РУДОЛФ ЩАЙНЕР

Как се добиват познания за висшите светове

GA 10

Рудолф Щайнер
Как се добиват познания за висшите светове

Превод от немски по: Rudolf Steiner, Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten? Gesamtausgabe, GA 10, 24. Auflage, Rudolf Steiner Verlag, Dornach 1993.

Работен превод, изготвен и проверен с езикови модели; не е редактиран от човек.
Версия от 1 ноември 2026 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор към третото издание 4
Предговор към петото издание 8
Предговор към осмата до единадесетата хиляда 11
Как се постигат познания за висшите светове? 12
Условия 12
Вътрешен покой 21
Степените на посвещението 31
Контрол на мислите и чувствата 42
Посвещение 54
Практически гледни точки 65
Условията за окултното обучение 74
За някои въздействия на посвещението 84
Промени в сънищата на окултния ученик 115
Постигане на непрекъснатост на съзнанието 122
Разцепване на личността по време на духовното обучение 129
Пазачът на прага 138
Живот и смърт 146
Великият пазач на прага
Послеслов към осмата до единадесетата хиляда 154

Предговор към третото издание

С настоящото излизат като книга моите изложения, които първоначално бяха отпечатани като отделни статии под заглавието „Как се постигат познания за висшите светове?“. Засега този том ще съдържа първата част; един следващ ще съдържа продължението. Този труд за развитието на човека към обхващането на свръхсетивните светове не бива да излезе пред света в нов вид без няколко придружителни думи, които с настоящото се поставят пред него. Съдържащите се в него съобщения за душевното развитие на човека биха искали да служат на различни потребности. Най-напред те искат да дадат нещо на онези лица, които се чувстват привлечени от резултатите на духовното изследване и които трябва да си поставят въпроса: Но откъде имат знанието си онези, които твърдят, че могат да кажат нещо за високите загадъчни въпроси на живота? Духовната наука казва нещо за такива загадки. Който иска да наблюдава фактите, които водят до тези твърдения, трябва да се издигне до свръхсетивни познания. Той трябва да върви по пътя, който това съчинение се опитва да опише. Но би било заблуждение да се вярва, че съобщенията на духовната наука са безполезни за онзи, който няма склонност или възможност сам да върви по този път. За да се изследват фактите, човек трябва да има способността да навлиза в свръхсетивните светове. Но щом веднъж са изследвани и се съобщават, тогава и онзи, който сам не ги възприема, може достатъчно да се убеди в истинността на съобщенията. Голяма част от тях може направо да се провери, като към тях се приложи здравата способност за преценка по наистина непредубеден начин. Човек само не бива да позволи тази непредубеденост да бъде смутена от всевъзможните

предразсъдъци, които и без това са толкова многобройни в човешкия живот. Например лесно ще се случи някой да реши, че това или онова не се съгласува с определени научни резултати на съвремието. В действителност няма нито един научен резултат, който да противоречи на духовното изследване. Но лесно може да се повярва, че тази или онази научна преценка не съвпада със съобщенията за висшите светове, ако научните резултати не се вземат предвид всестранно и непредубедено. Ще се установи, че колкото по-непредубедено се съпоставя духовната наука именно с положителните научни постижения, толкова по-прекрасно може да се познае пълното съгласие. – Друга част от духовнонаучните съобщения наистина повече или по-малко ще убягва на простата преценка на разсъдъка. Но онзи, който разбира, че не само разсъдъкът, но и здравото чувство може да бъде съдия за истината, без затруднение ще може да придобие правилно отношение и към тази част. И там, където това чувство не позволява да бъде тласкано от симпатия или антипатия към едно или друго мнение, а наистина непредубедено оставя познанията за свръхсетивните светове да въздействат върху него, там ще се получи и съответна преценка на чувството. – И има още не един друг път за потвърждаване на тези познания за онези лица, които не могат и не искат да тръгнат по пътя към свръхсетивния свят. Такива хора обаче въпреки това могат да почувстват каква стойност имат тези познания за живота, дори ако ги узнават само от съобщенията на духовните изследователи. Не всеки може мигновено да стане виждащ човек; но познанията на виждащия човек са за всекиго истинска здрава храна за живота. Защото всеки може да ги прилага в живота. И който го прави, скоро ще разбере какво може да бъде животът с тях във всички области и какво му липсва, когато те се изключат. Познанията за свръхсетивните светове, правилно приложени в живота, се оказват не непрактични, а практични във висшия смисъл. Но ако някой и не иска сам да тръгне по висшия път на познанието, той все пак може, ако има склонност към фактите, наблюдавани по този път, да попита: Как стига виждащият човек до тези факти? На онези лица, които имат интерес към този въпрос, това съчинение би искало да даде представа за това какво трябва да се предприеме, за да се опознае наистина

свръхсетивният свят. То би искало да опише пътя към него така, че и онзи, който сам не върви по него, да може да придобие доверие в това, което казва онзи, който е вървял по него. Човек може също, когато узнае какво прави духовният изследовател, да намери това за правилно и да си каже: описанието на пътя към висшите светове ми въздейства така, че мога да разбера защо съобщените факти ми се струват убедителни. Така че това съчинение иска да служи на онези, които желаят укрепване и сигурност на своя усет за истината и на своето чувство за истината по отношение на свръхсетивния свят. Но не по-малко то би искало да предложи нещо и на онези, които сами търсят пътя към свръхсетивните познания. Най-добре ще изпитат истинността на изложеното тук онези лица, които го осъществяват в самите себе си. Който има такова намерение, добре е да си казва отново и отново, че при изложение на душевното развитие е необходимо нещо повече от онова запознаване със съдържанието, към което често се стремят при други изложения. Необходимо е интимно вживяване в изложението; трябва да се изхожда от предпоставката, че едно нещо трябва да се разбере не само чрез онова, което се казва за самото него, но и чрез някои неща, които се съобщават за нещо съвсем друго. Така човек ще получи представата, че съществено не се крие в една истина, а в съзвучието на всички. Който иска да изпълнява упражнения, трябва много сериозно да обмисли това. Едно упражнение може да е правилно разбрано и също правилно изпълнено; и въпреки това то може да действа неправилно, ако изпълняващият не добави към него друго упражнение, което да разреши едностранчивостта на първото в хармония на душата. Който чете това съчинение интимно, така че четенето да стане за него като вътрешно преживяване, той не само ще се запознае със съдържанието, но и на това място ще има едно чувство, на друго място друго; и така ще познае каква тежест за душевното развитие се пада на едното или на другото. Той ще открие и в каква форма, според своята особена индивидуалност, би трябвало да опита именно при себе си това или онова упражнение. Когато, както тук, става дума за описания на процеси, които трябва да бъдат преживени, се оказва необходимо човек да се връща отново и отново към съдържанието;

защото ще се убеди, че достига за самия себе си до задоволително разбиране на някои неща едва тогава, когато ги е опитал и след опита забележи определени тънкости на въпроса, които по-рано неизбежно са му убягвали.

И читатели, които не възнамеряват да вървят по начертания път, ще намерят в съчинението някои неща, полезни за вътрешния живот: житейски правила, указания как се изяснява това или онова, което изглежда загадъчно, и т.н.

И някой, който чрез своя житейски опит е оставил зад себе си това или онова, който в някои отношения е преминал през житейско посвещение, ще може да намери известно удовлетворение, когато види изяснено във взаимовръзка онова, което смътно му се е мяркало в отделни части; онова, което вече е знаел, без може би да е оформил това знание в представа, достатъчна за самия него.

Предговор към петото издание

За това ново издание на „Как се постигат познания за висшите светове?“ изложението, написано преди повече от десет години, беше отново преработено във всички подробности. Потребността от такава преработка възниква по естествен начин при съобщения за душевни преживявания и душевни пътища от рода на онези, които са дадени в тази книга. Защото в съобщеното не може да има нито една част, с която душата на съобщаващия да не остава вътрешно свързана и която да не съдържа нещо, което непрекъснато работи върху тази душа. И едва ли е възможно с тази душевна работа да не се свързва стремеж към повишена яснота и отчетливост на даденото преди години изложение. От този стремеж произлиза онова, което се постарах да направя за книгата при това ново издание. Наистина всички съществени части на изложенията, всички главни неща останаха такива, каквито бяха; и все пак бяха извършени важни промени. На много места можах да направя едно и друго за по-точна характеристика на подробностите. И това ми се стори важно. Ако някой иска да приложи съобщеното в книгата в собствения си духовен живот, от значение е той да може да обхване с поглед душевните пътища, за които става дума, възможно най-точно характеризирани. С описанието на вътрешни духовни процеси могат да се свържат недоразумения в много по-висока степен, отколкото с описанието на фактите на физическия свят. Подвижността на душевния живот, необходимостта по отношение на този живот никога да не се изпуска от съзнанието колко различен е той от всеки живот във физическия свят, и много друго правят възможни такива недоразумения. При това ново издание насочих вниманието си към това да намеря

местата в книгата, където могат да възникнат такива недоразумения; и се постарах при формулирането да противодействам на тяхното възникване.

Когато писах статиите, от които е съставена книгата, за някои неща трябваше да се говори иначе, отколкото сега, и поради това, че тогава трябваше да загатвам за съдържанието на онова, което публикувах през последните десет години за факти от познанието на духовните светове, по друг начин, отколкото трябва да стане сега, след публикуването. В моята книга „Тайната наука“, в „Духовното ръководство на човека и човечеството“, в „Един път към себепознание“ и особено в „На прага на духовния свят“, а и в други мои съчинения са описани духовни процеси, за чието наличие тази книга преди повече от десет години наистина вече трябваше да загатне, но все пак с други думи, отколкото сега изглежда правилно. Тогава за много неща, които в книгата още не бяха описани, трябваше да казвам, че те могат да бъдат узнати чрез „устно съобщение“. Сега много от онова, което се имаше предвид с такива указания, е публикувано. Тези указания обаче може би не изключваха напълно погрешни мнения у читателите. Би могло например в личното отношение към един или друг учител у стремящия се към духовно обучение да се вижда нещо много по-съществено, отколкото трябва да се вижда. Надявам се, че в това ново издание съм успял чрез начина на изложение на някои подробности да подчертая по-силно как за онзи, който търси духовно обучение в смисъла на съвременните духовни условия, много повече е важно напълно непосредственото отношение към обективния духовен свят, отколкото отношението към личността на един учител. Учителят и в духовното обучение все повече ще заема само положението на такъв помощник, каквото, според по-новите възгледи, заема преподаващият във всеки друг клон на знанието. Вярвам, че достатъчно съм посочил, че авторитетът на учителя и вярата в него не бива да играят в духовното обучение друга роля освен онази, която играят във всяка друга област на знанието и живота. Струва ми се, че много зависи от това да се преценява все по-правилно именно това отношение на духовния изследовател към хората, които развиват интерес към резултатите от неговото изследване. Така вярвам, че съм

подобрил книгата там, където след десет години бях в състояние да намеря онова, което се нуждае от подобрение. Към тази първа част се предвижда да се присъедини втора. Тя ще съдържа по-нататъшни изложения за душевното състояние, което води човека до преживяване на висшите светове.

Новото издание на книгата беше вече отпечатано, когато започна голямата война, която човечеството преживява сега. Налага ми се да пиша тези предварителни бележки, докато душата ми е дълбоко развълнувана от това съдбоносно събитие.

Берлин, 7 септември 1914 г.

Рудолф Щайнер

Предговор към осмата до единадесетата хиляда

При повторното преработване на настоящата книга за това ново издание ми се сториха необходими само незначителни промени в съдържанието. Затова пък добавих към това издание един „Послеслов“, в който се постарах да кажа по-ясно от преди някои неща, отнасящи се до душевните основи, върху които трябва да се поставят съобщенията на книгата, за да бъдат приети без недоразумение. Вярвам, че съдържанието на този послеслов би могло да послужи и за това да се изясни на някой противник на антропософската духовна наука, че той може да поддържа своята преценка само поради това, че под тази духовна наука си представя нещо съвсем различно от онова, което тя е; докато онова, което тя е, той изобщо не обхваща с поглед.

Май 1918 г.

Рудолф Щайнер

Как се постигат познания за висшите светове?

Условия

Във всеки човек дремят способности, чрез които той може да си придобие познания за висшите светове. Мистикът, гностикът, теософът винаги са говорили за душевен свят и за свят на духовете, които за тях са също толкова налице, колкото и онзи, който може да се види с физическите очи и да се опипа с физическите ръце. Слушателят може във всеки миг да си каже: това, за което говори той, мога да го изпитам и аз, ако развия в себе си определени сили, които днес още дремят в мен. Може да става дума само за това как трябва да се започне, за да се развият в себе си такива способности. Указания за това могат да дадат само онези, които вече имат в себе си такива сили. Откакто съществува човешки род, винаги е имало и обучение, чрез което онези, които са имали висши способности, са давали указания на онези, които са търсели същите способности. Такова обучение се нарича окултно обучение; а преподаването, което се получава там, се нарича тайнонаучно или окултно преподаване. Такова наименование естествено поражда недоразумение. Който го чуе, лесно може да бъде подведен да вярва, че онези, които работят за такова обучение, искат да представляват особено привилегирована класа хора, която произволно скрива знанието си от своите ближни. Нещо повече, навярно си мислят и това, че може би зад такова знание изобщо не се крие нищо значително. Защото, ако то беше истинско знание – така човек се изкушава да мисли, – нямаше да има нужда

да се прави тайна от него: би могло да се съобщи публично и ползата от него да стане достъпна за всички хора.

Онези, които са посветени в природата на тайното знание, ни най-малко не се учудват, че непосветените мислят така. В какво се състои тайната на посвещението, може да разбере само онзи, който сам до известна степен е изпитал това посвещение във висшите тайни на битието. Може да се попита: как тогава непосветеният при такива обстоятелства изобщо да придобие някакъв човешки интерес към така нареченото тайно знание? Как и защо да търси нещо, за чиято природа не може да си състави никаква представа? Но още в основата на такъв въпрос лежи съвсем погрешна представа за същността на тайното знание. В действителност с тайното знание нещата всъщност не стоят по-различно, отколкото с всяко друго знание и умение на човека. Това тайно знание е тайна за средния човек в никакво друго отношение освен в онова, в което писането е тайна за онзи, който не го е научил. И както всеки може да се научи да пише, ако избере правилните пътища за това, така всеки може да стане окултен ученик, дори окултен учител, ако търси съответните пътища за това. Само в едно отношение условията тук все пак са различни от тези при външното знание и умение. Някому поради бедност, поради културните условия, в които е роден, може да липсва възможността да усвои изкуството на писането; а за постигането на знание и умение във висшите светове няма пречка за онзи, който сериозно ги търси.

Мнозина вярват, че трябва да се търсят тук и там Учителите на висшето знание, за да се получат от тях разяснения. Но две неща са верни. Първо, онзи, който сериозно се стреми към висше знание, няма да се уплаши от никакъв труд, от никаква пречка, за да потърси един посветен, който може да го въведе във висшите тайни на света. Но от друга страна, всеки може да е наясно и с това, че посвещението при всички обстоятелства ще го намери, ако е налице сериозен и достоен стремеж към познание. Защото съществува един естествен закон за всички посветени, който ги кара да не отказват на никой търсещ човек знанието, което му се полага. Но съществува и един също толкова естествен закон, който гласи, че никому не може да

бъде предадено каквото и да било от тайното знание, за което той не е призван. И посветеният е толкова по-съвършен, колкото по-строго спазва тези два закона. Духовната връзка, която обхваща всички посветени, не е външна, но двата споменати закона образуват здрави скоби, които държат заедно съставните части на тази връзка. Можеш да живееш в близко приятелство с един посветен: все пак ще бъдеш отделен от неговата същност дотогава, докато сам не станеш посветен. Можеш в най-пълния смисъл да се наслаждаваш на сърцето, на любовта на един посветен: своята тайна той ще ти довери едва когато узнееш за това. Можеш да го ласкаеш, можеш да го измъчваш: нищо не може да го накара да ти издаде нещо, за което знае, че не бива да ти бъде издадено, понеже на степента на своето развитие ти още не умееш да приготвиш в душата си правилния прием за тайната.

Пътищата, които правят човека зрял за приемането на една тайна, са точно определени. Тяхната посока е начертана с неизличими, вечни букви в духовните светове, в които посветените пазят висшите тайни. В древни времена, които предхождат нашата „история“, храмовете на духа бяха видими и външно; днес, когато нашият живот е станал толкова недуховен, те не съществуват в света, който е видим за външното око. Но духовно те съществуват навсякъде; и всеки, който търси, може да ги намери. Само в собствената си душа човек може да намери средствата, които ще отворят за него устата на посветените. Определени качества той трябва да развие в себе си до определена висока степен и тогава могат да му бъдат дарени най-висшите духовни съкровища.

Едно определено основно настроение на душата трябва да бъде началото. Окултният изследовател нарича това основно настроение пътя на почитанието, на предаността към истината и познанието. Само който има това основно настроение, може да стане окултен ученик. Който има преживявания в тази област, той знае какви заложби още в детството могат да се забележат у онези, които по-късно стават окултни ученици. Има деца, които със свещен трепет гледат нагоре към определени лица, които почитат. Те изпитват пред тях благоговение, което в най-съкровената дълбина на сърцето им забранява да допуснат да възникне каквато и да е мисъл за критика,

за противопоставяне. Такива деца израстват в юноши и девойки, които се чувстват добре, когато могат да гледат нагоре към нещо, достойно за почитание. От редиците на тези човешки деца излизат много окултни ученици. Ако някога си стоял пред вратата на почитан човек и ако при това свое първо посещение си почувствал свещен трепет да натиснеш дръжката, за да влезеш в стаята, която за теб е „светилище“, тогава в теб се е проявило чувство, което може да бъде зародишът на твоето бъдещо окултно ученичество. За всеки израстващ човек е щастие да носи в себе си такива чувства като заложби. Нека само никой не вярва, че такива заложби образуват зародиша на раболепие и робство. Първоначално детското почитание към хората по-късно се превръща в почитание към истината и познанието. Опитът учи, че тъкмо онези хора, които са се научили да почитат там, където почитанието е на място, умеят най-добре и да държат главата си високо. А на място то е навсякъде, където извира от дълбините на сърцето.

Ако не развием в себе си дълбокото чувство, че има нещо по-висше от нас, няма да намерим в себе си и силата да се развием нагоре към нещо по-висше. Посветеният е извоювал силата да издигне главата си до висините на познанието само като е отвел сърцето си в дълбините на благоговението, на предаността. Висините на духа могат да бъдат изкачени само ако се премине през портата на смирението. Истинско знание можеш да постигнеш само ако си се научил да уважаваш това знание. Човекът несъмнено има правото да обърне окото си към светлината; но той трябва да придобие това право. В духовния живот има закони също както в материалния. Потъркай стъклена пръчка с подходящо вещество и тя ще се наелектризира, тоест ще получи силата да привлича малки тела. Това отговаря на един природен закон. Ако човек е учил малко физика, той знае това. И също така, ако познава началните основи на тайната наука, човек знае, че всяко чувство на истинска преданост, развито в душата, развива сила, която рано или късно може да поведе по-нататък в познанието.

Който има в заложбите си изпълнените с преданост чувства или който има щастието те да му бъдат вложени чрез съответно

възпитание, той носи много със себе си, когато в по-късния живот търси достъпа до висши познания. Пред онзи, който не носи със себе си такава подготовка, още на първата степен на пътя на познанието възникват трудности, ако той не се заеме енергично да създаде в себе си изпълненото с преданост настроение чрез самовъзпитание. В наше време е съвсем особено важно върху тази точка да се насочи цялото внимание. Нашата цивилизация е склонна повече към критика, към съдене, към осъждане и малко към преданост, към отдадено почитание. Дори децата ни критикуват много повече, отколкото отдадено почитат. Но всяка критика, всяка осъждаща преценка прогонва силите на душата за висше познание точно толкова, колкото всяко отдадено благоговение ги развива. С това изобщо не се има предвид нищо против нашата цивилизация. Тук изобщо не става дума за това да се упражнява критика към тази наша цивилизация. Именно на критиката, на самосъзнателната човешка преценка, на „Изпитвайте всичко и задържайте най-доброто“ дължим величието на нашата култура. Никога човекът не би постигнал науката, индустрията, съобщенията, правовите отношения на нашето време, ако не беше упражнявал навсякъде критика, ако не беше прилагал навсякъде мярката на своята преценка. Но онова, което сме спечелили чрез това откъм външна култура, трябваше да платим със съответна загуба на висше познание, на спиритуален живот. Трябва да се подчертае, че при висшето знание не става дума за почитание към хора, а за почитание към истината и познанието.

Само едно обаче трябва всеки да си изясни: че онзи, който е изцяло потънал в отдадената на външното цивилизация на нашите дни, много трудно може да проникне до познанието на висшите светове. Той може да го направи само ако работи енергично върху себе си. Във време, когато условията на материалния живот бяха прости, и духовният подем се постигаше по-лесно. Достойното за почитание, онова, което трябва да се пази като свято, повече се открояваше от останалите условия в света. В една критична епоха идеалите биват принизявани. Други чувства заемат мястото на почитанието, на благоговението, на поклонението и възхищението. Нашата епоха все повече изтласква тези чувства, така че всекидневният живот

вече ги дава на човека само в много малка степен. Който търси висше познание, трябва да ги създава в себе си. Той трябва сам да ги влива в душата си. Това не може да стане чрез изучаване. Това може да стане само чрез живота. Затова, който иска да стане окултен ученик, трябва енергично да се възпитава в изпълнено с преданост настроение. Той трябва навсякъде в своята среда, в своите преживявания да търси онова, което може да изтръгне от него възхищение и почит. Ако срещна човек и порицая неговите слабости, отнемам от себе си висша сила за познание; ако се стремя с любов да се вглъбя в неговите достойнства, събирам такава сила. Окултният ученик трябва непрекъснато да внимава да следва това указание. Опитните окултни изследователи знаят каква сила дължат на обстоятелството, че отново и отново по отношение на всички неща гледат към доброто и се въздържат от осъждащата преценка. Но това не бива да остане външно житейско правило. А трябва да завладее най-съкровеното на нашата душа. В ръцете на човека е сам да се усъвършенства, с времето напълно да се преобрази. Но това преобразяване трябва да се извърши в най-съкровеното му, в неговия мисловен живот. Не е достатъчно външно в поведението си да показвам уважение към едно същество. Трябва да имам това уважение в мислите си. С това трябва да започне окултният ученик: да приеме предаността в своя мисловен живот. Той трябва да внимава в съзнанието си за мислите на непочтителност, на пренебрежителна критика. И трябва направо да се стреми да отглежда в себе си мисли на преданост.

Всеки миг, в който човек сяда, за да забележи в своето съзнание какви пренебрежителни, осъждащи, критични преценки за света и живота се крият в него – всеки такъв миг ни доближава до висшето познание. И бързо се издигаме, ако в такива мигове изпълваме съзнанието си само с мисли, които ни изпълват с възхищение, уважение, почитание към света и живота. Който има опит в тези неща, той знае, че във всеки такъв миг в човека се събуждат сили, които иначе остават дремещи. Така на човека се отварят духовните очи. Така той започва да вижда около себе си неща, които по-рано не е могъл да види. Той започва да разбира, че преди е виждал само една част от заобикалящия го свят. Човекът, който застава пред

него, сега му показва съвсем друг облик, отколкото преди. Наистина чрез това житейско правило той още няма да бъде в състояние да види онова, което например се описва като човешката аура. Защото за това е необходимо още по-висше обучение. Но тъкмо до това по-висше обучение той може да се издигне, ако преди това е преминал енергично обучение в преданост.[1]

Окултният ученик стъпва на „пътя на познанието“ безшумно и незабелязано от външния свят. Не е нужно някой да възприеме у него промяна. Той изпълнява дълга си както преди; върши работите си както някога. Преобразяването става единствено във вътрешната страна на душата, която е скрита от външното око. Отначало това едно основно настроение на преданост към всичко истински достойно за почит озарява целия сърдечен живот на човека. В това едно основно чувство целият му душевен живот намира своето средоточие. Както слънцето чрез лъчите си оживява всичко живо, така у окултния ученик почитанието оживява всички усещания на душата. Отначало на човека не му е лесно да повярва, че чувства като почит, уважение и т.н. имат нещо общо с неговото познание. Причината е, че човек е склонен да представя познанието като способност сама за себе си, която няма никаква връзка с онова, което иначе става в душата. При това обаче не се взема предвид, че душата е тази, която познава. А за душата чувствата са онова, което за тялото са веществата, съставящи неговата храна. Ако на тялото се дадат камъни вместо хляб, неговата дейност замира. Подобно е и с душата. За нея почитанието, уважението, предаността са хранителни вещества, които я правят здрава, силна; преди всичко силна за дейността на познаването. Неуважението, антипатията, подценяването на заслужаващото признание предизвикват парализиране и замиране на познаващата дейност. – За духовния изследовател този факт е видим в аурата. Една душа, която усвоява почитащи, изпълнени с преданост чувства, предизвиква промяна в своята аура. Определени духовни

[1] В обзорен вид „пътят на познанието“ може да се намери в последния раздел на моята „Теософия. Въведение в свръхсетивното познание на света и предназначението на човека“, която тъкмо сега излиза в 19-о издание („Дер Коменде Таг“, Щутгарт). Тук трябва да бъдат посочени подробно практически гледни точки.

цветни тонове, които трябва да се обозначат като жълточервени, кафявочервени, изчезват и се заменят със синьочервени. Чрез това обаче се отваря способността за познание; тя получава вест за факти в своята среда, за които по-рано не е подозирала. Почитанието събужда в душата сила на симпатията и чрез нея привличаме качества на заобикалящите ни същества, които иначе остават скрити.

Още по-действено става онова, което може да се постигне чрез предаността, когато се прибави друг вид чувство. То се състои в това, че човек се научава все по-малко да се отдава на впечатленията от външния свят и вместо това развива жив вътрешен живот. Човек, който препуска от едно впечатление на външния свят към друго, който постоянно търси „развлечение“, не намира пътя към тайната наука. Окултният ученик не бива да се притъпява към външния свят; но неговият богат вътрешен живот трябва да му дава посоката, в която той се отдава на впечатленията от него. Когато един богат на чувства човек с дълбоко сърце минава през красив планински пейзаж, той преживява нещо различно от човека, беден на чувства. Едва онова, което преживяваме във вътрешността си, ни дава ключа към красотите на външния свят. Единият плава по морето и само малко вътрешни преживявания минават през душата му; другият при това усеща вечния език на Световния дух; пред него се разкриват тайни загадки на сътворението. Човек трябва да се е научил да борави със собствените си чувства, представи, ако иска да развие богато на съдържание отношение към външния свят. Външният свят във всичките си явления е изпълнен с божествено великолепие; но човек трябва първо сам да е преживял божественото в своята душа, ако иска да го намери в обкръжението. – Окултният ученик бива насочван да си създава мигове в живота, в които тихо и самотно да се вглъбява в себе си. В такива мигове обаче той не бива да се отдава на работите на своя собствен Аз. Това би предизвикало обратното на онова, което се цели. Напротив, в такива мигове той трябва в пълна тишина да остави да отекне онова, което е преживял, онова, което му е казал външният свят. Всяко цвете, всяко животно, всяко действие ще му разкрие в такива тихи мигове неподозирани тайни. И така той се подготвя да гледа на нови впечатления от

външния свят със съвсем други очи, отколкото преди. Който иска само да се наслаждава на впечатление след впечатление, притъпява своята способност за познание. Който след наслаждението оставя наслаждението да му открие нещо, той отглежда и възпитава своята способност за познание. Той трябва само да свикне не да оставя, да речем, само наслаждението да отеква, а като се откаже от по-нататъшно наслаждение, да преработи чрез вътрешна дейност онова, на което се е насладил. Подводният камък тук е много голям и носи опасност. Вместо да работи в себе си, човек лесно може да изпадне в обратното и да иска само впоследствие да изчерпи докрай наслаждението. Нека не се подценява, че тук за окултния ученик се откриват неизмерими извори на заблуждение. Защото той трябва да премине между цяло множество съблазнители на своята душа. Всички те искат да втвърдят неговия „Аз“, да го затворят в самия него. А той трябва да го отвори за света. Той наистина трябва да търси наслаждението; защото само чрез него външният свят стига до него. Ако се притъпи към наслаждението, той става като растение, което вече не може да привлича към себе си хранителни вещества от своята среда. Ако обаче спре при наслаждението, той се затваря в себе си. Той ще означава нещо само за себе си, нищо за света. Колкото и да живее тогава в себе си, колкото и силно да отглежда своя „Аз“, светът го изключва. За света той е мъртъв. Окултният ученик разглежда наслаждението само като средство, за да се облагороди за света. Наслаждението за него е съгледвач, който го осведомява за света; но след осведомяването чрез наслаждението той крачи напред към работата. Той не се учи, за да трупа наученото като свои съкровища на знанието, а за да постави наученото в служба на света.

Има един основен принцип във всяка тайна наука, който не бива да се нарушава, ако трябва да се постигне някаква цел. Всяко окултно обучение трябва да го внуши на ученика. Той гласи: Всяко познание, което търсиш само за да обогатиш знанието си, само за да натрупаш съкровища в себе си, те отклонява от твоя път; но всяко познание, което търсиш, за да станеш по-зрял по пътя на облагородяването на човека и на развитието на света, те отвежда една крачка напред. Този закон неумолимо изисква да бъде спазван. И човек не е окултен

ученик, преди да е направил този закон ръководно правило на своя живот. Тази истина на духовното обучение може да се обобщи в краткото изречение: Всяка идея, която не става за теб идеал, убива в душата ти една сила; но всяка идея, която става идеал, създава в теб жизнени сили.

Вътрешен покой

В началото на своето поприще окултният ученик бива насочван към пътя на почитанието и към развиването на вътрешния живот. Духовната наука предоставя и практически правила, чрез чието спазване може да се поеме по пътя и да се развие вътрешният живот. Тези практически правила не са плод на произвол. Те почиват на прастар опит и на прастаро знание. Навсякъде, където се посочват пътищата към висшето познание, те се дават по един и същи начин. Всички истински учители на духовния живот са единодушни по отношение на съдържанието на тези правила, макар и да не ги обличат винаги в едни и същи думи. Второстепенното, всъщност само привидно различие произтича от факти, които не е мястото да бъдат обсъждани тук.

Никой учител на духовния живот не иска чрез такива правила да упражнява власт над други хора. Той не иска да накърнява никого в неговата самостоятелност. Защото няма по-добри ценители и пазители на човешката самостоятелност от окултните изследователи. Беше казано (в първата част на това съчинение), че връзката, която обхваща всички посветени, е духовна и че два естествени закона образуват скобите, които държат заедно съставните части на тази връзка. Ако сега посветеният излезе от своята затворена духовна област пред обществеността, тогава за него веднага влиза в сила трети закон. Той е следният: Устройвай всяко свое дело, всяка своя дума така, че чрез тебе да не се посяга върху свободното волево решение на нито един човек.

Който е прозрял, че истинският учител на духовния живот е изцяло проникнат от това умонастроение, той може също да знае,

че не губи нищо от своята самостоятелност, когато следва практическите правила, които му се предлагат.

Едно от първите такива правила може да бъде облечено приблизително в следните думи на езика: „Създавай си мигове на вътрешен покой и се учи в тези мигове да различаваш същественото от несъщественото.“ – Тук се казва, че това практическо правило гласи така, „изразено с думите на езика“. Защото първоначално всички правила и учения на духовната наука се дават на символичен знаков език. И който иска да опознае цялото им значение и обхват, той трябва първо да постигне разбиране на този символичен език. Това разбиране зависи от това съответният човек вече да е направил първите стъпки в тайната наука. Но тези стъпки той може да извърви чрез точното спазване на такива правила, каквито се дават тук. Пътят е отворен за всеки, който има сериозна воля.

Просто е горното правило относно мигове на вътрешен покой. И просто е също неговото изпълнение. Но то води до целта само ако се подходи към него толкова сериозно и строго, колкото е просто. – Затова тук без заобикалки ще бъде казано и как трябва да се изпълнява това правило.

Окултният ученик трябва да се отделя за кратко време от своя всекидневен живот, за да се занимава през това време с нещо съвсем различно от предметите на своето всекидневно занимание. И начинът на неговото занимание трябва също да бъде съвсем различен от онзи, по който запълва останалата част от деня. Но това не бива да се разбира така, сякаш онова, което той извършва в това отделено време, няма нищо общо със съдържанието на всекидневната му работа. Напротив: човекът, който търси такива отделени мигове по правилния начин, скоро ще забележи, че едва чрез тях получава пълната сила за своята дневна задача. Не бива също да се вярва, че спазването на това правило би могло действително да отнеме на някого време от изпълнението на задълженията му. Ако някой наистина няма на разположение повече време, достатъчни са пет минути всеки ден. Важното е как се използват тези пет минути.

През това време човек трябва напълно да се откъсне от своя делничен живот. Животът на неговите мисли, животът на неговите

чувства трябва да получат тогава друго оцветяване от онова, което имат иначе. Той трябва да остави своите радости, своите страдания, своите грижи, своя опит, своите дела да преминат пред душата му. И при това трябва да застане така, че да гледа на всичко онова, което иначе преживява, от една по-висока гледна точка. Нека човек само си помисли как в обикновения живот гледа на нещо, което друг е преживял или извършил, съвсем иначе, отколкото на онова, което сам е преживял или извършил. Това не може да бъде иначе. Защото с онова, което сам преживява или върши, човек е преплетен; преживяването или делото на другия той само наблюдава. Онова, към което трябва да се стреми в отделените мигове, е да гледа на собствените си преживявания и дела, да ги преценява така, сякаш не ги е преживял или извършил сам, а сякаш ги е преживял или извършил друг. Нека човек си представи: някой е преживял тежък удар на съдбата. Колко по-различно се отнася той към него, отколкото към съвсем същия удар на съдбата, сполетял неговия ближен? Никой не може да смята това за неоправдано. То е заложено в човешката природа. И както при такива необикновени случаи, така стоят нещата и в делничните работи на живота. Окултният ученик трябва да търси силата да застава в определени моменти срещу самия себе си като чужденец. Той трябва да пристъпи към самия себе си с вътрешния покой на онзи, който преценява. Постигне ли човек това, тогава собствените му преживявания му се показват в нова светлина. Докато човек е преплетен в тях, докато стои в тях, той е свързан с несъществено също толкова, колкото и със съществено. Стигне ли човек до вътрешния покой на цялостния поглед, тогава съществено се отделя от несъществено. Скръб и радост, всяка мисъл, всяко решение изглеждат иначе, когато човек застане така срещу самия себе си. – Това е, както когато човек е прекарал целия ден в някое селище и е виждал най-дребното също толкова отблизо, колкото и най-голямото; а после вечерта се изкачва на съседен хълм и обхваща с поглед цялото селище наведнъж. Тогава частите на това селище се явяват в други взаимни съотношения, отколкото когато човек е вътре в него. При съдбовните събития, които човек преживява в настоящето, това няма да се удаде, а и не е нужно да се удаде; при по-отдавна отминалите ученикът на духовния живот

трябва да се стреми към това. – Стойността на такова вътрешно, спокойно самосъзерцание зависи много по-малко от това какво човек съзира при него, отколкото от това, че намира в себе си силата, която развива такъв вътрешен покой.

Защото всеки човек носи в своята вътрешност, наред със своя – нека го наречем така – делничен човек, още един висш човек. Този висш човек остава скрит дотогава, докато не бъде събуден. И всеки може да събуди този висш човек в себе си само сам. Но докато този висш човек не е събуден, дотогава остават скрити и дремещите във всеки човек висши способности, които водят до свръхсетивни познания.

Докато някой не усеща плода на вътрешния покой, той трябва просто да си каза, че трябва да продължава сериозното, строго изпълнение на посоченото правило. За всеки, който постъпва така, идва денят, когато около него става духовно светло, когато пред едно око, което той дотогава не е познавал в себе си, ще се разкрие един съвсем нов свят.

И във външния живот на окултния ученик не е нужно нищо да се променя поради това, че той започва да изпълнява това правило. Той изпълнява задълженията си както преди; засега понася същите страдания и преживява същите радости както преди. Това по никакъв начин не може да го отчужди от „живота“. Нещо повече, той може през останалата част от деня още по-пълно да се отдава на този „живот“, защото в своите отделени мигове усвоява един „висш живот“. Постепенно този „висш живот“ непременно ще прояви своето влияние върху обикновения. Покоят на отделените мигове ще оказва въздействието си и върху делника. Целият човек ще стане по-спокоен, ще придобие сигурност във всичките си действия, няма вече да може да бъде изваден от равновесие от всевъзможни произшествия. Постепенно такъв начинаещ окултен ученик ще се ръководи, така да се каже, все повече сам и все по-малко ще се оставя да бъде ръководен от обстоятелствата и външните влияния. Такъв човек скоро ще забележи какъв източник на сила са за него такива отделени отрязъци от време. Той ще започне да не се ядосва вече за неща, за които преди се е ядосвал; безброй неща, от които преди се е

страхувал, престават да му вдъхват опасения. Той придобива съвсем ново разбиране за живота. Преди може би е пристъпвал плахо към една или друга работа. Казвал си е: О, силата ми не стига, за да направя това така, както бих искал да го направя. Сега вече не му идва тази мисъл, а по-скоро една съвсем друга. Сега той си казва: Ще събера всичката си сила, за да свърша работата си толкова добре, колкото изобщо мога. А мисълта, която би могла да го направи плах, той потиска. Защото знае, че тъкмо плахостта би могла да го доведе до по-лошо изпълнение, че във всеки случай тази плахост не може да допринесе нищо за подобряването на онова, което му е възложено. И така в разбирането за живота на окултния ученик навлизат една след друга мисли, които са плодотворни, благотворни за неговия живот. Те заемат мястото на мисли, които са му пречели, които са го отслабвали. Той започва да води кораба на своя живот по сигурен, твърд път сред вълните на живота, докато преди това корабът е бил подмятан насам-натам от тези вълни.

И такъв покой и сигурност се отразяват и върху цялото човешко същество. Благодарение на това вътрешният човек расте. И заедно с него растат онези вътрешни способности, които водят до висшите познания. Защото чрез напредъка, направен в тази посока, окултният ученик постепенно стига дотам, че сам определя как да въздействат върху него впечатленията от външния свят. Той чува например една дума, с която друг иска да го нарани или ядоса. Преди своето окултно ученичество той също би бил наранен или би се ядосал. Сега, когато е поел по пътя на окултното ученичество, той е в състояние да отнеме на думата нейното нараняващо или ядосващо жило, преди тя да е намерила пътя към неговата вътрешност. Или друг пример. Един човек лесно става нетърпелив, когато трябва да чака. Той поема по пътя на окултния ученик. В своите мигове на покой той толкова силно се прониква с чувството за безцелността на голяма част от нетърпението, че оттук нататък всеки път, когато изпита нетърпение, това чувство веднага е налице в него. Нетърпението, което вече е било на път да се появи, изчезва и времето, което иначе би било изгубено сред представите на нетърпението, може би се запълва с някое полезно наблюдение, което може да се направи по

време на чакането. И така, човек трябва само да си представи ясно обхвата на всичко това. Нека помисли, че „висшият човек“ в човека е в непрестанно развитие. Но единствено чрез описания покой и сигурност му се дава възможност за закономерно развитие. Вълните на външния живот притискат вътрешния човек от всички страни, ако човекът не владее този живот, а е владян от него. Такъв човек е като растение, което трябва да се развива в цепнатина на скала. То закърнява дотогава, докато не му се направи място. На вътрешния човек никакви външни сили не могат да направят място. Това може да стори само вътрешният покой, който той създава за своята душа. Външните обстоятелства могат да променят само неговото външно житейско положение; „духовния човек“ в него те никога и по никакъв начин не могат да събудят. – В самия себе си окултният ученик трябва да роди един нов, един висш човек.

Този „висш човек“ става тогава „вътрешният господар“, който със сигурна ръка ръководи обстоятелствата на външния човек. Докато външният човек има надмощие и ръководство, този „вътрешен“ е негов роб и затова не може да разгърне своите сили. Ако от нещо друго, а не от мене, зависи дали ще се ядосам, или не, то аз не съм господар на себе си, или, казано още по-добре: аз още не съм намерил „господаря в мене“. Трябва да развия в себе си способността да допускам впечатленията от външния свят до себе си само по начин, определен от самия мене; едва тогава мога да стана окултен ученик. – И окултният ученик може да стигне до целта само дотолкова, доколкото сериозно търси тази сила. Не е важно колко далеч ще стигне някой за определено време, а единствено това, че търси сериозно. Имало е вече някои, които с години са се напрягали, без да забележат у себе си осезаем напредък; но много от онези, които не са се отчаяли, а са останали непоколебими, после съвсем внезапно са извоювали „вътрешната победа“.

Наистина в някои житейски положения е нужна голяма сила, за да си създаде човек мигове на вътрешен покой. Но колкото по-голяма е необходимата сила, толкова по-значително е и онова, което се постига. По отношение на окултното ученичество всичко зависи от това човек да може енергично, с вътрешна истинност и безрезервна

искреност да застане срещу самия себе си, с всичките си действия и дела, като съвсем чужд човек.

Но с това раждане на собствения висш човек е характеризирана само едната страна от вътрешната дейност на окултния ученик. Към това трябва да се прибави още нещо друго. Защото, макар човек да застава срещу себе си като чужденец, той все пак наблюдава само самия себе си; той гледа на онези преживявания и действия, с които е сраснал поради своето особено житейско положение. Той трябва да надхвърли това. Трябва да се издигне до нещо чисто човешко, което няма вече нищо общо с неговото особено положение. Трябва да премине към разглеждане на онези неща, които биха го засягали като човек дори ако живееше при съвсем други обстоятелства, в съвсем друго положение. Така в него оживява нещо, което се издига над личното. С това той насочва погледа си към по-висши светове от онези, с които го свързва делникът. И с това човекът започва да чувства, да преживява, че принадлежи към такива по-висши светове. Това са светове, за които сетивата му, всекидневното му занимание не могат да му кажат нищо. Едва така той премества средоточието на своето същество в своята вътрешност. Той се вслушва в гласовете в своята вътрешност, които му говорят в мигове на покой; той поддържа във вътрешността си общение с духовния свят. Той е откъснат от делника. Шумът на този делник е замлъкнал за него. Около него е станало тихо. Той отблъсква всичко, което е около него; нещо повече, той отблъсква и всичко, което му напомня за такива впечатления отвън. Спокойната съзерцателност във вътрешността, разговорът с чисто духовния свят изпълва цялата му душа. – Такава тиха съзерцателност трябва да стане за окултния ученик естествена жизнена потребност. Отначало той е изцяло потопен в един мисловен свят. Той трябва да развие живо чувство за тази тиха мисловна дейност. Трябва да се научи да обича онова, което духът му влива там. Тогава скоро престава и да усеща този мисловен свят като нещо, което е по-малко действително от нещата на делника, които го заобикалят. Започва да борави със своите мисли като с нещата в пространството. И тогава за него наближава и мигът, в който започва да чувства онова, което му се открива в тишината на

вътрешната мисловна работа, като много по-висше, по-действително от нещата в пространството. Той узнава, че в този мисловен свят се изразява живот. Прозира, че в мислите не се изживяват просто сенки, а че чрез тях му говорят скрити същества. Започва да му говори от тишината. Преди е звучало към него само през ухото му; сега звучи през душата му. Един вътрешен език – едно вътрешно слово – му се е открил. Окултният ученик се чувства блажен в най-висша степен, когато преживее този миг за първи път. Над целия му външен свят се разлива една вътрешна светлина. Започва за него един втори живот. Потокът на един божествен, на един дарящ божествено блаженство свят се разлива през него.

Такъв живот на душата в мисли, който все повече се разширява до живот в духовна същност, гнозисът, духовната наука го наричат медитация (съзерцателно размишление). Тази медитация е средството за свръхсетивно познание. – Но окултният ученик не трябва да се опиянява от чувства в такива мигове. Той не трябва да има в душата си неопределени усещания. Това само би му попречило да стигне до истинско духовно познание. Ясно, остро, определено трябва да се оформят мислите му. Опора за това той ще намери, ако не се придържа сляпо към мислите, които изплуват в него. Той трябва по-скоро да се проникне с възвишените мисли, които напреднали, вече обхванати от духа хора са мислили в такива мигове. Трябва да вземе за изходна точка писанията, които сами са израснали от такова откровение в медитацията. В мистичната, в гностичната, в духовнонаучната литература от днес окултният ученик намира такива писания. Там му се дава материалът за неговата медитация. Търсачите на духа сами са вложили в такива писания мислите на божествената наука; духът ги е възвестил на света чрез своите вестители.

Чрез такава медитация в окултния ученик настъпва пълно преобразяване. Той започва да си създава съвсем нови представи за действителността. Всички неща придобиват за него друга стойност. Отново и отново трябва да се казва: окултният ученик не става чужд на света чрез такова превръщане. Той в никакъв случай не се отчуждава от своя всекидневен кръг от задължения. Защото той

се научава да прозира, че и най-незначителното действие, което трябва да извърши, и най-незначителното преживяване, което му се предлага, са свързани с великите световни същества и световни събития. Стане ли му веднъж тази връзка ясна чрез неговите съзерцателни мигове, тогава той пристъпва с нова, по-пълна сила към своя всекидневен кръг на дейност. Защото сега той знае: каквото върши, каквото изстрадва, това той го върши и изстрадва заради една велика, духовна световна взаимовръзка. Сила за живота, а не отпуснатост блика от медитацията.

С уверена крачка окултният ученик върви през живота. Каквото и да му донесе животът, той крачи изправен. Преди не е знаел защо работи, защо страда: сега той знае това. Трябва да се разбере, че такава медитационна дейност води по-добре до целта, когато става под ръководството на опитни хора. На такива хора, които сами знаят как най-добре да се направи всичко. Затова нека човек вземе под внимание съвета, напътствието на такива хора. С това той наистина не губи своята свобода. Онова, което иначе може да бъде само несигурно лутане, чрез такова ръководство се превръща в работа, сигурно насочена към целта. Който се обърне към такива, които имат знание, опит в тази посока, никога няма да чука напразно. Нека само съзнава, че не търси нищо друго освен съвета на приятел, а не надмощието на някой, който иска да властва. Винаги ще се установи, че онези, които наистина знаят, са най-скромните хора и че нищо не им е по-чуждо от онова, което хората наричат властолюбие. Който чрез медитацията се издига до онова, което свързва човека с духа, той започва да съживява в себе си онова, което е вечно в него, което не е ограничено от раждане и смърт. В такова вечно могат да се съмняват само онези, които не са го преживели сами. Така медитацията е пътят, който води човека и към познанието, към съзерцанието на неговото вечно, неразрушимо ядро на същността. И само чрез нея човек може да стигне до такова съзерцание. Гнозисът, духовната наука говорят за вечността на това ядро на същността, за неговото прераждане. Често се пита: защо човекът не знае нищо за своите преживявания, които лежат отвъд раждането и смъртта? Но не така би трябвало да се пита. А по-скоро така: как се стига до такова знание? В правилната

медитация се открива пътят. Чрез нея оживява споменът за преживявания, които лежат отвъд раждането и смъртта. Всеки може да придобие това знание; във всекиго са заложени способностите сам да познае, сам да види онова, на което учат истинската мистика, духовната наука, антропософията и гнозисът. Той трябва само да избере правилните средства. Само едно същество, което има уши и очи, може да възприема звуци и цветове. А и окото не може да възприеме нищо, ако липсва светлината, която прави нещата видими. В тайната наука са дадени средствата да се развият духовните уши и очи и да се запали духовната светлина. Средствата на духовното обучение могат да бъдат обозначени като три степени: 1. Подготовката. Тя развива духовните сетива. 2. Просветлението. То запалва духовната светлина. 3. Посвещението. То открива общуването с висшите същества на духа.

Степените на посвещението

Следващите съобщения са звена от едно духовно обучение, чието име и същност ще станат ясни на всеки, който ги прилага правилно. Те се отнасят до трите степени, през които школата на духовния живот води до определена степен на посвещението. Но от тези изложения тук ще се намери само толкова, колкото може да бъде казано публично. Това са намеци, извлечени от едно още много по-дълбоко, интимно учение. В самото окултно обучение се следва съвсем определен учебен курс. Определени действия служат да доведат душата на човека до съзнателно общуване с духовния свят. Тези действия се отнасят към онова, което ще бъде съобщено по-нататък, приблизително така, както обучението, което се дава някому в едно висше, строго уредено училище, се отнася към наставленията, които му се дават от време на време в едно подготвително училище. И все пак сериозното и постоянно следване на онова, което е загатнато тук, може да доведе до действително окултно обучение. Нетърпеливото опитване обаче, без сериозност и постоянство, не може да доведе до нищо. – Окултното изучаване може да има успех само ако първо се спазва онова, което вече беше казано, и се напредва на тази основа.

Степените, които посочва загатнатата традиция, са следните три: 1. Подготовката, 2. просветлението, 3. посвещението. Не е съвсем задължително тези три степени да следват една след друга така, че човек да е преминал напълно първата, преди да дойде ред на втората, и втората, преди да дойде ред на третата. По отношение на някои неща човек може вече да се приобщи към просветлението, дори към посвещението, докато по отношение на други той още се намира в подготовка. Но все пак човек ще трябва да прекара известно време в

подготовка, преди изобщо да може да започне някакво просветление. И поне за някои неща той ще трябва да е просветлен, ако трябва да се постави началото на посвещението. Но в описанието, заради простотата, трите степени трябва да следват една след друга.

1. Подготовка

Подготовката се състои в една съвсем определена грижа за живота на чувствата и мислите. Чрез тази грижа душевното и духовното тяло биват надарени с висши сетива и органи за дейност, както природните сили са снабдили физическото тяло с органи от неопределена жива материя.

Началото трябва да се постави, като вниманието на душата се насочи към определени процеси в заобикалящия ни свят. Такива процеси са, от една страна, поникващият, растящият и процъфтяващият живот, а от друга страна, всички явления, които са свързани с прецъфтяване, увяхване, отмиране. Навсякъде, накъдето човек обърне очи, такива процеси са налице едновременно. И навсякъде те по естествен начин предизвикват и у човека чувства и мисли. Но при обикновени условия човек не се отдава достатъчно на тези чувства и мисли. Той преминава твърде бързо от едно впечатление към друго, за да стори това. Важното е той интензивно и съвсем съзнателно да насочва вниманието си към тези факти. Там, където възприема цъфтеж и процъфтяване от съвсем определен вид, той трябва да прогони всичко друго от душата си и за кратко време да се предостави изцяло само на това едно впечатление. Скоро ще се убеди, че едно чувство, което в такъв случай по-рано само се е мярвало през душата му, набъбва, че приема мощна и енергична форма. Тази форма на чувството той трябва после спокойно да остави да отзвучава в него. При това той трябва да стане съвсем тих във вътрешността си. Трябва да се затвори за останалия външен свят и да следва единствено онова, което душата му казва за факта на цъфтежа и процъфтяването.

При това само да не се мисли, че ще се стигне далеч, ако човек, да речем, притъпи сетивата си за света. Първо човек трябва да разглежда нещата толкова живо, толкова точно, колкото е изобщо възможно. Едва тогава да се отдаде на чувството, което оживява в

душата, на изплуващата мисъл. От значение е при пълно вътрешно равновесие вниманието да се насочва към двете. Ако човек намери нужния покой и се отдаде на онова, което оживява в душата, тогава след съответно време ще преживее следното. Ще види как във вътрешността му изплуват нови видове чувства и мисли, които преди това не е познавал. Колкото по-често човек насочва по такъв начин вниманието си към нещо растящо, цъфтящо и процъфтяващо и като редува с това, към нещо увяхващо, отмиращо, толкова по-живи ще стават тези чувства. И от чувствата и мислите, които възникват така, се изграждат органите на ясновидството също така, както чрез природните сили от оживено вещество се изграждат очите и ушите на физическото тяло. Една съвсем определена форма на чувството се свързва с растежа и ставането; друга, също съвсем определена – с увяхването и отмирането. Но само тогава, когато човек се стреми към грижата за тези чувства по описания начин. Възможно е приблизително правилно да се опише какви са тези чувства. Пълна представа за тях може да си създаде всеки сам, като премине през тези вътрешни преживявания. Който често е насочвал вниманието си към процеса на ставането, на процъфтяването, на цъфтежа, той ще почувства нещо, което далечно наподобява усещането при изгрев слънце. А от процеса на увяхването, отмирането за него ще произлезе преживяване, което по същия начин може да се сравни с бавното изгряване на луната над хоризонта. Тези две чувства са две сили, които при правилна грижа, при все по-живо развиване водят до най-значителни духовни въздействия. Който отново и отново, планомерно, с намерение, се отдава на такива чувства, пред него се открива един нов свят. Душевният свят, така наречения астрален план, започва да се зазорява пред него. Растежът и отминаването вече не остават за него факти, които пораждат у него такива неопределени впечатления като преди. Те по-скоро се оформят в духовни линии и фигури, за които той преди не е подозирал. И при различните явления тези линии и фигури имат и различни образи. Едно цъфтящо цвете извиква като с магия пред душата му една съвсем определена линия, също и едно животно, което расте, или едно дърво, което отмира. Душевният свят (астралният план) бавно се разстила пред него. Нищо произволно

няма в тези линии и фигури. Двама окултни ученици, които се намират на съответната степен на обучението си, при един и същ процес винаги ще виждат едни и същи линии и фигури. Както е сигурно, че двама правилно виждащи хора виждат една кръгла маса кръгла, а не единият кръгла, а другият четириъгълна, така е сигурно, че пред две души при гледката на едно цъфтящо цвете застава един и същ духовен образ. – Както в обикновената естествена история се описват образите на растенията и животните, така познавачът на тайната наука описва или рисува духовните образи на процесите на растеж и отмиране по родове и видове.

Когато ученикът е стигнал дотам, че може да вижда такива духовни образи на явления, които се показват и физически на външното му око, тогава той няма да е далеч и от степента да вижда неща, които нямат физическо битие, които следователно трябва да остават съвсем скрити (окултни) за онзи, който не е получил наставления в тайното учение.

Трябва да се подчертае, че окултният изследовател не бива да се губи в размишления за това какво означава това или онова нещо. С такава работа на разсъдъка той само се отклонява от правия път. Той трябва да гледа към сетивния свят свежо, със здрав усет, с остра дарба за наблюдение, и после да се отдава на своите чувства. Какво означават нещата, това не той трябва да иска да реши със спекулиращия разсъдък, а трябва да остави самите неща да му го кажат.[2]

Друго, което е от значение, е онова, което тайната наука нарича ориентиране във висшите светове. Човек стига до него, когато се проникне изцяло от съзнанието, че чувствата и мислите са действителни факти точно както масите и столовете във физическо-сетивния свят. В душевния свят и в мисловния свят чувствата и мислите си въздействат едни на други, както във физическия – сетивните неща. Докато някой не е живо проникнат от това съзнание, той няма да вярва, че една погрешна мисъл, която храни, може да действа също

[2]Трябва да се отбележи, че художественото усещане, съчетано с тиха, вглъбена в себе си природа, е най-доброто предварително условие за развитието на духовните способности. Та нали това усещане прониква през повърхността на нещата и така стига до техните тайни.

така опустошително върху други мисли, които оживяват мисловното пространство, както един изстрелян наслуки куршум – върху физическите предмети, които улучва. Такъв човек може би никога не би си позволил да извърши физически видима постъпка, която смята за безсмислена. Но няма да се спре пред това да храни погрешни мисли или чувства. Защото те му изглеждат безопасни за останалия свят. В тайната наука обаче може да се напредва само ако човек внимава за своите мисли и чувства така, както внимава за стъпките си във физическия свят. Когато някой види стена, той не се опитва да се втурне направо през нея; той насочва стъпките си настрани. Той се ръководи именно по законите на физическия свят. Такива закони съществуват и за света на чувствата и мислите. Само че там те не могат да се натрапят на човека отвън. Те трябва да произтичат от живота на самата му душа. Човек стига дотам, като по всяко време си забранява да храни погрешни чувства и мисли. Всяко произволно размишляване насамнатам, всяко игриво фантазиране, всички случайно приливащи и отливащи чувства човек трябва да си забрани в това време. С това той не става беден на чувства. Защото скоро ще открие, че едва когато урежда по такъв начин своя вътрешен свят, той става богат на чувства, творчески в истинската фантазия. На мястото на дребнавото опиянение от чувства и на игривото свързване на мисли застават значими чувства и плодотворни мисли. И тези чувства и мисли водят човека дотам да се ориентира в духовния свят. Той влиза в правилни отношения с нещата на духовния свят. За него настъпва едно съвсем определено въздействие. Както като физически човек той намира пътя си между физическите неща, така сега пътеката му го води през растежа и отмирането, които той нали опознава по посочения погоре път. Тогава той следва всичко растящо, процъфтяващо и от друга страна, всичко увяхващо и отмиращо така, както е нужно за неговото процъфтяване и за процъфтяването на света.

Още една грижа окултният ученик трябва да положи за света на звуците. Тук трябва да се прави разлика между звука, който се издава от така нареченото неживо (падащо тяло, камбана или музикален инструмент), и онзи, който произхожда от живо (животно или човек). Който чуе камбана, ще възприеме звука и ще свърже с него приятно

чувство; който чуе вика на животно, ще почувства в звука освен това чувство и откровението на едно вътрешно преживяване на животното, удоволствие или болка. При последния вид звуци трябва да започне окултният ученик. Той трябва да насочи цялото си внимание към това, че звукът му известява нещо, което се намира извън собствената му душа. И трябва да се потопи в това чуждо. Трябва съкровено да свърже чувството си с болката или удоволствието, които му се известяват чрез звука. Трябва да се издигне над това какво е звукът за него, дали му е приятен, или неприятен, дали го кара да се чувства добре, или му е неугоден; само онова трябва да изпълва душата му, което става в съществото, от което идва звукът. Който планомерно и с предварителна обмисленост прави такива упражнения, той ще усвои чрез това способността да се слива, така да се каже, със съществото, от което изхожда звукът. За един музикално чувстващ човек такава грижа за живота на сърцето му ще бъде по-лесна, отколкото за един немузикален. Но никой не бива да мисли, че музикалният усет вече замества тази грижа. Като окултен ученик човек трябва да се научи да чувства по този начин спрямо цялата природа. И чрез това в света на чувствата и мислите се полага една нова заложба. Цялата природа започва чрез своето звучене да нашепва на човека тайни. Онова, което преди за душата му е било неразбираем шум, става чрез това смислен език на природата. И там, където преди е чувал само звук, при звученето на така нареченото неживо, сега той долавя един нов език на душата. Ако напредва в такава грижа за своите чувства, тогава скоро ще забележи, че може да чува онова, за което преди нищо не е подозирал. Той започва да чува с душата.

Към това трябва после да се прибави още нещо друго, за да се стигне до върха, който може да бъде достигнат в тази област. – Онова, което е съвсем особено важно за развитието на окултния ученик, е начинът, по който той слуша другите хора, когато говорят. Той трябва да свикне да прави това така, че собствената му вътрешност при това да мълчи напълно. Когато някой изказва мнение и друг слуша, у слушащия обикновено ще се раздвижи съгласие или възражение. Много хора вероятно ще се почувстват и подтикнати веднага да изкажат своето одобрително и особено своето несъгласно мнение.

Всяко такова съгласие и всяко такова възражение окултният ученик трябва да накара да замлъкне. При това не е важно той внезапно да промени начина си на живот така, че да се стреми непрестанно да постига такова вътрешно, дълбоко мълчание. Той ще трябва да започне, като прави това в отделни случаи, които си избира нарочно. Тогава съвсем бавно и постепенно, като от само себе си, този съвсем нов начин на слушане ще се вмъкне в навиците му. – В духовното изследване такова нещо се упражнява планомерно. Учениците се чувстват задължени като упражнение в определени моменти да изслушват най-противоположните мисли и при това да накарат всяко съгласие и особено всяко пренебрежително съждение да замлъкне напълно. Важно е при това да мълчи не само всяко разсъдъчно съждение, но и всички чувства на неодобрение, на отхвърляне или също и на съгласие. По-специално ученикът трябва винаги грижливо да наблюдава себе си дали такива чувства не са налице, ако не на повърхността, то все пак в най-съкровената вътрешност на душата му. Той трябва например да изслушва изказванията на хора, които в някакво отношение стоят далеч под него, и при това трябва да потиска всяко чувство, че знае по-добре, или чувство на превъзходство. – Полезно е за всекиго да слуша по такъв начин децата. И най-мъдрият може да научи безмерно много от децата. – Така човек стига дотам да чува думите на другия съвсем безкористно, при пълно изключване на собствената си личност, на нейното мнение и начин на чувстване. Когато се упражнява да слуша така, без критика, и тогава, когато се изказва напълно противоположното мнение, когато пред него се разиграва „най-погрешното“, тогава той малко по малко се научава да се слива напълно със съществото на другия, да се разтваря изцяло в него. Тогава през думите той се вслушва в душата на другия. Едва чрез продължително упражнение от такъв вид звукът става правилното средство за възприемане на душата и духа. Наистина за това е нужна най-строгата самодисциплина. Но тя води до висока цел. Защото, когато тези упражнения се практикуват във връзка с другите, които бяха посочени по отношение на звученето в природата, в душата израства едно ново слухово сетиво. Тя става способна да възприема прояви от духовния свят, които не намират израз във външни звуци,

възприемаеми от физическото ухо. Събужда се възприемането на „вътрешното слово“. На окултния ученик постепенно се откриват истини от страна на духовния свят. Той чува как по духовен начин му се говори.[3] – Всички висши истини се постигат чрез такова „вътрешно заговаряне“. И онова, което човек може да чуе от устата на един истински окултен изследовател, той го е узнал по този начин. – С това обаче не се казва, че е ненужно да се занимаваме с тайнонаучни съчинения, преди сами да можем да доловим по такъв начин „вътрешно заговаряне“. Напротив: четенето на такива съчинения, слушането на ученията на окултните изследователи сами по себе си са средства да се стигне и до собствено познание. Всяко изречение на тайната наука, което човек чуе, е годно да насочи ума натам, накъдето той трябва да стигне, ако душата трябва да изживее истински напредък. Към всичко казано трябва по-скоро да се прибави усърдно изучаване на онова, което окултните изследователи съобщават на света. При всяко окултно обучение такова изучаване спада към подготовката. И който би искал да прилага всички други средства, той не би стигнал до никаква цел, ако не приеме в себе си ученията на окултните изследователи. Защото тези учения, понеже са черпени от живото „вътрешно слово“, от „живото заговаряне“, сами имат духовен живот. Те не са просто думи. Те са живи сили. И докато следваш думите на един познавач на окултното, докато четеш книга, която произхожда от един действителен вътрешен опит, в душата ти действат сили, които те правят ясновиждащ така, както природните сили са образували от живо вещество твоите очи и уши.

2. Просветление

Просветлението изхожда от много прости процеси. И при него става дума за това да се развият определени чувства и мисли, които дремят във всеки човек и които трябва да се събудят. Само онзи, който с пълно търпение, строго и упорито преминава през простите процеси, може да бъде доведен от тях до възприемането

[3]Само на онзи, който чрез безкористно слушане стигне дотам, че действително да може да приема отвътре, тихо, без раздвижване на лично мнение или на лично чувство, могат да говорят висшите същества, за които се говори в тайната наука. Докато човек още хвърля срещу онзи, когото слуша, някакво мнение, някакво чувство, съществата на духовния свят мълчат.

на вътрешните светлинни явления. Първото начало се прави, като по определен начин се разглеждат различни природни същества, и то например: един прозрачен, красиво оформен камък (кристал), едно растение и едно животно. Нека човек се опита първо да насочи цялото си внимание към сравнение на камъка с животното по следния начин. Мислите, които се привеждат тук, трябва да преминават през душата, придружени от живи чувства. И никоя друга мисъл, никое друго чувство не бива да се намесва и да смущава интензивно внимателното разглеждане. Човек си казва: „Камъкът има форма; животното също има форма. Камъкът остава спокойно на мястото си. Животното сменя мястото си. Нагонът (влечението) е онова, което подбужда животното да сменя мястото си. И нагоните са също онова, на което служи формата на животното. Неговите органи, неговите оръдия са изградени в съответствие с тези нагони. Формата на камъка е образувана не според влечения, а чрез сила, лишена от влечения.“[4] – Когато човек се потопи интензивно в тези мисли и при това с напрегнато внимание разглежда камък и животно, тогава в душата оживяват два съвсем различни вида чувства. От камъка в душата ни се влива единият вид чувство, от животното – другият вид. Вероятно в началото това няма да се удаде; но постепенно, при действително търпеливо упражняване, тези чувства ще се появят. Човек трябва само да се упражнява непрестанно и без прекъсване. Отначало чувствата са налице само дотогава, докато трае разглеждането, по-късно те продължават да действат. И тогава стават нещо, което остава живо в душата. Тогава човек трябва само да се вглъби в себе си: и двете чувства винаги изплуват, дори без разглеждане на външен предмет. – От тези чувства и от свързаните с тях мисли се образуват органи на ясновидството. – Ако тогава в разглеждането се прибави и растението, ще се забележи, че чувството, което изхожда от него, по своето естество и също по своята степен се намира по средата между онова, което се излъчва от камъка, и онова, което се

[4] Фактът, който се има предвид тук, доколкото се отнася до наблюдението на кристали, е бил изопачен по най-различни начини от хора, които са чули за него само по външен начин (екзотерично), от което са възникнали практики като „гледане в кристал“ и т.н. Подобни манипулации почиват на недоразумения. Те са били описвани в много книги. Но никога не съставляват предмет на истинското (езотерично) окултно преподаване.

излъчва от животното. Органите, които се образуват по такъв начин, са духовни очи. С тях човек постепенно се научава да вижда нещо като душевни и духовни цветове. Докато човек е усвоил само онова, което беше описано като „подготовка“, духовният свят с неговите линии и фигури остава тъмен; чрез просветлението той става светъл. – И тук трябва да се отбележи, че думите „тъмен“ и „светъл“, както и другите употребени изрази, само приблизително изразяват онова, което се има предвид. Но ако човек иска да си служи с обичайния език, не е възможно нищо друго. Та този език е създаден само за физическите отношения. – Тайната наука обозначава онова, което за органа на ясновидството се излъчва от камъка, като „синьо“ или „синьочервено“. Онова, което се усеща от животното – като „червено“ или „червеножълто“. В действителност това, което се вижда там, са цветове „от духовен вид“. Цветът, който изхожда от растението, е „зелено“, което постепенно преминава в едно светло етерно розово. Растението е именно онова природно същество, което във висшите светове в известно отношение прилича на своето естество във физическия свят. При камъка и животното обаче не е така. – Сега трябва да е ясно, че с посочените по-горе цветове са дадени само главните оттенъци на минералното, растителното и животинското царство. В действителност са налице всички възможни междинни оттенъци. Всеки камък, всяко растение, всяко животно има своя съвсем определен цветови нюанс. Към това се прибавят съществата на висшите светове, които никога не се въплъщават физически, с техните често прекрасни, често и ужасни цветове. В действителност богатството на цветове в тези висши светове е безмерно по-голямо, отколкото във физическия свят.

Щом човек веднъж е придобил способността да вижда с „духовни очи“, той рано или късно среща и споменатите същества, по-висши, а отчасти и по-низши от човека, които никога не навлизат във физическата действителност.

Когато човек е стигнал толкова далеч, както е описано тук, пред него са открити пътищата към много неща. Но никому не се препоръчва да продължи по-нататък без грижливо съобразяване с онова, което е казал или иначе е съобщил духовният изследовател. И за

вече казаното също е най-добре човек да се съобразява с такова вещо водачество. Впрочем, ако човек има в себе си силата и постоянството да стигне толкова далеч, колкото отговаря на посочените елементарни степени на просветлението, той съвсем сигурно ще потърси и ще намери и правилното ръководство. Предпазливост обаче е необходима при всички обстоятелства и който не иска да я проявява, най-добре да се откаже от всички стъпки в тайната наука. Необходимо е човекът, който става окултен ученик, да не загуби нищо от своите качества като благороден, добър и възприемчив към всичко физически действително човек. Напротив, по време на окултното си ученичество той трябва непрестанно да засилва своята морална сила, своята вътрешна чистота, своята дарба за наблюдение. Да спомена нещо конкретно: по време на елементарните упражнения за просветление окултният ученик трябва да се грижи непрестанно да увеличава своето съчувствие към човешкия и животинския свят, своя усет за красотата на природата. Ако не се грижи за това, то чрез такива упражнения онова чувство и този усет непрестанно се притъпяват. Сърцето би станало кораво, усетът – притъпен. А това неизбежно би довело до опасни резултати.

Как се оформя просветлението, когато в духа на горните упражнения човек се изкачи през камъка, растението и животното до човека, и как след просветлението съединяването на душата с духовния свят при всички обстоятелства един ден настъпва и води към посвещението: за това ще се говори в следващите раздели, доколкото това е възможно.

В наше време мнозина търсят пътя към тайната наука. Това се прави по различни начини; и се изпробват много опасни, дори осъдителни процедури. Затова онези, които смятат, че знаят нещо истинно за тези неща, трябва да дадат на другите възможност да опознаят нещо от окултното обучение. Тук е съобщено само толкова, колкото отговаря на такава възможност. Необходимо е нещо от истинното да стане известно, за да не нанесе погрешното голяма вреда. По начертаните тук пътища никой, който не насилва нищо, не може да пострада. Само едно трябва да се спазва: никой не бива да отделя за такива упражнения повече време и сила, отколкото са

на негово разположение според житейското му положение, според неговия дълг. Никой не бива поради окултния път да променя веднага нещо във външните условия на живота си. Ако човек иска действителни резултати, трябва да има търпение; трябва да може да спре след няколко минути упражнение и спокойно да се залови с дневната си работа. И нищо от мислите за упражненията не бива да се примесва в дневната работа. Който не се е научил да чака в най-висшия и най-добрия смисъл, той не става за окултен ученик и никога няма да стигне до резултати, които имат значителна стойност.

Контрол на мислите и чувствата

Когато някой търси пътищата към тайната наука по начина, описан в предходната глава, той не бива да пропуска да се укрепва през цялата работа с една непрестанно действаща мисъл. А именно той трябва винаги да има пред очи, че след известно време може вече да е постигнал съвсем значителен напредък, без този напредък да му се показва по начина, по който може би го е очаквал. Който не държи сметка за това, лесно ще загуби постоянството и след кратко време ще се откаже от всички опити. Силите и способностите, които трябва да се развият, отначало са от много нежно естество. И тяхната същност е нещо съвсем различно от онова, за което човек преди това си е създавал представи. Та той е бил свикнал да се занимава само с физическия свят. Духовният и душевният свят са убягвали от погледа му, а също и от понятията му. Затова никак не е чудно, че сега, когато в него се развиват духовни и душевни сили, той не ги забелязва веднага. – В това се крие възможността за заблуда за онзи, който тръгва по окултния път, без да се придържа към опита, събран от вещи изследователи. Окултният изследовател познава напредъка, който прави ученикът, дълго преди самият той да го осъзнае. Той знае как се образуват нежните духовни очи, преди ученикът да знае нещо за това. И голяма част от указанията на този окултен изследовател се състои тъкмо в това да изрази онова, което кара ученика да не загуби доверието, търпението, постоянството, преди да е стигнал до собственото познание за своя напредък. Познавачът на окултното

всъщност не може да даде на своя възпитаник нищо, което вече да не се намира – по скрит начин – в него. Той може само да напътства към развиването на дремещи способности. Но онова, което съобщава от своя опит, ще бъде опора за онзи, който иска да си пробие път от тъмнината към светлината.

Твърде много хора напускат пътя към тайната наука скоро след като са тръгнали по него, защото не забелязват веднага своя напредък. И дори когато се появят първите висши опитности, доловими за възпитаника, той често ги смята за илюзии, защото си е създал съвсем други представи за онова, което трябва да преживее. Той губи смелост, защото или смята първите опитности за лишени от стойност, или защото те все пак му се струват толкова незначителни, че не вярва, че биха могли в обозримо време да го доведат до нещо значително. Но смелостта и доверието в себе си са две светлини, които не бива да угасват по пътя към тайната наука. Който не може да се реши да продължава търпеливо отново и отново едно упражнение, което привидно безброй пъти не е успявало, той не може да стигне далеч.

Много по-рано от ясното възприятие на напредъка се появява смътно чувство, че човек е на прав път. И това чувство човек би трябвало да пази и да лелее. Защото то може да стане сигурен водач. Преди всичко трябва да се изкорени вярата, че трябва да има някакви съвсем особени, тайнствени действия, чрез които се стига до висши познания. Човек трябва да си изясни, че трябва да се тръгне от чувствата и мислите, с които човекът и без това непрекъснато живее, и че той трябва само да даде на тези чувства и мисли друга посока, а не обичайната. Всеки нека си каже най-напред: в моя собствен свят на чувства и мисли са скрити най-висшите тайни; само че досега не съм ги възприел. Всичко в крайна сметка почива на това, че човекът непрекъснато носи със себе си тяло, душа и дух, но в същинския смисъл съзнава само своето тяло, а не своята душа и своя дух. А окултният ученик осъзнава душата и духа така, както обикновеният човек съзнава своето тяло.

Затова е важно чувствата и мислите да се насочат в правилната посока. Тогава се развиват възприятията за онова, което в обикновения

живот е невидимо. Тук ще бъде посочен един от пътищата как се прави това. Това отново е нещо просто, както почти всичко, което беше съобщено досега. Но то има най-силно въздействие, ако се провежда с постоянство и ако човекът е в състояние да му се отдаде с нужното интимно настроение. Нека човек постави пред себе си едно малко семенце на растение. Важното е пред това незабележимо нещо да си създаде интензивно правилните мисли и чрез тези мисли да развие определени чувства. Най-напред нека си изясни какво действително вижда с очите си. Нека опише за себе си формата, цвета и всички останали свойства на семето. После нека обмисли следното. От това семенце ще възникне многообразно растение, ако бъде посадено в земята. Нека си представи нагледно това растение. Нека го изгради във фантазията си. И после нека помисли: онова, което сега си представям във фантазията си, силите на земята и на светлината по-късно действително ще изкарат наяве от семенцето. Ако имах пред себе си изкуствено оформено нещо, което да подражава на семенцето толкова измамно, че очите ми да не могат да го различат от истинско, никоя сила на земята и на светлината не би изкарала наяве от него растение. Който си изясни напълно тази мисъл, който я преживее вътрешно, той ще може да си образува и следващата с правилното чувство. Той ще си каже: в семенцето вече почива по скрит начин – като сила на цялото растение – онова, което по-късно ще израсне от него. В изкуственото подражание тази сила не почива. И все пак за моите очи двете са еднакви. Значи в действителното семенце невидимо се съдържа нещо, което го няма в подражанието. Към това невидимо нека човек сега насочи чувство и мисли.[5] Нека си представи: това невидимо по-късно ще се превърне във видимото растение, което ще имам пред себе си във форма и цвят. Нека се отдаде на мисълта: невидимото ще стане видимо. Ако не можех да мисля, то не би могло и да ми се възвести още отсега онова, което едва по-късно ще стане видимо.

[5]Който би поискал да възрази, че при по-точно микроскопско изследване подражанието все пак се различава от действителното семенце, той само би показал, че не е схванал за какво става дума. Не става дума за това какво точно действително има човек пред себе си по сетивно възприемаем начин, а за това да развие чрез него душевно-духовни сили.

Нека бъде подчертано особено ясно: онова, което човек мисли тук, той трябва и да го чувства интензивно. Трябва в покой, без всякакви смущаващи примеси от други мисли, да преживее в себе си единствената посочена по-горе мисъл. И трябва да си дава време, така че мисълта и чувството, което се свързва с нея, да се впият, така да се каже, в душата. – Постигне ли човек това по правилния начин, тогава след известно време – може би едва след много опити – ще почувства в себе си една сила. И тази сила ще създаде едно ново съзерцание. Семенцето ще изглежда като затворено в малък светлинен облак. То ще бъде усетено по сетивно-духовен начин като вид пламък. Пред средата на този пламък човек усеща така, както при впечатлението от лилавия цвят; пред края – както пред синкавия цвят. – Тогава се явява онова, което човек преди не е виждал и което е създала силата на мисълта и на чувствата, които е събудил в себе си. Онова, което беше сетивно невидимо – растението, което едва по-късно ще стане видимо, – се разкрива тогава по духовно-видим начин.

Разбираемо е, че някои хора ще смятат всичко това за илюзия. Мнозина ще кажат: „Какво ми трябват такива видения, такива фантазми?“ И някои ще отпаднат и няма да продължат по пътя. Но тъкмо за това става дума: в тези трудни точки от човешкото развитие да не се смесват фантазия и духовна действителност. И освен това – да има човек смелостта да върви напред и да не става страхлив и малодушен. От друга страна обаче трябва все пак да се подчертае, че здравият усет, който различава истина от измама, трябва непрекъснато да се развива. По време на всички тези упражнения човекът никога не бива да губи пълното съзнателно владеене на себе си. Също толкова сигурно, колкото мисли за нещата и процесите на всекидневния живот, той трябва да мисли и тук. Лошо би било, ако изпадне в мечтателност. Ясен в разсъдъка си, за да не кажем трезв, той трябва да остава във всеки миг. И най-голямата грешка би била допусната, ако човекът загуби равновесието си чрез такива упражнения, ако бъде възпрепятстван да преценява нещата на всекидневния живот така здраво и ясно, както го е правил преди. Затова окултният ученик трябва отново и отново да се проверява дали не е излязъл от равновесието си, дали е останал същият в условията, в които живее. Твърдата

опора в самия себе си, ясният усет за всичко – това той трябва да запази. Наистина трябва строго да се внимава човек да не се отдава на каква да е мечтателност, да не се впуска във всевъзможни упражнения. Насоките на мисълта, които се посочват тук, са изпитани и упражнявани от незапомнени времена в окултните школи. И само такива се съобщават тук. Който би поискал да прилага такива от друг вид, които сам си образува или за които чува и чете тук-там, той неминуемо ще се заблуди и скоро ще се озове на пътя на безбрежното фантазьорство.

Още едно упражнение, което трябва да се присъедини към описаното, е следното. Нека човек застане пред растение, което се намира на степента на пълното си развитие. Сега нека се изпълни с мисълта, че ще дойде време, когато това растение ще загине. Нищо няма да остане от онова, което сега виждам пред себе си. Но тогава това растение ще е развило от себе си семенца, които отново ще станат нови растения. Отново осъзнавам, че в онова, което виждам, скрито почива нещо, което не виждам. Изпълвам се изцяло с мисълта: тази форма на растението с нейните цветове в бъдеще вече няма да съществува. Но представата, че то образува семена, ме учи, че то няма да изчезне в нищото. Онова, което го запазва от изчезване, сега не мога да видя с очи, също както по-рано не можех да видя растението в семенцето. Значи в него има нещо, което не виждам с очи. Ако оставя тази мисъл да живее в мен и съответното чувство се свърже в мен с нея, тогава след подходящо време в душата ми отново се развива сила, която става ново съзерцание. От растението отново израства вид духовно образувание, подобно на пламък. То, естествено, е съответно по-голямо от описаното по-рано. Пламъкът може да бъде усетен в средната си част приблизително като зеленикавосин, а по външния си край – като жълтеникавочервен.

Трябва изрично да се подчертае, че онова, което тук се нарича „цветове“, не се вижда така, както физическите очи виждат цветовете, а че чрез духовното възприятие се усеща нещо подобно на онова, което човек усеща, когато има физическо впечатление от цвят. Да възприемеш духовно „синьо“, означава да усетиш или да почувстваш нещо, което е подобно на онова, което усещаш, когато погледът на

физическото око почива върху цвета „синьо“. Това трябва да има предвид онзи, който иска постепенно наистина да се издигне до духовни възприятия. Иначе той очаква да намери в духовното само повторение на физическото. Това неминуемо би го заблудило по най-горчив начин.

Който е стигнал дотам да вижда духовно такова нещо, е спечелил много. Защото нещата му се разкриват не само в настоящото си битие, а и в своето възникване и изчезване. Той започва навсякъде да вижда духа, за който сетивните очи не могат да знаят нищо. И с това той е направил първите стъпки, за да проникне постепенно чрез собствено съзерцание в тайната на раждането и смъртта. За външните сетива едно същество възниква при раждането; то изчезва в смъртта. Това обаче е така само защото тези сетива не възприемат скрития дух на съществото. За духа раждането и смъртта са само едно превръщане, както появата на цвета от пъпката е превръщане, което се разиграва пред сетивните очи. Но ако човек иска да опознае това чрез собствено съзерцание, той трябва най-напред да събуди по посочения начин духовния усет за това.

За да отстраним веднага още едно възражение, което биха могли да направят някои хора с известен душевен (психичен) опит, нека бъде казано следното. Съвсем не се оспорва, че има по-кратки, по-прости пътища, че някои опознават от собствено съзерцание явленията на раждането и смъртта, без първо да са минали през всичко онова, което се описва тук. Просто има хора със значителни психични заложби, на които им е нужен само малък тласък, за да се развият. Но това са изключения. Посоченият тук път обаче е всеобщ и сигурен. Нали човек може да си придобие и някои химически познания по път, който е изключение; но иска ли да стане химик, тогава трябва да върви по всеобщия и сигурен път.

Грешка с тежки последици би възникнала, ако някой поиска да вярва, че за да стигне по-удобно до целта, може само да си представи споменатото семенце или растението, само да си го постави пред очите във фантазията. Който прави това, може наистина също да стигне до целта, но не така сигурно, както по посочения начин. Съзерцанието, до което се стига, в повечето случаи ще бъде само

мираж на фантазията. При него тогава би трябвало тепърва да се изчака превръщането му в духовно съзерцание. Защото важното е не аз по чист произвол да си създавам съзерцания, а действителността да ги създава в мен. Истината трябва да извира от дълбините на собствената ми душа; но не бива моят обикновен Аз сам да бъде магьосникът, който иска да изкара истината наяве, а магьосник трябва да бъдат съществата, чиято духовна истина искам да видя.

Ако човек чрез подобни упражнения е намерил в себе си първите начала на духовни съзерцания, тогава той може да се издигне до разглеждането на самия човек. Най-напред трябва да се изберат прости явления от човешкия живот. – Но преди да се пристъпи към това, необходимо е да се работи особено сериозно върху пълната чистота на своя морален характер. Човек трябва да отстрани всяка мисъл, че евентуално ще използва придобитото по този начин познание за лична изгода. Трябва да е наясно със себе си, че никога няма да използва за зло власт над своите ближни, която евентуално би придобил. Затова всеки, който търси чрез собствено съзерцание тайни на човешката природа, трябва да следва златното правило на истинските тайни науки. И това златно правило гласи: ако се опиташ да направиш една крачка напред в познаването на тайни истини, направи едновременно три крачки напред в усъвършенстването на своя характер към доброто. Който следва това правило, той може да прави упражнения от рода на онова, което ще бъде описано сега.

Нека човек си представи нагледно някой човек, за когото веднъж е наблюдавал как е жадувал за някакво нещо. Вниманието трябва да бъде насочено към влечението. Най-добре е да се събуди в спомена онзи момент, в който влечението е било най-живо и в който е било доста неясно дали човекът ще получи жадуваното, или не. И сега нека човек се отдаде изцяло на представата за онова, което наблюдава в спомена. Нека създаде възможно най-големия вътрешен покой на собствената си душа. Нека се опита, доколкото изобщо е възможно, да бъде сляп и глух за всичко друго, което става наоколо. И нека особено внимава чрез събудената представа в душата да се пробуди чувство. Нека остави това чувство да изплува в него като облак, който изплува на иначе съвсем празния хоризонт. Естествено е, разбира се,

че по правило наблюдението се прекъсва поради това, че човекът, към когото се насочва вниманието, не е бил наблюдаван достатъчно дълго в описаното душевно състояние. Човек вероятно ще направи стотици и стотици напразни опити. Той просто не бива да губи търпение. След много опити ще стигне дотам да преживее в собствената си душа чувство, което съответства на душевното състояние на наблюдавания човек. Тогава обаче след известно време ще забележи също, че чрез това чувство в собствената му душа израства сила, която става духовно съзерцание на душевното състояние на другия. В зрителното поле ще се появи образ, който се усеща като нещо светещо. И този духовно светещ образ е така нареченото астрално въплъщение на наблюдаваното душевно състояние на влечението. Този образ отново може да бъде описан като нещо, което се усеща подобно на пламък. В средата той ще бъде като жълточервен, а по края ще бъде усещан като червеникавосин или лилав. – Много зависи от това човек да се отнася нежно с такова духовно съзерцание. Най-добре прави, ако отначало не говори за него с никого, освен може би със своя учител, ако има такъв. Защото, ако се опита да опише такова явление с несръчни думи, най-често изпада в тежки заблуди. Той използва обикновените думи, които все пак не са предназначени за такива неща и затова са твърде груби и тромави за тях. Следствието тогава е, че чрез собствения си опит да облече нещото в думи той бива подведен да примесва в истинските съзерцания всевъзможни миражи на фантазията. Ето отново едно важно правило за окултния ученик: Умей да мълчиш за своите духовни видения. Да, мълчи за тях дори пред самия себе си. Не се опитвай да обличаш в думи онова, което съзерцаваш в духа, или да мъдруваш над него с несръчния разсъдък. Отдай се непредубедено на своето духовно съзерцание и не си го смущавай с много размишления за него. Защото трябва да имаш предвид, че твоето размишление отначало съвсем не е дорасло до твоето виждане. Това размишление ти си придобил в своя досегашен живот, ограничен само до физическо-сетивния свят; а онова, което придобиваш сега, излиза отвъд него. Затова не се стреми да прилагаш към новото, висшето мярката на старото. Само който вече има известна твърдост в наблюдаването на вътрешни преживявания,

той може да говори за тях, за да подбуди чрез такова говорене своите ближни.

Към описаното упражнение може да се прибави едно допълващо. Нека човек наблюдава по същия начин как някой човек е получил удовлетворяването на някакво желание, изпълнението на някакво очакване. Ако при това използва същите правила и предпазни мерки, които току-що бяха посочени за другия случай, той ще стигне и тук до духовно съзерцание. Ще забележи духовно образувание, подобно на пламък, което в средата се чувства като жълто и което се усеща като със зеленикав край.

Чрез такова наблюдение на своите ближни човек лесно може да изпадне в морална грешка. Той може да стане безсърдечен. Трябва именно с всички мислими средства да се стремим да не стане така. Наблюдава ли човек така, тогава той трябва вече непременно да стои на онази висота, на която за него е станало напълно сигурно, че мислите са действителни неща. Тогава той вече не бива да си позволява да мисли за своите ближни така, че мислите да не са съвместими с най-висшата почит към човешкото достойнство и човешката свобода. Че един човек би могъл да бъде за нас само обект на наблюдение – тази мисъл не бива да ни изпълва нито за миг. Ръка за ръка с всяко окултно наблюдение върху човешката природа трябва да върви самовъзпитанието, насочено към това да ценим неограничено пълната самостойност на всеки човек и да гледаме като на нещо свещено, недосегаемо за нас – също и в мисли и чувства, – на онова, което живее в човека. Трябва да ни изпълва чувство на свещен трепет пред всичко човешко дори когато то се мисли само като спомен.

Тук засега трябваше само чрез двата примера да се покаже как човек си пробива път към просветление относно човешката природа. Чрез тях обаче можа да се покаже поне пътят, по който трябва да се тръгне. Душата на онзи, който намери необходимата вътрешна тишина и покой, които са присъщи на такова наблюдение, още с това ще претърпи голямо превръщане. Това скоро ще стигне дотам, че вътрешното обогатяване, което изпитва неговото същество, ще му дава сигурност и покой и във външното му поведение. И това преобразено външно поведение отново ще въздейства обратно върху

душата му. И така той ще си помага по-нататък. Ще намери начини и средства да открива все повече от онова в човешката природа, което е скрито за външните сетива; и тогава той ще узрее и за това да хвърли поглед в тайнствените връзки между човешката природа и всичко онова, което освен това съществува във Вселената. – И по този път човекът все повече се приближава до момента, когато ще може да направи първите стъпки на посвещението. Но преди те да могат да бъдат направени, необходимо е още едно нещо. Това е нещо, чиято необходимост окултният ученик отначало може би най-малко ще проумее. По-късно обаче ще я проумее.

Онова, което посвещаваният трябва да носи със себе си, е в известно отношение развита смелост и безстрашие. Окултният ученик трябва направо да търси случаите, чрез които се развиват тези добродетели. В окултното обучение те би трябвало да се възпитават съвсем систематично. Но и самият живот е, особено в тази посока, добра окултна школа; може би най-добрата. Да гледаш спокойно опасността в очите, да искаш да преодоляваш трудностите без колебание – това трябва да може окултният ученик. Той трябва например пред опасност веднага да се стегне и да стигне до усещането: моят страх не помага в никакво отношение; изобщо не бива да го имам; трябва да мисля само за онова, което трябва да се направи. И той трябва да стигне дотам, че в случаите, в които по-рано е бил боязлив, „да изпитва страх“, „да губи кураж“ да станат за него невъзможни неща поне в същинското, най-съкровено усещане. А именно чрез самовъзпитание в тази посока човекът развива в себе си съвсем определени сили, от които се нуждае, ако трябва да бъде посветен във висши тайни. Както физическият човек се нуждае от нервна сила, за да използва своите физически сетива, така душевният човек се нуждае от онази сила, която се развива само у смелите и безстрашни натури. – Работата е там, че който прониква до висшите тайни, вижда неща, които за обикновения човек остават скрити поради измамите на сетивата. Защото, макар физическите сетива да не ни позволяват да виждаме висшата истина, тъкмо поради това те са и благодетели на човека. Чрез тях от него се скриват неща, които биха хвърлили неподготвения човек в безмерен ужас, неща, чиято гледка той не би

могъл да понесе. До тази гледка окултният ученик трябва да дорасне. Той губи определени опори във външния свят, които е дължал тъкмо на обстоятелството, че е бил в плен на измамата. Наистина и буквално е така, както когато обърнеш вниманието на някого към опасност, в която той отдавна се е намирал, но за която нищо не е знаел. Преди не е изпитвал страх; сега обаче, след като знае, го обзема страх, макар че опасността не е станала по-голяма поради знанието му.

Силите на света са разрушителни и градивни: съдбата на външните същества е възникване и изчезване. Знаещият трябва да погледне в хода на тези сили, в действието на тази съдба. Булото, което в обикновения живот лежи пред духовните очи, трябва да бъде отстранено. Самият човек обаче е вплетен в тези сили, в тази съдба. В неговата собствена природа има разрушителни и градивни сили. Така неприкрито, както другите неща застават пред виждащото око на знаещия, така неприкрито се показва собствената душа на самата себе си. Пред такова себепознание окултният ученик не бива да губи сила. И тя няма да му липсва само ако донесе със себе си излишък от нея. За да бъде така, той трябва да се научи да запазва вътрешния покой и сигурността в трудни житейски обстоятелства; трябва да възпита в себе си силно доверие в добрите сили на битието. Трябва да бъде подготвен за това, че някои движещи сили, които досега са го водели, вече няма да го водят. Та той ще трябва да проумее, че досега е вършил и мислил някои неща само защото е бил в плен на незнанието. Основания като онези, които е имал досега, ще отпаднат. Вършил е някои неща от суета; ще види колко неизразимо лишена от стойност е всяка суета за знаещия. Вършил е някои неща от алчност; ще осъзнае колко разрушителна е всяка алчност. Съвсем нови движещи сили за действие и мислене ще трябва да развие. И тъкмо към това спадат смелостта и безстрашието.

Преди всичко става дума за това тази смелост и това безстрашие да се развиват в най-дълбоката вътрешност на самия мисловен живот. Окултният ученик трябва да се научи да не губи кураж при неуспех. Той трябва да е способен на мисълта: „Искам да забравя, че това нещо отново ми се е провалило, и да опитам наново, сякаш нищо не е било.“ Така той си пробива път към убеждението, че изворите на

сила в света, от които може да черпи, са неизчерпаеми. Той отново и отново се стреми към духовното, което ще го издига и носи, колкото и често земното в него да се е оказвало безсилно и слабо. Той трябва да е способен да живее, обърнат към бъдещето, и в този стремеж да не се оставя да бъде смущаван от никакъв опит от миналото. Развил ли е човекът описаните качества до известна степен, тогава той е узрял да узнае истинските имена на нещата, които са ключът към висшето знание. Защото посвещението се състои в това да се научиш да наричаш нещата на света с онези имена, които те имат в духа на своите божествени творци. В тези техни имена се крият тайните на нещата. Затова посветените говорят език, различен от езика на непосветените, защото първите назовават обозначението на съществата, чрез които самите те са създадени. – Доколкото може да се говори за самото посвещение (инициация), то ще бъде изложено в следващата глава.

Посвещение

Посвещението е най-високата от степените на окултното обучение, за които в едно съчинение могат още да се дадат загатвания, общо-разбираеми за всички. За всичко, което лежи над нея, съобщенията са трудно разбираеми. Но и към него намира пътя всеки, който през подготовката, просветлението и посвещението е проникнал до нисшите тайни.

Знанието и умението, които посвещението дава на човека, той би могъл да придобие без такова посвещение едва в много далечно бъдеще – след много въплъщения – по съвсем друг път и също в съвсем друга форма. Който бъде посветен днес, узнава нещо, което иначе би узнал много по-късно, при съвсем други условия.

Човек може наистина да узнае от тайните на битието само толкова, колкото отговаря на степента на неговата зрялост. Само затова съществуват препятствия по пътя към по-високите степени на знанието и умението. Човек не бива да си служи с огнестрелно оръжие, преди да е натрупал достатъчно опит, за да не причини беда с употребата му. – Ако днес някой бъде посветен просто така, на него би му липсвал опитът, който той тепърва ще натрупа чрез въплъщенията в бъдещето, докато съответните тайни му бъдат дадени в правилния ход на неговото развитие. Затова на портата на посвещението опитът трябва да бъде заменен с нещо друго. Поради това първите наставления на кандидата за посвещение се състоят в заместване на бъдещия опит. Това са така наречените „изпитания“, през които той трябва да премине и които се явяват като редовна последица от душевния живот, когато упражнения като описаните в предходните глави се продължават правилно.

За тези „изпитания“ често се говори, разбира се, и в книги. Но съвсем естествено е, че по правило такива обсъждания неизбежно създават съвсем погрешни представи за тяхната природа. Защото, който не е преминал през подготовката и просветлението, той всъщност никога не е узнал нищо за тези изпитания. Такъв човек не може и да ги опише така, както подобава.

На посвещавания трябва да се разкрият определени неща и факти, които принадлежат на висшите светове. Но той може да ги вижда и чува само ако може да усеща духовните възприятия като фигури, цветове, тонове и т.н., за които беше разказано при обсъждането на „подготовката“ и „просветлението“. Първото „изпитание“ се състои в това, че той придобива по-истинско съзерцание на телесните свойства на неживите тела, после на растенията, на животните и на човека, отколкото притежава средният човек. Но с това не се има предвид онова, което днес наричат научно познание. Защото не става дума за наука, а за съзерцание. – По правило процесът протича така, че посвещаваният се научава да познава как природните неща и живите същества се изявяват пред духовното ухо и духовното око. В известен смисъл тогава тези неща застават пред наблюдаващия разбулени – голи. Свойствата, които човек там чува и вижда, се скриват от сетивното око и от сетивното ухо. За това сетивно съзерцание те са сякаш забулени с було. Това, че за посвещавания това було отпада, се дължи на процес, който се нарича „духовен процес на изгаряне“. Затова това първо изпитание се нарича „огнено изпитание“.

За някои хора самият обикновен живот е вече повече или по-малко несъзнаван процес на посвещение чрез огненото изпитание. Това са онези, които преминават през богати преживявания от такъв род, че тяхната самоувереност, тяхната смелост и тяхната твърдост нарастват по здрав начин и че те се научават да понасят страданието, разочарованието, неуспеха на своите начинания с душевно величие и особено със спокойствие и с несломена сила. Който е преминал през преживявания от този род, той често вече е посветен, без да го знае ясно; и тогава е нужно само съвсем малко, за да му се отворят духовните уши и очи, така че да стане ясновидец. Защото трябва добре да се запомни следното: при истинското „огнено изпитание“ не става

дума да бъде задоволено любопитството на кандидата. Наистина той опознава необикновени факти, за които другите хора нямат никаква представа. Но това опознаване не е целта, а само средство към целта. Целта обаче е кандидатът чрез познанието на висшите светове да придобие по-голяма и по-истинска самоувереност, по-висока смелост и съвсем друго душевно величие и постоянство, отколкото по правило могат да се постигнат в нисшия свят. След „огненото изпитание“ всеки кандидат може още да се върне. Тогава, укрепен във физическо и душевно отношение, той ще продължи живота си и вероятно едва в някое следващо въплъщение ще продължи посвещението. В сегашното си въплъщение обаче той ще бъде по-полезен член на човешкото общество, отколкото е бил преди. В каквото и положение да се намира, неговата твърдост, неговото благоразумие, неговото благотворно влияние върху ближните му, неговата решителност ще са нараснали.

Ако след преминатото огнено изпитание кандидатът иска да продължи окултното обучение, сега трябва да му бъде разкрита определена писмена система, каквито са обичайни в окултното обучение. В тези писмени системи се откриват същинските тайни учения. Защото онова, което в нещата е действително „скрито“ (окултно), не може нито да бъде изказано непосредствено с думите на обикновения език, нито да бъде записано с обикновените писмени системи. Онези, които са се учили от посветените, превеждат ученията на тайната наука на обикновения език, доколкото това е възможно. Окултното писмо се открива на душата, когато тя е постигнала духовното възприятие. Защото това писмо е винаги написано в духовния свят. Човек не го научава така, както се научава да чете изкуствено създадено писмо. По-скоро човек израства по подобаващ начин към ясновидското познание и по време на това израстване се развива като душевна способност силата, която се чувства подтикната да разчита наличните събития и същества на духовния свят като знаците на едно писмо. Би могло да се случи тази сила, а с нея и преживяването на съответното „изпитание“, да се събудят сякаш от само себе си с напредващото душевно развитие. Но по-сигурно се стига до целта, ако се следват указанията на опитните окултни изследователи, които

са сръчни в разчитането на окултното писмо. Знаците на тайното писмо не са измислени произволно, а отговарят на силите, които действат в света. Чрез тези знаци човек научава езика на нещата. На кандидата скоро става ясно, че знаците, които опознава, отговарят на фигурите, цветовете, тоновете и т.н., които се е научил да възприема по време на подготовката и просветлението. Става му ясно, че всичко предходно е било само като сричане. Едва сега той започва да чете във висшия свят. В голяма взаимовръзка му се явява всичко, което преди е било само отделна фигура, тон, цвят. Едва сега той придобива истинската сигурност в наблюдаването на висшите светове. Преди никога не е можел да знае с определеност дали нещата, които е видял, са били и правилно видени. И едва сега може да се установи редовно разбирателство между кандидата и посветения в областите на висшето знание. Защото, както и да е устроен съвместният живот на един посветен с друг човек в обикновения живот, за висшето знание в непосредствения му вид посветеният може да съобщи нещо само на споменатия знаков език.

Чрез този език окултният ученик се запознава и с определени правила за поведение в живота. Той опознава определени видове дълг, за които преди не е знаел нищо. И когато е опознал тези правила за поведение, той може да извършва неща, които имат значение, каквото делата на един непосветен никога не могат да имат. Той действа, изхождайки от висшите светове. Указанията за такива действия могат да бъдат разбрани само в посоченото писмо.

Трябва обаче да се подчертае, че има хора, които са в състояние несъзнавано да извършват такива действия, макар да не са преминали окултно обучение. Такива „помощници на света и човечеството“ крачат през живота, като носят благословия и благодеяние. По причини, които тук не е мястото да обсъждаме, на тях са дадени дарби, които изглеждат свръхестествени. Онова, което ги отличава от окултния ученик, е единствено това, че той действа със съзнание, с пълно разбиране на цялата взаимовръзка. Той извоюва тъкмо чрез обучение онова, което на тях им е подарено от висши сили за благото на света. Човек може искрено да почита надарените с Божия благодат; но поради това не бива да смята работата на обучението за излишна.

Когато окултният ученик е научил споменатото знаково писмо, за него започва следващо „изпитание“. Чрез него трябва да се покаже дали той може да се движи свободно и сигурно във висшия свят. В обикновения живот човек бива подбуждан към своите действия от подтици отвън. Той върши тази или онази работа, защото обстоятелствата му налагат този или онзи дълг. – Едва ли е нужно да се споменава, че окултният ученик не бива да пренебрегва нито един свой дълг в обикновения живот поради това, че живее във висши светове. Никакъв дълг във висш свят не може да принуди някого да остави без внимание дори един-единствен свой дълг в обикновения свят. Бащата на семейството остава също толкова добър баща на семейството, майката – също толкова добра майка, нищо не пречи на чиновника, нито на войника или на някой друг, когато станат окултни ученици. Напротив: всички качества, които правят човека способен в живота, се засилват у окултния ученик в такава степен, за която непосветеният не може да си състави никакво понятие. И ако на непосветения това често – не винаги, дори рядко – не изглежда така, то причината е само в това, че той не винаги е в състояние правилно да прецени посветения. Онова, което прави посветеният, понякога не е веднага прозрачно за другия. Но и това, както казахме, може да се забележи само в особени случаи.

За онзи, който е стигнал до посочената степен на посвещението, сега съществуват видове дълг, за които няма никакъв външен тласък. В тези неща той бива подбуждан не от външни обстоятелства, а само от онези правила, които му се откриват в „скрития“ език. Сега чрез второто „изпитание“ той трябва да покаже, че воден от такова правило, действа също толкова сигурно и твърдо, както например един чиновник изпълнява възложения му дълг. – За тази цел чрез окултното обучение кандидатът ще се почувства поставен пред определена задача. Той трябва да извърши едно действие вследствие на възприятия, които получава въз основа на онова, което е научил на степента на подготовката и на просветлението. А какво трябва да извърши, това той трябва да познае чрез посоченото писмо, което си е усвоил. Ако познае своя дълг и действа правилно, тогава е издържал изпитанието. Успехът се познава по промяната, която

чрез действието настъпва във възприятията на духовните уши и очи, усещани като фигури, цветове и тонове. В по-нататъшния ход на окултното обучение се посочва съвсем точно как изглеждат, как се усещат тези фигури и т.н. след действието. И кандидатът трябва да знае как може да предизвика такава промяна. Това изпитание се нарича „водно изпитание“, защото при дейността в тези висши области човек е лишен от опората на външните обстоятелства така, както е лишен от опора, когато се движи във вода, чието дъно не може да достигне. – Процесът трябва да се повтаря дотогава, докато кандидатът придобие пълна сигурност.

И при това изпитание става дума за придобиването на едно качество; и чрез преживяванията във висшия свят човек изгражда това качество за кратко време в толкова висока степен, че при обикновения ход на развитието вероятно би трябвало да премине през много въплъщения, за да я достигне. Работата е именно в следното. За да предизвика посочената промяна във висшата област на битието, кандидатът трябва да следва единствено онова, което му се разкрива въз основа на неговото висше възприятие и като последица от четенето на скритото писмо. Ако по време на своето действие той примеси нещо от своите желания, мнения и т.н., ако само за миг последва не законите, които е познал като правилни, а своя произвол, тогава би станало нещо съвсем друго от онова, което трябва да стане. В такъв случай кандидатът веднага би изгубил посоката към целта на своето действие и би настъпило объркване. – Затова чрез това изпитание човек има в най-изобилна мяра възможност да изгради своето самообладание. И това е важното. Затова и това изпитание могат по-лесно да издържат онези, които преди посвещението са преминали през живот, чрез който са придобили самообладание. Който е придобил способността да следва високи принципи и идеали, като оставя настрана личната прищявка и произвола, който умее да изпълнява дълга винаги и там, където склонностите и симпатиите твърде много биха искали да го отклонят от този дълг, той несъзнавано е посветен още посред обикновения живот. И ще е нужно само малко, за да издържи той описаното изпитание. Да, трябва дори да се каже, че известна степен на посвещение, несъзнавано постигната

още в живота, по правило ще бъде безусловно необходима, за да се издържи второто изпитание. Защото, както на много хора, които в младостта си не са се научили да пишат правилно, им е трудно да наваксат това, когато вече са достигнали пълната житейска зрялост, така е трудно и да се изгради необходимата степен на самообладание при прозирането във висшите светове, ако човек не си е усвоил предварително известна степен от него в делничния живот. Нещата на физическия свят не се променят, каквото и да си пожелаваме, каквото и да желаем, каквито и склонности да имаме. Във висшите светове обаче нашите желания, влечения и склонности въздействат върху нещата. Ако искаме там да въздействаме по подобаващ начин върху нещата, трябва напълно да владеем себе си, трябва да следваме единствено правилните предписания и да не сме подчинени на никакъв произвол.

Едно качество на човека, което на тази степен на посвещението има съвсем особено значение, е безусловно здрава и сигурна способност за преценка. За изграждането на такава способност трябва да се внимава още на всички по-ранни степени; а на тази степен трябва да се покаже дали кандидатът си служи с нея така, че да е годен за истинския път на познанието. Той може да напредне само ако може да различава илюзията, нереалните образувания на фантазията, суеверието и всякакви заблуди от истинската действителност. А на висшите степени на битието това отначало е по-трудно, отколкото на нисшите. Там всеки предразсъдък, всяко мнение, станало скъпо на човека, трябва да изчезне по отношение на нещата, за които става дума; и единствено и само истината трябва да бъде мерило. Трябва да има пълна готовност веднага да се откажеш от една мисъл, от един възглед, от една склонност, когато логическото мислене го изисква. Сигурност във висшите светове може да се постигне само ако човек никога не щади собственото си мнение.

Хора с начин на мислене, склонен към фантастичното, към суеверието, не могат да напредват по окултния път. Окултният ученик трябва, разбира се, да извоюва едно скъпоценно благо. Всички съмнения относно висшите светове му се отнемат. Те се разкриват пред погледа му в своите закони. Но той не може да извоюва това

благо, докато се оставя да бъде мамен от заблуди и илюзии. Лошо би било за него, ако неговата фантазия, неговите предразсъдъци отнесат разсъдъка му. Мечтателите и фантазьорите са също толкова негодни за окултния път, колкото и суеверните лица. Всичко това не може да се подчертае достатъчно. Защото в мечтателството, във фантастичността и в суеверието дебнат най-лошите врагове по пътя към познания във висшите светове. Но никой няма защо да мисли, че окултният ученик губи поезията на живота, способността за въодушевление, поради това, че над портата, която води към второто изпитание на посвещението, стоят думите: „Всички предразсъдъци трябва да паднат от теб“, и поради това, че още на входната порта към първото изпитание той трябва да прочете: „Без здрав човешки разсъдък всичките ти стъпки са напразни.“

Ако кандидатът е напреднал достатъчно по този начин, тогава го очаква третото „изпитание“. При него не му се дава да почувства никаква цел. Всичко е положено в собствените му ръце. Той се намира в положение, в което нищо не го подбужда да действа. Трябва съвсем сам, от себе си, да намери своя път. Неща или лица, които да го подтикват към нещо, няма. Нищо и никой не може сега да му даде силата, от която се нуждае, освен само самият той. Ако не намери тази сила в самия себе си, той много скоро би се озовал отново там, където е бил преди. Все пак трябва да се каже, че само малцина от онези, които са издържали предишните изпитания, няма да намерят тук тази сила. Човек или изостава още преди това, или издържа и тук. Всичко, което е нужно, се състои в това бързо да се справиш сам със себе си. Защото тук човек трябва да намери своето „висше Себе“ в най-истинския смисъл на думата. Човек трябва бързо да се реши да се вслушва в подсказването на духа във всички неща. Време за каквито и да е колебания, съмнения и т.н. тук човек вече няма. Всяка минута колебание би доказала само, че още не е зрял. Онова, което пречи да се вслушва в духа, трябва смело да бъде преодоляно. Важното е да покаже присъствие на духа в това положение. И това е също качеството, към чието съвършено изграждане е насочена тази степен на развитие. Всички примамки към действие, дори към мислене, с които човек е бил свикнал преди, престават. За да не

остане бездеен, човек не бива да изгуби самия себе си. Защото само в самия себе си той може да намери единствената твърда точка, за която е в състояние да се държи. Никой, който чете това тук, без да е по-отблизо запознат с тези неща, не бива да изпитва антипатия към това човек да бъде върнат към самия себе си. Защото то означава за човека най-прекрасното блаженство, когато той издържи описаното изпитание.

И не по-малко, отколкото в другите случаи, и в това отношение обикновеният живот вече е окултна школа за много хора. За хората, които са стигнали дотам, че изправени пред внезапно възникващи житейски задачи, без колебание, без много размисъл са способни на бързо решение, животът е такова обучение. Подходящите положения са онези, при които успешното действие веднага става невъзможно, ако човек не се намеси бързо. Който е бързо готов да се намеси, когато се задава нещастие, докато при няколко мига колебание нещастието вече би се случило, и който е превърнал тази способност за бързо решение в свое трайно качество, той несъзнавано е придобил зрелостта за третото „изпитание“. Защото при него става дума за изграждането на безусловното присъствие на духа. – В окултните школи го наричат „въздушно изпитание“, защото при него кандидатът не може да се опре нито на твърдата почва на външните поводи, нито на онова, което произтича от цветовете, формите и т.н., които е опознал чрез подготовката и просветлението, а единствено на самия себе си.

Ако окултният ученик е издържал това изпитание, тогава той може да влезе в „храма на висшите познания“. – Онова, което може да се каже по-нататък за това, може да бъде само най-оскъдно загатване. – Онова, което сега трябва да се извърши, често се изразява така, че се казва: окултният ученик трябвало да положи „клетва“, че няма да „издаде“ нищо от тайните учения. Но изразите „клетва“ и „издавам“ в никакъв случай не са подходящи и отначало дори подвеждат. Не става дума за никаква „клетва“ в обикновения смисъл на думата. По-скоро на тази степен на развитие човек придобива определен опит. Научава се как да прилага тайното учение, как да го поставя в служба на човечеството. Човек започва истински да разбира света. Тук не става дума за „премълчаването“ на висшите истини, а по-скоро за

правилния начин, за подобаващия такт, с който да ги защитава. Това, за което човек се научава да „мълчи“, е нещо съвсем друго. Това прекрасно качество човек си усвоява именно по отношение на много неща, за които преди е говорил, особено по отношение на начина, по който е говорил. Лош посветен би бил онзи, който не би поставил узнатите тайни в служба на света, колкото добре и доколкото това изобщо е възможно. За съобщаването в тази област няма друга пречка освен единствено неразбирането от страна на онзи, който трябва да приеме съобщението. Наистина за произволно говорене висшите тайни не са подходящи. Но на никого, който е достигнал описаната степен на развитие, не е „забранено“ да казва нещо. Никой друг човек и никое същество не му налага такава „клетва“. Всичко е поставено под собствената му отговорност. Онова, което той научава, е да намира във всяко положение изцяло от самия себе си какво трябва да направи. А „клетвата“ не означава нищо друго освен това, че човекът е узрял дотам, че да може да носи такава отговорност.

Ако кандидатът е станал зрял за описаното, тогава той получава онова, което символично се нарича „питието на забравата“. Той бива именно посветен в тайната как човек може да действа, без да се оставя постоянно да бъде смущаван от нисшата памет. Това е необходимо за посветения. Защото той трябва винаги да има пълно доверие в непосредственото настояще. Той трябва да може да разкъсва булата на спомена, които във всеки миг от живота се разстилат около човека. Ако съдя за нещо, което ме сполетява днес, според онова, което съм преживял вчера, подложен съм на многобройни заблуди. Естествено, с това не се има предвид, че човек трябва да се отрече от опита, който е придобил в живота. Той трябва винаги да го държи пред себе си, доколкото може. Но като посветен човек трябва да има способността да преценява всяко ново преживяване изцяло само по себе си, да го оставя да въздейства върху себе си, незамъглено от цялото минало. Във всеки миг трябва да съм готов за това, че всяко нещо или същество може да ми донесе съвсем ново откровение. Ако съдя за новото според старото, подложен съм на заблуда. Споменът за стари преживявания ми става най-полезен тъкмо с това, че ме прави способен да виждам новото. Ако нямах определен опит, вероятно

изобщо не бих видял свойството на едно нещо или на едно същество, които ми се изпречват. Но именно за виждането на новото, а не за преценката на новото според старото трябва да служи опитът. В това отношение посветеният придобива съвсем определени способности. Благодарение на това му се разкриват много неща, които за непосветения остават скрити.

Второто „питие“, което се дава на посветения, е „питието на паметта“. Чрез него той придобива способността винаги да има висши тайни налице в духа си. За това обикновената памет не би стигнала. Човек трябва да стане изцяло едно с висшите истини. Той трябва не само да ги знае, но и съвсем естествено да борави с тях в живо действие, както като обикновен човек яде и пие. Те трябва да станат упражнение, навик, склонност. Изобщо не бива да му се налага да размишлява над тях в обикновения смисъл; те трябва да се проявяват чрез самия човек, да протичат през него като жизнените функции на неговия организъм. Така в духовен смисъл той все повече се превръща в онова, в което във физически смисъл го е превърнала природата.

Практически гледни точки

Когато човек премине през своето развитие по отношение на чувства, мисли и настроения така, както това е описано в главите за подготовката, просветлението и посвещението, той предизвиква в своята душа и в своя дух подобно разчленяване, каквото природата е предизвикала в неговото физическо тяло. Преди това развитие душата и духът са неразчленени маси. Ясновидецът ги възприема като преплитащи се, спираловидни вихри от мъгла, които се усещат предимно като матово тлеещи червеникави и червеникавокафяви или също червеникавожълти цветове; след развитието те започват да блестят духовно като жълтеникавозелени, зеленикавосини цветове и показват правилен строеж. Човек стига до такава правилност и с това до висши познания, когато внесе в своите чувства, мисли и настроения такъв ред, какъвто природата е внесла в неговите телесни функции, така че той може да вижда, да чува, да смила храната, да диша, да говори и т.н. – Окултният ученик постепенно се научава да диша и да вижда и т.н. с душата, да чува и да говори и т.н. с духа.

Тук ще бъдат изложени по-подробно само още някои практически гледни точки, които спадат към висшето душевно и духовно възпитание. Те са такива, че по същество всеки може да ги следва, без да се съобразява с други правила, и чрез тях той напредва донякъде в тайната наука.

Особено трябва да се стремим да развием търпението. Всеки порив на нетърпение действа парализиращо, дори убийствено върху дремещите в човека висши способности. Не бива да искаме от днес за утре да ни се открият неизмерими прозрения във висшите светове. Защото тогава те по правило със сигурност не идват; задоволството

и от най-малкото, което сме постигнали, покоят и невъзмутимостта трябва все повече да завладяват душата. – Разбираемо е, разбира се, че ученикът нетърпеливо очаква резултатите. Въпреки това той не постига нищо, докато не овладее това нетърпение. Нищо не помага и ако човек се бори с това нетърпение само в обикновения смисъл на думата. Тогава то става само още по-силно. Тогава човек се заблуждава относно него, а в дълбините на душата то се таи само още по-силно. Само когато човек отново и отново се отдава на една съвсем определена мисъл, когато напълно я направи своя, той постига нещо. Тази мисъл е: „Наистина трябва да направя всичко за своето душевно и духовно развитие; но ще чакам съвсем спокойно, докато бъда признат от висши сили за достоен за определено просветление." Когато тази мисъл стане в човека толкова мощна, че се превърне в черта на характера, тогава той е на правилния път. Тогава тази черта на характера се отпечатва вече и във външното. Погледът на окото става спокоен, движенията – уверени, решенията – определени, и всичко, което наричаме нервност, постепенно напуска човека. При това имат значение привидно незначителни, малки правила. Например някой ни нанася обида. Преди нашето окултно възпитание насочваме чувството си срещу обидчика. В нас кипва яд. У окултния ученик обаче в такъв случай веднага изплува мисълта: „Такава обида не променя нищо в моята стойност"; и тогава той прави това, което трябва да се предприеме срещу обидата, със спокойствие и невъзмутимост, а не от яд. Разбира се, не става дума просто да приемаме всяка обида, а за това да бъдем толкова спокойни и уверени при наказването на обида, нанесена на собствената ни личност, както бихме били, ако обидата беше нанесена на някой друг, за когото имаме правото да я накажем. – Винаги трябва да се има предвид, че окултното обучение не се извършва в груби външни процеси, а във фини, тихи преобразувания на живота на чувствата и мислите.

Търпението действа привличащо върху съкровищата на висшето знание. Нетърпението действа върху тях отблъскващо. В бързина и безпокойство нищо не може да бъде постигнато в по-висшите области на битието. Преди всичко копнежът и влечението трябва да мълчат. Това са свойства на душата, пред които всяко висше знание

плахо се оттегля. Колкото и ценно да е всяко висше познание, не бива да го искаме, ако то трябва да дойде при нас. Който иска да го притежава заради самия себе си, той никога не го постига. – А това изисква преди всичко човек да бъде в най-дълбокото на душата си правдив към самия себе си. Не бива да се заблуждава в нищо относно себе си. Трябва да гледа в лицето своите собствени грешки, слабости и неспособности с вътрешна правдивост. – В мига, в който оправдаеш пред самия себе си някоя от своите слабости, ти си поставил камък на пътя, който трябва да те води нагоре. Такива камъни можеш да премахнеш само като сам си изясниш истината за себе си. Има само един път човек да се освободи от своите грешки и слабости и той е: да ги познае правилно. Всичко дреме в човешката душа и може да бъде събудено. Човек може да подобри също и своя разсъдък и своя разум, ако в покой и невъзмутимост си изясни защо е слаб в това отношение. Такова себепознание е, разбира се, трудно, защото изкушението да се заблуждаваш относно себе си е неизмеримо голямо. Който свикне с правдивост към самия себе си, той отваря за себе си портите към висше прозрение.

При окултния ученик трябва да изчезне всякакво любопитство. Той трябва колкото е възможно повече да се отучи да пита за неща, които иска да знае само за удовлетворяване на своя личен порив към знание. Той трябва да пита само за онова, което може да му послужи за усъвършенстване на неговото същество в служба на развитието. При това обаче радостта, отдадеността към знанието в никакъв случай не бива да бъдат парализирани в него. Във всичко, което служи на такава цел, той трябва да се вслушва благоговейно и да търси всеки повод за такава благоговейност.

Особено необходимо за окултното развитие е възпитанието на живота на желанията. В никакъв случай не бива да станем лишени от желания. Защото всичко, което трябва да постигнем, трябва, разбира се, и да желаем. И желанието винаги ще се изпълни, ако зад него стои съвсем особена сила. Тази сила идва от правилното познание. „В никакъв случай да не желаеш, преди да си познал правилното в дадена област“ – това е едно от златните правила за окултния ученик. Мъдрият първо опознава законите на света, тогава неговите

желания стават сили, които се осъществяват. – Тук ще бъде приведен пример, който говори ясно. Със сигурност мнозина желаят да узнаят от собствено съзерцание нещо за своя живот преди своето раждане. Такова желание е съвсем безцелно и безрезултатно, докато съответният не си е усвоил чрез духовнонаучно изучаване познанието на законите – и то в техния най-съкровен характер – на същността на най-финото, вечното. Но ако той действително си е придобил това познание и иска след това да напредне по-нататък, той ще стигне дотам чрез своето облагородено, пречистено желание. Не помага и да кажеш: Да, искам именно да обхвана с поглед своя предишен живот и тъкмо с тази цел да уча. По-скоро човек трябва да бъде в състояние напълно да изостави това желание, напълно да го изключи от себе си и засега да учи съвсем без това намерение. Трябва да развие радостта, отдадеността към наученото без споменатото намерение. Защото само чрез това човек се научава същевременно да има съответното желание така, че то да води след себе си своето изпълнение.

Когато съм гневен или се ядосвам, издигам в душевния свят стена около себе си и силите, които трябва да развият моите душевни очи, не могат да се приближат до мен. Ако например някой човек ме ядосва, той изпраща душевен поток в душевния свят. Не мога да видя този поток, докато още съм способен да се ядосвам. Моят яд ми го закрива. Но не бива и да вярвам, че веднага ще имам душевно (астрално) явление, когато вече не се ядосвам. Защото за това е необходимо първо в мен да се развие душевно око. Но заложбата за такова око се намира във всеки човек. То остава бездейно, докато човек е способен да се ядосва. Но и когато човек се е борил малко с яда, то още не е налице веднага. По-скоро трябва да продължава тази борба с яда и търпеливо да продължава отново и отново; тогава един ден ще забележи, че това душевно око се е развило. Впрочем ядът не е единственото, срещу което човек трябва да се бори за такава цел. Мнозина стават нетърпеливи или започват да се съмняват, защото години наред са се борили с някои свойства на душата, а ясновидството все пак не настъпва. Те просто са развили тогава някои свойства, а други са оставили да избуят още повече. Дарбата на ясновидството настъпва едва тогава, когато са потиснати всички

свойства, които не позволяват на съответните дремещи способности да излязат наяве. Наистина наченки на виждането (или на чуването) се появяват още по-рано; но това са нежни растенийца, които лесно се поддават на всевъзможни заблуди и които лесно и загиват, ако не бъдат по-нататък грижливо отглеждани и обгрижвани.

Към свойствата, които например трябва да бъдат преборени също както гневът и ядът, спадат страхливостта, суеверието и склонността към предразсъдъци, суетата и честолюбието, любопитството и ненужната страст към споделяне, правенето на разлика между хората според външни признаци на ранг, пол, племе и т.н. В наше време доста трудно ще се разбере, че борбата с такива свойства има нещо общо с повишаването на способността за познание. Но всеки познавач на тайната наука знае, че от такива неща зависи много повече, отколкото от разширяването на интелигентността и от изпълняването на изкуствени упражнения. Особено лесно може да възникне недоразумение по този въпрос, когато някои вярват, че човек трябва да стане безразсъдно смел, понеже трябва да бъде безстрашен, че трябва да се затвори пред различията между хората, понеже трябва да се бори със съсловните, расовите и т.н. предразсъдъци. По-скоро човек се научава да познава правилно едва когато вече не е пленен от предразсъдъци. Още в обикновения смисъл е вярно, че страхът от дадено явление ми пречи да го преценя ясно, че расовият предразсъдък ми пречи да погледна в душата на даден човек. Този обикновен усет окултният ученик трябва да развие у себе си с голяма тънкост и острота.

Камък на пътя на окултното възпитание хвърля пред човека и всичко, което той казва, без да го е пречистил основно в своята мисъл. И при това трябва да се вземе предвид нещо, което тук може да бъде пояснено само с пример. Ако например някой ми каже нещо и аз трябва да му отговоря, трябва да се стремя да обърна повече внимание на мнението, чувството, дори на предразсъдъка на другия, отколкото на това, което самият аз в момента имам да кажа по обсъждания въпрос. С това е посочено фино развиване на такта, на което окултният ученик трябва грижливо да се посвети. Той трябва да си изгради преценка доколко за другия има значение, ако противопостави на

неговото мнение своето собствено. Не че поради това човек трябва да премълчава своето мнение. За това не може и дума да става. Но човек трябва да се вслушва в другия толкова точно, колкото е изобщо възможно, и от онова, което е чул, да оформи образа на собствения си отговор. В такъв случай у окултния ученик отново и отново изплува една мисъл; и той е на правилния път, когато тази мисъл живее в него така, че е станала черта на характера. Тази мисъл е: „Не е важно това, че аз мисля нещо различно от другия, а това, че другият ще намери правилното от самия себе си, ако аз допринеса нещо за това." Чрез такива и подобни мисли характерът и начинът на действие на окултния ученик се изпълват с отпечатъка на кротостта, която е главно средство на всяко окултно обучение. Суровостта прогонва около теб душевните образувания, които трябва да събудят твоето душевно око; кротостта премахва за теб пречките и отваря твоите органи.

И заедно с кротостта скоро ще се развие в душата и друга черта: спокойното внимание към всички тънкости на душевния живот в обкръжението при пълно мълчание на собствените душевни движения. И когато човек е стигнал до това, душевните движения на неговото обкръжение въздействат така върху него, че собствената му душа расте и растейки, се разчленява, както растението вирее в слънчевата светлина. Кротостта и мълчаливостта в истинско търпение отварят душата към душевния свят, духа – към царството на духовете. – „Пребъдвай в покой и уединение, затвори сетивата за онова, което са ти предавали преди твоето окултно обучение, спри всички мисли, които според предишните ти навици са се надигали и спадали в теб, стани съвсем тих и мълчалив в своята вътрешност и чакай търпеливо, тогава висши светове ще започнат да изграждат твоите душевни очи и духовни уши. Не бива да очакваш, че веднага ще виждаш и чуваш в душевния свят и в света на духовете. Защото това, което правиш, само допринася да се изградят твоите висши сетива. А душевно ще виждаш и духовно ще чуваш едва когато имаш тези сетива. Когато си пребъдвал известно време така в покой и уединение, захвани се с обичайните си ежедневни занимания, като преди това още дълбоко си запечатал в себе си мисълта: някога ще ми бъде

дадено онова, което трябва да ми бъде дадено, когато узрея за това. И строго се въздържай да привличаш към себе си чрез своя произвол нещо от висшите сили.“ Това са указания, които всеки окултен ученик получава от своя учител в началото на пътя. Ако ги спазва, той се усъвършенства. Ако не ги спазва, всякакъв труд е напразен. Но те са трудни само за онзи, който няма търпение и твърдост. Няма други пречки освен онези, които всеки сам си хвърля на пътя и които всеки може и да избегне, ако наистина иска. Това трябва да се подчертава отново и отново, защото мнозина си създават съвсем погрешна представа за трудностите на окултния път. В известен смисъл е по-лесно да се преминат първите степени на този път, отколкото без окултно обучение да се справиш с най-обикновените трудности на живота. – Освен това тук можеха да бъдат съобщени само такива неща, които не са придружени от никакви опасности за телесното и душевното здраве. Има, разбира се, и други пътища, които водят по-бързо до целта; но с тях онова, което се има предвид тук, няма нищо общо, защото те могат да имат известни въздействия върху човека, към които опитният познавач на окултното не се стреми. Тъй като все пак нещо от такива пътища прониква отново и отново в публичността, трябва изрично да се предупреди да не се тръгва по тях. По причини, които само посветеният може да разбере, тези пътища никога не могат да бъдат публично оповестени в истинския им вид. А откъслеците, които се появяват тук и там, не могат да доведат до нищо благотворно, но затова пък могат да доведат до подкопаване на здравето, щастието и душевния мир. Който не иска да се довери на съвсем тъмни сили, за чиято истинска същност и произход не може да знае нищо, нека избягва да се занимава с такива неща. Може да се каже още нещо за обкръжението, в което трябва да се извършват упражненията на окултното обучение. Защото от него зависи немалко. Но при почти всеки човек въпросът стои различно. Който се упражнява в обкръжение, изпълнено само със себични интереси, например със съвременната борба за съществуване, той трябва да съзнава, че тези интереси не остават без влияние върху изграждането на неговите душевни органи. Наистина вътрешните закони на тези органи са толкова силни, че това влияние не може

да стане прекалено вредно. Както една лилия не може да стане магарешки бодил, колкото и неподходящо да е обкръжението ѝ, така и душевното око не може да се образува в нещо друго освен в онова, за което е предназначено, дори ако себичните интереси на съвременните градове въздействат върху него. Но при всички обстоятелства е добре, ако окултният ученик от време на време прави свое обкръжение тихия мир и вътрешното достойнство и прелест на природата. Особено благоприятно стои въпросът при онзи, който може да извършва своето окултно обучение изцяло сред зеления растителен свят или между слънчеви планини и милото тъкане на простотата. Това кара вътрешните органи да израстват в хармония, която никога не може да възникне в съвременния град. Малко по-добре от чисто градския човек е поставен вече и онзи, който поне през детството си е могъл да диша елов въздух, да гледа снежни върхове и да наблюдава тихия живот на горските животни и насекомите. Никой от онези обаче, на които е отредено да живеят в града, не бива да пропуска да доставя на своите душевни и духовни органи, които се намират в процес на изграждане, като храна вдъхновените учения на духовното изследване. Онзи, чието око не може всяка пролет ден след ден да проследява горите в тяхната зеленина, би трябвало вместо това да доставя на своето сърце възвишените учения на „Бхагавад Гита“, на „Евангелието на Йоан“, на Тома Кемпийски и изложенията на духовнонаучните резултати. Много пътища водят към върха на прозрението; но правилният избор е задължителен. – Познавачът на окултното може да каже за такива пътища немалко неща, които на непосветения изглеждат странни. Някой например може да е стигнал много далеч на окултния път. Той може, така да се каже, да стои непосредствено пред отварянето на душевните очи и духовните уши; и тогава има щастието да направи пътуване по спокойното или може би и по бурно развълнуваното море, и една превръзка пада от душевните му очи: изведнъж той прогледва. – Друг също е стигнал толкова далеч, че е достатъчно само тази превръзка да падне; това става чрез силен удар на съдбата. Върху друг човек този удар навярно би имал влиянието да парализира силата му, да подкопае енергията му; за окултния ученик той става повод за просветление.

– Трети чака търпеливо; години наред е чакал така, без забележим плод. Изведнъж, докато спокойно седи в тихата стая, около него става духовно светло, стените изчезват, стават душевно прозрачни, и нов свят се разстила пред неговото око, което е прогледнало, или зазвучава за неговото духовно ухо, което е започнало да чува.

Условията за окултното обучение

Условията за започване на окултното обучение не са такива, които се определят от някого по произвол. Те произтичат от същността на тайното знание. Както не може да стане художник човек, който не иска да вземе четка в ръка, така никой не може да получи окултно обучение, ако не иска да изпълни онова, което окултните учители посочват като необходимо изискване. По същество окултният учител не може да дава нищо друго освен съвети. И в този смисъл трябва да се приема и всичко, което той казва. Той е преминал подготвителните пътища към познаването на висшите светове. Той знае от опит какво е необходимо. Зависи изцяло от свободната воля на отделния човек дали иска да върви по същите пътища, или не. Ако някой би поискал учител да му даде окултно обучение, без да иска да изпълни условията, такова искане би приличало напълно на това: научи ме да рисувам, но ме освободи от това да докосвам четка. Окултният учител също никога не може да предложи нещо, ако насреща му не дойде свободната воля на приемащия. Но трябва да се подчертае, че общото желание за висше знание не е достатъчно. Това желание, разбира се, ще имат мнозина. Който има само това желание, без да иска да се съобрази с особените условия на окултното обучение, с него засега не може да бъде постигнато нищо. Това трябва да имат предвид онези, които се оплакват, че окултното обучение не им се удава лесно. Който не може или не иска да изпълни строгите условия, той трябва засега просто да се откаже от окултно обучение. Наистина условията са строги, но не са сурови, понеже тяхното изпълнение не само следва да бъде свободно дело, а дори непременно трябва да бъде такова.

Който няма това предвид, на него изискванията на окултното обучение лесно могат да изглеждат като принуда над душата или над съвестта. Защото обучението се основава, разбира се, на изграждане на вътрешния живот; следователно окултният учител трябва да дава съвети, които се отнасят до този вътрешен живот. Но нищо, което се изисква като израз на свободно решение, не може да бъде възприето като принуда. – Ако някой би поискал от учителя: съобщи ми своите тайни, но ме остави при моите обичайни усещания, чувства и представи, той иска нещо съвсем невъзможно. Тогава той не иска нищо повече от това да удовлетвори любопитството, нагона към знание. При такова умонастроение обаче тайно знание никога не може да бъде постигнато.

Сега последователно ще бъдат развити условията за окултния ученик. Трябва да се подчертае, че при никое от тези условия не се изисква пълно изпълнение, а единствено стремежът към такова изпълнение. Никой не може напълно да изпълни условията; но всеки може да тръгне по пътя към тяхното изпълнение. Важна е само волята, умонастроението да се тръгне по този път. Първото условие е: човек да насочи вниманието си към това да укрепва телесното и духовното здраве. Колко здрав е един човек, това отначало, разбира се, не зависи от него. Но да се стреми да напредва в тази посока, това може всеки. Само от здрав човек може да произлезе здраво познание. Окултното обучение не отхвърля нездравия човек; но то трябва да изисква ученикът да има волята да живее здравословно. – В това човек трябва да постигне възможно най-голяма самостоятелност. Добрите съвети на другите, които – повечето пъти непоискани – получава всеки, по правило са съвсем излишни. Всеки трябва да се стреми сам да внимава за себе си. – Във физическо отношение ще става дума по-скоро за това да се отблъскват вредните влияния, отколкото за нещо друго. За да изпълним своя дълг, често трябва, разбира се, да си налагаме неща, които не са благоприятни за нашето здраве. Човек трябва да умее в подходящия случай да поставя дълга по-високо от грижата за здравето. Но какво ли не може да се избегне при малко добра воля! Дългът в много случаи трябва да стои по-високо от здравето, дори често по-високо от живота; наслада та при

окултния ученик никога не бива да стои по-високо. При него наслада-та може да бъде само средство за здравето и живота. И в тази посока е напълно необходимо човек да бъде съвсем честен и правдив към самия себе си. Нищо не помага да водиш аскетичен живот, ако той произтича от подбуди, подобни на тези при другите наслади. Някой може да изпитва удоволствие от аскетизма, както друг от пиенето на вино. Но той не може да се надява, че този аскетизъм ще му бъде от полза за висше познание. – Мнозина отдават на своето житейско положение всичко, което привидно им пречи да напредват в тази посока. Те казват: „При моите житейски обстоятелства не мога да се развивам." За мнозина може да е желателно в друго отношение да променят житейското си положение; за целите на окултното обучение никой човек няма нужда да прави това. За тази цел е нужно само именно в положението, в което се намираш, да направиш за своето телесно и душевно здраве толкова, колкото е възможно. Всяка работа може да служи на цялото човечество; и за човешката душа е много по-велико да си изясни колко необходима е една дребна, може би грозна работа за това цяло, отколкото да вярва: „Тази работа е твърде лоша за мен, аз съм призван за друго." – Особено важен за окултния ученик е стремежът към пълно духовно здраве. Нездравият сърдечен и мисловен живот във всички случаи отклонява от пътищата към висши познания. Ясното, спокойно мислене, сигурното усещане и чувстване са тук основата. Нищо всъщност не бива да бъде по-чуждо на окултния ученик от склонността към фантастичното, към възбу-деността, към нервността, към екзалтацията, към фанатизма. Той трябва да си усвои здрав поглед за всички житейски обстоятелства; уверено трябва да се ориентира в живота; спокойно трябва да оставя нещата да му говорят и да въздействат върху него. Той трябва да се старае навсякъде, където е нужно, да отговаря на изискванията на живота. Всичко пресилено, едностранчиво трябва да се избягва в неговите съждения и усещания. Ако това условие не бъде изпълнено, окултният ученик вместо във висшите светове би попаднал в света на своето собствено въображение; вместо истината у него биха се налагали любими мнения. По-добре е за окултния ученик да бъде „трезв", отколкото екзалтиран и фантастичен.

Второто условие е човек да се чувства като член на целия живот. В изпълнението на това условие се съдържа много. Но всеки може да го изпълни само по свой собствен начин. Ако съм възпитател и моят възпитаник не отговаря на това, което желая, не трябва отначало да насочвам чувството си срещу възпитаника, а срещу самия себе си. Трябва да се чувствам дотолкова едно цяло с моя възпитаник, че да се питам: „Не е ли това, което не достига у възпитаника, последица от моето собствено дело?“ Вместо да насочвам чувството си срещу него, тогава по-скоро ще размишлявам как самият аз трябва да се държа, за да може в бъдеще възпитаникът по-добре да отговаря на моите изисквания. От такова умонастроение постепенно се променя целият начин на мислене на човека. Това важи за най-малкото, както и за най-голямото. От такова умонастроение гледам например на един престъпник иначе, отколкото без него. Въздържам се от съждение и си казвам: „Аз съм само човек като този. Възпитанието, което ми е било дадено от обстоятелствата, може би единствено ме е запазило от неговата съдба.“ Тогава навярно стигам и до мисълта, че този мой брат човек би станал друг, ако учителите, които са положили своя труд за мен, бяха го положили и за него. Ще помисля, че ми е отредено нещо, което на него е било отнето, че дължа своето добро именно на обстоятелството, че то е било отнето на него. И тогава вече няма да ми е далечна и представата, че съм само член на цялото човечество и съм съотговорен за всичко, което се случва. Тук не се казва, че такава мисъл трябва веднага да се превърне във външни агитаторски дела. Но тя трябва да се лелее тихо в душата. Тогава тя съвсем постепенно ще се отпечата във външното поведение на човека. А в такива неща всеки все пак може да започне да реформира само от самия себе си. Безплодно е да се поставят в духа на такива мисли общи изисквания към човечеството. Какви трябва да бъдат хората: за това лесно се изгражда съждение; окултният ученик обаче работи в дълбината, а не на повърхността. Затова би било съвсем неправилно, ако човек свърже посоченото тук изискване на окултните учители с някакво външно, да речем, дори с някакво политическо изискване, с което духовното обучение не може да има нищо общо. Политическите

агитатори по правило „знаят“ какво трябва да се „изисква“ от другите хора; за изисквания към самите себе си при тях се говори по-малко.

И с това третото условие за окултното обучение е непосредствено свързано. Ученикът трябва да може да се издигне с усилие до възгледа, че неговите мисли и чувства имат за света също толкова значение, колкото и неговите действия. Трябва да се познае, че е също толкова пагубно, ако мразя своя ближен, колкото ако го бия. Тогава стигам и до познанието, че правя нещо не само за себе си, когато усъвършенствам самия себе си, а и за света. От моите чисти чувства и мисли светът извлича също толкова полза, колкото от моето добро поведение. Докато не мога да вярвам в това световно значение на моята вътрешност, дотогава не ставам за окултен ученик. Едва тогава съм изпълнен с правилната вяра в значението на моята вътрешност, на моята душа, когато работя върху това душевно така, сякаш то е поне толкова действително, колкото всичко външно. Трябва да призная, че моето чувство има въздействие също както действието на моята ръка.

С това всъщност вече е изказано и четвъртото условие: усвояването на възгледа, че истинската същност на човека не се намира във външното, а във вътрешното. Който гледа на себе си само като на продукт на външния свят, като на резултат от физическия свят, не може да постигне нищо в окултното обучение. Да се чувстваш като душевно-духовно същество, е една основа за такова обучение. Който стигне до такова чувство, той е тогава способен да различава между вътрешното задължение и външния успех. Той се научава да познава, че едното не може да се измерва непосредствено с другото. Окултният ученик трябва да намери правилната среда между онова, което предписват външните условия, и онова, което той познава като правилното за своето поведение. Той не трябва да натрапва на своето обкръжение нещо, за което то не може да има разбиране; но трябва и да бъде съвсем свободен от стремежа да прави само това, което може да бъде признато от това обкръжение. Признанието за своите истини той трябва да търси единствено и само в гласа на своята честна, стремяща се към познание душа. Но той трябва да се учи от своето обкръжение, колкото изобщо може, за да открие какво е благо

и полезно за обкръжението. Така той ще развие в себе си онова, което в тайната наука се нарича „духовна везна“. На едното ѝ блюдо лежи „отворено сърце“ за нуждите на външния свят, на другото – „вътрешна твърдост и непоколебимо постоянство“.

И с това е посочено петото условие: твърдостта в следването на едно веднъж взето решение. Нищо не бива да накара окултния ученик да се откаже от взето решение освен единствено прозрението, че е изпаднал в заблуда. Всяко решение е сила, и дори ако тази сила няма непосредствен успех там, накъдето е насочена отначало, тя действа по своя начин. Успехът е решаващ само когато човек извършва едно действие от влечение. Но всички действия, които се извършват от влечение, са без стойност спрямо висшия свят. Тук решава единствено любовта към действието. В тази любов трябва да се изживява всичко, което подтиква окултния ученик към действие. Тогава той няма и да се умори отново и отново да превръща едно решение в дело, колкото и често да не му се е удавало. И така той стига дотам да не изчаква първо външните въздействия на своите дела, а да намира удовлетворение в самите действия. Той ще се научи да принася в жертва на света своите дела, дори цялото си същество, независимо как светът ще приеме неговата жертва. Към такова жертвено служене трябва да се обяви готов онзи, който иска да стане окултен ученик.

Шесто условие е развиването на чувството на благодарност към всичко, което се пада на човека. Трябва да знаем, че собственото съществуване е дар от цялата вселена. Какво ли не е необходимо, за да може всеки от нас да получи и да поддържа своето съществуване! Колко много дължим на природата и на другите хора! Към такива мисли трябва да са склонни онези, които искат окултно обучение. Който не може да им се отдаде, той не е в състояние да развие в себе си онази всеобща любов, която е необходима, за да се стигне до висше познание. Нещо, което не обичам, не може да ми се открие. И всяко откровение трябва да ме изпълва с благодарност, защото чрез него ставам по-богат. Всички посочени условия трябва да се обединят в едно седмо: непрестанно да се схваща животът в смисъла, в който го изискват тези условия. Чрез това ученикът си създава

възможността да придаде на живота си единен отпечатък. Неговите отделни жизнени прояви ще бъдат в съзвучие помежду си, а не в противоречие. Той ще бъде подготвен за покоя, до който трябва да стигне по време на първите стъпки в окултното обучение.

Ако някой има сериозната и честна воля да изпълни посочените условия, тогава той може да се реши на духовно обучение. Тогава той ще се окаже готов да следва приведените съвети. На не един човек много неща в тези съвети може да изглеждат като нещо външно. Такъв може би ще каже, че е очаквал обучението да протича в по-малко строги форми. Но всичко вътрешно трябва да се изживее в нещо външно. И както една картина още не е налице, когато съществува само в главата на художника, така и окултното обучение не може да бъде без външен израз. Строгите форми пренебрегват само онези, които не знаят, че във външното трябва да намери израз вътрешното. Вярно е, че важен е духът на едно нещо, а не формата. Но както формата без духа е нищожна, така и духът би бил бездеен, ако не си създаде форма.

Поставените условия са в състояние да направят окултния ученик достатъчно силен, за да изпълни и по-нататъшните изисквания, които духовното обучение трябва да му постави. Ако тези условия му липсват, той ще се колебае пред всяко ново изискване. Без тях той няма да може да има към хората онова доверие, което му е необходимо. А всеки стремеж към истината трябва да бъде изграден върху доверие и истинска любов към човека. Той трябва да бъде изграден върху тях, макар че не може да произтича от тях, а може да извира само от собствената душевна сила. И любовта към човека трябва постепенно да се разшири до любов към всички същества, дори към цялото битие. Който не изпълнява посочените условия, няма да има и пълната любов към всяко изграждане, към всяко творчество, и склонността да се въздържа от всяко разрушаване, от всяко унищожаване като такова. Окултният ученик трябва да стане такъв, че никога да не унищожава нещо заради самото унищожаване, нито в действията си, нито пък в думите, чувствата и мислите си. За него трябва да има радост от възникването, от ставането; и само тогава той може да подаде ръка за унищожаване, когато е в състояние

от унищожаването и чрез него да подпомогне нов живот. С това не се има предвид, че окултният ученик може да гледа как лошото избуява; но той трябва дори в лошото да търси онези страни, чрез които може да го превърне в добро. Той все по-ясно ще осъзнава, че най-правилната борба срещу лошото и несъвършеното е създаването на доброто и съвършеното. Окултният ученик знае, че от нищото не може да се създаде нещо, но че несъвършеното може да бъде превърнато в съвършено. Който развива в себе си склонността към творчество, той скоро намира и способността да се отнася правилно към лошото.

Който се впуска в окултно обучение, трябва да си изясни, че чрез него трябва да се изгражда, а не да се разрушава. Затова той трябва да донесе със себе си волята за честен, отдаден труд, а не за критика и разрушаване. Той трябва да е способен на благоговейност, защото човек трябва да научи онова, което още не знае. Човек трябва да гледа благоговейно към онова, което му се разкрива. Труд и благоговейност: това са основни чувства, които трябва да се изискват от окултния ученик. Не един ще трябва да се убеди, че не напредва в обучението, въпреки че според собственото си мнение е неуморно деен. Това произтича от обстоятелството, че той не е схванал труда и благоговейността в правилния смисъл. Най-малък успех ще има онзи труд, който се предприема заради този успех, и най-малко ще води напред онова учене, което протича без благоговейност. Единствено любовта към труда, а не към успеха, води напред. И ако учещият се търси здраво мислене и сигурна преценка, не е нужно да оставя благоговейността си да закърнее поради съмнение и недоверие.

Не е нужно човек да изпада в робска зависимост в преценките си, ако посреща съобщението, което получава, не най-напред със собственото си мнение, а със спокойна благоговейност и отдаденост. Онези, които са постигнали нещо в познанието, знаят, че дължат всичко не на своенравната лична преценка, а на спокойното вслушване и преработване. – Винаги трябва да се има предвид, че човек няма нужда повече да учи онова, което вече може да преценява. Следователно, ако човек иска само да съди, той изобщо вече не може да учи. А в окултното обучение важното е именно ученето. Там човек

трябва изцяло и напълно да има волята да бъде учещ се. Ако не може да разбере нещо, тогава по-добре изобщо да не съди, отколкото да осъжда. Нека тогава остави разбирането за по-късно време. – Колкото по-високо се изкачва човек по степените на познанието, толкова повече му е нужно това спокойно, благоговейно вслушване. Всяко познаване на истината, всеки живот и всяко действие в света на духа става във висшите области фино, нежно в сравнение с дейностите на обикновения разсъдък и на живота във физическия свят. Колкото повече се разширяват кръговете на човека, толкова по-фини стават дейностите, които той трябва да извършва. – Тъкмо защото това е така, хората стигат по отношение на висшите области до толкова различни „възгледи“ и „гледни точки“. Ала и за висшите истини в действителност съществува само едно мнение. Човек може да стигне до това едно мнение, ако чрез труд и благоговейност се е издигнал дотам, че наистина да вижда истината. До възглед, който се отклонява от единия истинен, може да стигне само онзи, който, без да е достатъчно подготвен, съди според любимите си представи, според привичните си мисли и т.н. Както за една математическа теорема съществува само един възглед, така и за нещата на висшите светове. Но човек трябва най-напред да се подготви, за да може да стигне до такъв „възглед“. Ако хората искаха да вземат това предвид, в условията на окултните учители нямаше да има за никого нищо изненадващо. Съвсем вярно е, че истината и висшият живот живеят във всяка човешка душа и че всеки може и трябва да ги намери сам. Но те лежат дълбоко и могат да бъдат изведени нагоре от своите дълбоки шахти само след отстраняването на пречки. Съвет как се постига това, може да дава само онзи, който има опит в тайната наука. Такъв съвет дава духовната наука. Тя не налага на никого истина, тя не провъзгласява догма; но тя показва път. Наистина всеки би могъл – но може би едва след много въплъщения – да намери и сам този път; но онова, което се постига в окултното обучение, е съкращаване на пътя. Чрез това човек достига по-рано до точка, в която може да сътрудничи в световете, където благото на хората и развитието на човечеството се подпомагат чрез духовна работа.

С това са загатнати нещата, които бе предвидено да се съобщят най-напред за постигането на опит от висшите светове. В следващата глава тези изложения ще бъдат продължени, като се покаже какво става във висшите членове на човешката природа (в душевния организъм или астралното тяло и в духа или мисловното тяло) по време на това развитие. Така тези съобщения ще бъдат поставени в нова светлина и ще може да се проникне в тях в по-дълбок смисъл.

За някои въздействия на посвещението

Към основните принципи на истинската тайна наука спада това, че онзи, който се отдава на нея, прави това с пълно съзнание. Той не бива да предприема нищо, да не упражнява нищо, за което не знае какво въздействие има. Един окултен учител, който дава на някого съвет или указание, винаги същевременно ще каже какво настъпва чрез следването му в тялото, душата или духа на онзи, който се стреми към висше познание.

Тук ще бъдат посочени някои въздействия върху душата на окултния ученик. Едва онзи, който познава такива неща, каквито се съобщават тук, може с пълно съзнание да предприеме упражненията, които водят към познанието на свръхсетивни светове. И само такъв е истински окултен ученик. Всяко лутане пипнешком в тъмнината е строго забранено при истинското окултно обучение. Който не иска да извършва обучението си с отворени очи, може да стане медиум; до ясновидец в смисъла на тайната наука той не може да стигне.

У онзи, който в този смисъл прави упражненията, описани в предходните раздели (за придобиването на свръхсетивни познания), най-напред настъпват известни промени в така наречения душевен организъм. Той е възприемаем само от ясновидеца. Може да бъде сравнен с повече или по-малко духовно-душевно светещ облак, в средата на който се намира физическото тяло на човека.[6] В този организъм нагоните, влеченията, страстите, представите и т.н. стават духовно видими. Сетивното влечение например човек го усеща в него като тъмночервеникави излъчвания с определена форма. Една

[6]Описание ще се намери в „Теософия“ на автора.

чиста, благородна мисъл намира израза си като в червеникаво-виолетово излъчване. Острото понятие, което логическият мислител схваща, се усеща като жълтеникава фигура със съвсем определени очертания. Объркаката мисъл на неясния ум се явява като фигура с неопределени очертания. Мислите на хората с едностранчиви, закостенели възгледи изглеждат в очертанията си резки, неподвижни; мислите на такива личности, които са отворени за възгледите на другите, се виждат в подвижни, променящи се очертания и т.н., и т.н.[7]

Колкото повече човек напредва в своето душевно развитие, толкова по-правилно разчленен става неговият душевен организъм. При човек с неразвит душевен живот той е объркан, неразчленен. Но и в такъв неразчленен душевен организъм ясновидецът може да възприеме едно образуване, което ясно се откроява от обкръжението. То се простира от вътрешността на главата до средата на физическото тяло. То изглежда като един вид самостоятелно тяло, което има известни органи. Органите, които тук ще бъдат разгледани най-напред, се възприемат духовно в близост до следните физически части на тялото: първият между очите, вторият в близост до гръкляна, третият в областта на сърцето, четвъртият се намира в съседство с така наречената стомашна ямка, петият и шестият имат своето място в долната част на корема. Тези образувания се наричат от познавачите на окултното „колела“ (чакри) или също „лотосови цветове“. Те се наричат така поради приликата с колела или цветя; но естествено, трябва да е ясно, че такъв израз не е много по-уместен, отколкото когато двете части на белия дроб се наричат „белодробни крила“. Както тук е ясно, че нямаме работа с „крила“, така и там трябва да се мисли само за едно сравнително обозначение. Тези „лотосови цветове“ при неразвития човек са с тъмни багри и спокойни, непод-

[7] При всички следващи описания трябва да се обърне внимание на това, че например при „виждането“ на един цвят се има предвид духовно зрение (виждане). Когато ясновидското познание казва: „виждам червено“, това означава: „имам в душевно-духовното едно преживяване, което е равностойно на физическото преживяване при впечатлението от червения цвят.“ Само защото за ясновидското познание в такъв случай е съвсем естествено да каже: „виждам червено“, се употребява този израз. Който не взема това предвид, лесно може да смеси цветно видение с истински ясновидско преживяване.

вижни. А при ясновидеца те са в движение и със светещи оттенъци на багрите. И при медиума е налице нещо подобно, но по друг начин. Тук няма да се спираме по-подробно на това. – Когато един окултен ученик започне упражненията си, първото е, че лотосовите цветове изсветляват; по-късно те започват да се въртят. Когато настъпи това последното, започва способността за ясновидство. Защото тези „цветове“ са сетивните органи на душата.[8] И тяхното въртене е израз на това, че се възприема в свръхсетивното. Никой не може да вижда нещо свръхсетивно, преди неговите астрални сетива да са се изградили по този начин.

Духовният сетивен орган, който се намира в близост до гръкляна, прави възможно ясновидски да се прозре начинът на мислене на друго душевно същество; той позволява и по-дълбок поглед в истинските закони на природните явления. – Органът в съседство със сърцето открива ясновидско познание на нагласата на други души. Който го е изградил, може да познава и определени по-дълбоки сили у животните и растенията. Чрез сетивото в близост до така наречената стомашна ямка човек получава знание за способностите и талантите на душите; може да прозре каква роля играят животните, растенията, камъните, металите, атмосферните явления и т.н. в стопанството на природата.

Органът в близост до гръкляна има шестнадесет „цветни листа“ или „спици на колелото“, онзи в близост до сърцето – дванадесет, а онзи, който се намира в съседство със стомашната ямка – десет.

Известни душевни дейности са свързани с изграждането на тези сетивни органи. И който упражнява тези дейности по съвсем определен начин, той допринася нещо за изграждането на съответните духовни сетивни органи. От „шестнадесетлистния лотосов цвят“ осем листа са били вече изградени на по-ранна степен на развитие на човека в прадалечно минало. За това изграждане човекът сам не е допринесъл нищо. Той ги е получил като природен дар, когато още е бил в състояние на сънно, смътно съзнание. На тогавашната степен

[8] И по отношение на тези възприятия на „въртенето“, дори на самите „лотосови цветове“, важи онова, което бе казано в предишната бележка за „виждането на цветовете“.

на развитието на човечеството те също са били в дейност. Но този вид дейност е бил съвместим само с онова смътно състояние на съзнанието. Когато после съзнанието се прояснило, листата потъмнели и прекратили дейността си. Другите осем човек може да ги изгради сам чрез съзнателни упражнения. Чрез това целият лотосов цвят става светещ и подвижен. От развитието на всеки от шестнадесетте листа зависи придобиването на определени способности. Но както вече бе загатнато, човек може съзнателно да развие само осем от тях; другите осем тогава се появяват сами.

Развитието протича по следния начин. Човек трябва да насочи внимание и грижа към известни душевни процеси, които обикновено извършва безгрижно и невнимателно. Има осем такива процеса. Първият е начинът, по който човек усвоява представи. Обикновено в това отношение човек се оставя изцяло на случайността. Той чува това и онова, вижда едно и друго и според това си образува своите понятия. Докато постъпва така, неговият шестнадесетлистен лотосов цвят остава съвсем бездеен. Едва когато вземе в ръцете си самовъзпитанието си в тази посока, цветът започва да става действен. За тази цел той трябва да внимава за представите си. Всяка представа трябва да придобие значение за него. Той трябва да вижда в нея определено послание, известие за неща от външния свят. И не трябва да се задоволява с представи, които нямат такова значение. Той трябва да ръководи целия си живот на понятията така, че този живот да стане вярно огледало на външния свят. Стремежът му трябва да бъде да отстрани неправилните представи от душата си. – Вторият душевен процес се отнася в подобна насока до решенията на човека. Той трябва да се решава дори на най-незначителното само след обоснован, пълен размисъл. Всяко необмислено действие, всяко лишено от значение правене той трябва да държи далеч от душата си. За всичко трябва да има добре претеглени основания. И трябва да се въздържа от онова, към което не го подтиква никакво значимо основание. – Третият процес се отнася до говоренето. Само онова, което има смисъл и значение, трябва да излиза от устата на окултния ученик. Всяко говорене заради самото говорене го отклонява от пътя му. Обикновения вид разговор, при който безразборно и пъстро се

говори за всичко едно през друго, окултният ученик трябва да го избягва. При това обаче той в никакъв случай не бива да се изключва от общуването със своите ближни. Тъкмо в общуването говоренето му трябва да се развие до значимост. Той отговаря на всекиго, но го прави обмислено, премислено във всяко отношение. Никога не говори необосновано. Опитва се да не казва нито твърде много, нито твърде малко думи. – Четвъртият душевен процес е уреждането на външното действие. Окултният ученик се опитва да устрои действията си така, че те да съответстват на действията на неговите ближни и на процесите в обкръжението му. Той се въздържа от действия, които са смущаващи за другите или които са в противоречие с онова, което става около него. Стреми се да устрои делата си така, че те да се вписват хармонично в обкръжението му, в житейското му положение и т.н. Където бива подтикнат от нещо друго да действа, там той внимателно наблюдава как би могъл най-добре да отговори на подтика. Където действа по свой почин, там претегля възможно най-ясно въздействията на начина си на действие. – Петото, което тук се има предвид, се състои в устройването на целия живот. Окултният ученик се опитва да живее в съгласие с природата и с духа. Той не прибързва с нищо и не е муден. Прекомерната припряност и небрежността са му еднакво чужди. Той гледа на живота като на средство за работа и се устройва съответно на това. Грижата за здравето, навиците и т.н. той ги урежда за себе си така, че последицата да е хармоничен живот. – Шестото се отнася до човешкия стремеж. Окултният ученик изпитва своите способности, своите умения и постъпва в съответствие с такова себепознание. Опитва се да не прави нищо, което е извън силите му; но и да не пропуска нищо, което е в техните граници. От друга страна, той си поставя цели, които са свързани с идеалите, с великите задължения на човека. Той не се вписва само необмислено като колело в човешкия механизъм, а се стреми да разбере задачите си, да погледне отвъд всекидневното. Стреми се да изпълнява задълженията си все по-добре и по-съвършено. – Седмото в душевния му живот се отнася до стремежа да научи колкото е възможно повече от живота. Нищо не минава покрай окултния ученик, без да му даде повод да събере опит, който му е полезен за живота.

Ако е извършил нещо неправилно и несъвършено, това става повод по-късно да направи подобно нещо правилно или съвършено. Ако вижда другите да действат, той ги наблюдава с подобна цел. Опитва се да събере богата съкровищница от опит и винаги грижливо да се съветва с нея. И не прави нищо, без да хвърли поглед назад към преживявания, които могат да му бъдат от помощ при решенията и действията му. – Осмото най-сетне е: окултният ученик трябва от време на време да хвърля погледи във вътрешността си; той трябва да се вглъбява в себе си, грижливо да се съветва със себе си, да образува и да проверява житейските си принципи, да преминава в мислите си през знанията си, да претегля задълженията си, да размишлява върху съдържанието и целта на живота и т.н. Всички тези неща вече бяха разгледани в предходните раздели. Тук те само се изброяват с оглед на развитието на шестнадесетлистния лотосов цвят. Чрез упражняването им цветът става все по-съвършен и по-съвършен. Защото от такива упражнения зависи изграждането на ясновидската дарба. Колкото повече например онова, което човек мисли и говори, съвпада с процесите във външния свят, толкова по-бързо се развива тази дарба. Който мисли или говори неистинно, убива нещо в зародиша на шестнадесетлистния лотосов цвят. Правдивостта, искреността, честността са в това отношение изграждащи сили; лъжливостта, фалшът, непочтеността са разрушителни сили. И окултният ученик трябва да знае, че тук не става дума само за „доброто намерение“, а за действителното дело. Ако мисля и казвам нещо, което не съвпада с действителността, разрушавам нещо в своя духовен сетивен орган дори ако при това вярвам, че имам и най-доброто намерение. Това е като с детето, което се изгаря, когато бръкне в огъня, дори ако това става от незнание. – Устройването на разгледаните душевни процеси в описаната посока кара шестнадесетлистния лотосов цвят да засияе във великолепни багри и му дава закономерно движение. – Но при това трябва да се има предвид, че означената ясновидска дарба не може да се появи, преди да е постигната определена степен на изграждане на душата. Докато още е трудно да се води животът в тази посока, дотогава тази дарба не се показва. Докато човек още трябва особено да внимава за описаните процеси, той не е зрял. Едва

когато е стигнал дотам, че да живее по посочения начин така, както иначе човек прави нещо по навик, тогава се показват първите следи на ясновидството. Тогава нещата вече не бива да изискват усилие, а трябва да са станали естествен начин на живот. Човек не бива да има нужда непрекъснато да се наблюдава, да се подтиква, за да живее така. Всичко трябва да е станало навик. – Има известни указания, които довеждат шестнадесетлистния лотосов цвят до разгръщане по друг начин. Всички такива указания истинската тайна наука ги отхвърля. Защото те водят до разрушаване на телесното здраве и до морална поквара. Те са по-лесни за изпълнение от описаното. То е продължително и изисква усилия. Но води до сигурна цел и може само да укрепи морално. Изкривеното изграждане на един лотосов цвят има за последица не само илюзии и фантастични представи в случай на поява на известна ясновидска дарба, но и заблуди и неустойчивост в обикновения живот. Чрез такова изграждане човек може да стане страхлив, високомерен, завистлив, суетен, своенравен и т.н., докато преди това не е имал никое от тези качества. – Бе казано, че осем от листата на шестнадесетлистния лотосов цвят са били вече развити в прадалечно минало и че при окултното обучение те отново се появяват сами. И така, при стремежа на окултния ученик цялата грижа трябва да бъде насочена към другите осем листа. При погрешно обучение лесно се появяват само по-рано развитите, а новите, които трябва да се изградят, остават закърнели. Особено ще е така, когато при обучението се обръща твърде малко внимание на логичното, разумно мислене. От най-голямо значение е окултният ученик да бъде разсъдлив човек, който държи на ясното мислене. И по-нататък е важно той да се стреми към най-голяма яснота в говоренето. Хората, които започват да предчувстват нещо от свръхсетивното, лесно стават приказливи за тези неща. Така те задържат правилното си развитие. Колкото по-малко човек говори за тези неща, толкова по-добре. Едва онзи, който е стигнал до известна степен на яснота, би трябвало да говори. – В началото на обучението окултните ученици по правило се учудват колко малко „любопитен“ е вече духовно обученият към съобщенията за техните преживявания. Най-целебно за тях би било тъкмо да премълчават

съвсем преживяванията си и да не искат да обсъждат нищо друго освен колко добре или колко зле им се удава да изпълняват упражненията си или да следват указанията. Защото вече духовно обученият има съвсем други източници за преценка на напредъка, отколкото техните преки съобщения. Осемте въпросни листа на шестнадесетлистния лотосов цвят винаги донякъде се втвърдяват от такива съобщения, докато би трябвало да бъдат запазени меки и гъвкави. Ще бъде приведен един пример, за да се поясни това. Нека той бъде взет не от свръхсетивния, а заради яснотата от обикновения живот. Да приемем, че чувам една новина и веднага си образувам преценка за нея. Кратко време след това получавам за същото нещо друга новина, която не се съгласува с първата. Така съм принуден да преобразувам вече образуваната преценка. Последицата от това е неблагоприятно влияние върху моя шестнадесетлистен лотосов цвят. Съвсем иначе би било положението, ако отначало бях сдържан с преценката си, ако по цялата работа бях „мълчал“ вътрешно в мислите и външно в думите, докато имах съвсем сигурни опорни точки за преценката си. Предпазливостта при образуването и изказването на преценки става постепенно особен отличителен белег на окултния ученик. Затова пък расте възприемчивостта му за впечатления и опит, които той мълчаливо оставя да минат покрай него, за да си създаде колкото е възможно повече опорни точки, когато трябва да съди. Чрез такава предпазливост в листата на лотосовия цвят се появяват синкаво-червеникави и розови нюанси, докато в другия случай се появяват тъмночервени и оранжеви нюанси.

По подобен начин както шестнадесетлистният[9] се оформя и дванадесетлистният лотосов цвят в близост до сърцето. И от него половината листа са били вече налице и в дейност в минало състояние на развитието на човека. Затова тези шест листа не е нужно да бъдат особено изграждани при окултното обучение; те се появяват сами и започват да се въртят, когато се работи върху другите шест.

[9]Познавачът ще разпознае в условията за развитието на „шестнадесетлистния лотосов цвят“ указанията, които Буда е дал на своите ученици за „Пътя“. Но тук не става дума да се преподава „будизъм“, а да се опишат условия за развитие, които произтичат от самата духовна наука. Това, че те съвпадат с някои учения на Буда, не може да попречи да ги намираме сами по себе си за истинни.

– Отново, за да подпомогне това развитие, човек трябва да даде съзнателно определена посока на известни душевни дейности.

Сега трябва да си изясним, че възприятията на отделните духовни или душевни сетива имат различен характер. Лотосовият цвят с дванадесет листа предава друго възприятие, отколкото шестнадесетлистният. Последният възприема образи. Начинът на мислене, който има една душа, законите, по които се извършва едно природно явление, се явяват за шестнадесетлистния лотосов цвят в образи. Но това не са застинали, спокойни образи, а подвижни, изпълнени с живот форми. Ясновидецът, у когото се е развило това сетиво, може за всеки начин на мислене, за всеки природен закон да назове форма, в която те се изразяват. Мисълта за отмъщение например се облича в стрелоподобна, назъбена фигура, доброжелателната мисъл често има образа на разтварящо се цвете и т.н. Определените, значими мисли са оформени правилно, симетрично; неясните понятия имат накъдрени очертания. – Съвсем други възприятия излизат наяве чрез дванадесетлистния лотосов цвят. Начинът на тези възприятия може да се характеризира приблизително, ако се обозначат като душевна топлина и душевен студ. Ясновидец, надарен с това сетиво, усеща как от фигурите, които възприема чрез шестнадесетлистния лотосов цвят, струи такава душевна топлина или душевен студ. Нека си представим, че някой ясновидец е развил само шестнадесетлистния, но не и дванадесетлистния лотосов цвят. Тогава при една доброжелателна мисъл той би видял само описаната по-горе фигура. Друг, който е изградил двете сетива, забелязва освен това и онова излъчване на тази мисъл, което може да се обозначи именно само като душевна топлина. – Само мимоходом трябва да се отбележи, че при окултното обучение никога не се изгражда едното сетиво без другото, така че горното трябва да се разглежда само като предположение за пояснение. – Чрез изграждането на дванадесетлистния лотосов цвят на ясновидеца се разкрива и дълбоко разбиране за природните процеси. Всичко, което се основава на растеж, на развитие, излъчва душевна топлина; всичко, което е обхванато от отмиране, разрушение, гибел, се явява с характера на душевния студ.

Изграждането на това сетиво се подпомага по следния начин. Първото, на което окултният ученик обръща внимание в това отношение, е регулирането на хода на мислите си (така наречения контрол на мислите). Както шестнадесетлистният лотосов цвят се развива чрез истинни, значими мисли, така дванадесетлистният – чрез вътрешно владеене на протичането на мислите. Блуждаещите мисли, които не са свързани помежду си по смислен, логичен начин, а чисто случайно, развалят формата на този лотосов цвят. Колкото повече една мисъл следва от друга, колкото повече се избягва всичко нелогично, толкова повече този сетивен орган получава съответстващата му форма. Ако окултният ученик чуе нелогични мисли, той веднага премисля правилното. Той не бива без любов да се оттегля от може би нелогично обкръжение, за да подпомогне развитието си. Не бива и да чувства в себе си порива веднага да поправя всичко нелогично в обкръжението си. По-скоро той ще насочва съвсем тихо във вътрешността си мислите, които нахлуват в него отвън, в логична, смислена посока. И се стреми да спазва навсякъде тази посока в собствените си мисли. – Второто е да внесе същата последователност в действията си (контрол на действията). Всяко непостоянство, всяка дисхармония в действията водят до разваляне на въпросния лотосов цвят. Когато окултният ученик е направил нещо, той урежда следващото си действие така, че то да следва по логичен начин от първото. Който днес действа в друг смисъл, отколкото вчера, никога няма да развие описаното сетиво. Третото е възпитанието в постоянство. Окултният ученик не позволява на едни или други влияния да го отклонят от цел, която си е поставил, докато може да смята тази цел за правилна. Пречките са за него подкана да ги преодолее, но не и причини да се откаже. – Четвъртото е търпимостта (толерантността) към хората, към другите същества и също към фактите. Окултният ученик потиска всяка излишна критика към несъвършеното, злото и лошото и се стреми по-скоро да разбере всичко, което го среща. Както слънцето не отнема светлината си от лошото и злото, така и той не отнема своето изпълнено с разбиране участие. Сполети ли окултния ученик някаква неприятност, той не се впуска в пренебрежителни съждения, а приема необходимото и се стреми, доколкото му стигат

силите, да обърне нещата към доброто. Другите мнения той не ги разглежда само от своята гледна точка, а се стреми да се постави в положението на другия. – Петото е непредубедеността спрямо явленията на живота. В това отношение се говори също за „вяра“ или „доверие“. Окултният ученик посреща всеки човек, всяко същество с това доверие. И се изпълва с такова доверие при действията си. Той никога не си казва, когато му се съобщава нещо: не вярвам в това, защото противоречи на досегашното ми мнение. По-скоро той във всеки миг е готов да провери и да поправи своето мнение и възглед, като ги съпостави с нов. Той остава винаги възприемчив за всичко, което го среща. И вярва в действеността на онова, което предприема. Плахостта и склонността към съмнение той ги прогонва от своето същество. Ако има някакво намерение, той има и вяра в силата на това намерение. Сто неуспеха не могат да му отнемат тази вяра. Това е онази „вяра, която може да премества планини“. – Шестото е придобиването на известно житейско равновесие (невъзмутимост). Окултният ученик се стреми да запазва равномерното си настроение, независимо дали го сполетява страдание, или нещо радостно. Той се отучва от люшкането между „ту до небесата ликуващ, ту до смърт печален“. Нещастието, опасността го намират също така въоръжен, както щастието, сполуката.

Читателите на духовнонаучни съчинения намират описаното изброено като така наречените „шест качества“, които трябва да развие у себе си онзи, който се стреми към посвещението. Тук трябваше да се изложи връзката им с душевното сетиво, което се нарича дванадесетлистен лотосов цвят. – Окултното обучение може отново да даде особени указания, които довеждат този лотосов цвят до узряване, но и тук изграждането на правилната форма на този сетивен орган зависи от развитието на изброените качества. Ако това развитие бъде пренебрегнато, тогава този орган се оформя в изкривен образ. И при изграждането на известна ясновидска дарба в тази посока изброените качества могат вследствие на това да се обърнат към лошото вместо към доброто. Човек може да стане особено нетърпим, плах, отхвърлящ обкръжението си. Той може например да получи усещане за нагласите на други души и затова да ги отбягва или да ги

мрази. Може да се стигне дотам, че поради душевния студ, който го облива при възгледи, които са му противни, той изобщо да не може да слуша или да се държи по отблъскващ начин.

Ако към всичко казано се прибави и спазването на известни предписания, които окултните ученици могат да получат от окултните учители само устно, тогава настъпва съответно ускоряване в развитието на лотосовия цвят. Но и дадените тук указания безусловно въвеждат в действителното окултно обучение. Устройването на живота в посочената посока обаче е полезно и за онзи, който не иска или не може да премине през окултно обучение. Защото въздействието върху душевния организъм настъпва във всеки случай, макар и бавно. А за окултния ученик спазването на тези принципи е непременно необходимо. – Ако той се опита да премине окултно обучение, без да ги спазва, той би могъл да влезе във висшите светове само с несъвършено мисловно око; и вместо да познае истината, тогава би бил подвластен само на измами и илюзии. Той би станал в известно отношение ясновиждащ; но всъщност би бил подвластен само на по-голяма слепота от преди. Защото по-рано той поне стоеше твърдо в сетивния свят и имаше в него определена опора; а сега той вижда зад сетивния свят и се обърква по отношение на него, преди да стои сигурно в един висш свят. Тогава той може би изобщо вече не може да различава истината от заблудата и губи всякаква посока в живота. – Тъкмо по тази причина търпението е толкова необходимо в тези неща. Винаги трябва да се има предвид, че духовната наука не бива да отива с указанията си по-далеч, отколкото е налице пълна готовност за правилно уредено развитие на „лотосовите цветове“. Биха се развили истински изкривени образи на тези цветове, ако те бъдат доведени до зрелост, преди по спокоен начин да са придобили полагащата им се форма. Защото особените указания на духовната наука предизвикват узряването, а формата им се дава чрез описания начин на живот.

Особено фина е грижата за душата, която е необходима за развитието на десетлистния лотосов цвят. Защото тук става дума човек да се научи да владее по съзнателен начин самите сетивни впечатления. За начинаещия ясновидец това е особено нужно. Само така той може

да избегне един източник на безброй илюзии и духовни своеволия. Човек обикновено изобщо не си дава сметка какви неща владеят неговите хрумвания, неговите спомени и от какво са предизвикани те. Да вземем следния случай. Някой пътува с влак. Той е зает с една мисъл. Изведнъж мисълта му взема съвсем друга посока. Той си спомня за едно преживяване, което е имал преди години, и го вплита в сегашните си мисли. Но той изобщо не е забелязал, че окото му е било насочено през прозореца и погледът му е бил устремен към една личност, която е приличала на друга, замесена в преживяването, което си е спомнил. До съзнанието му изобщо не стига онова, което е видял, а само въздействието му. Така той вярва, че нещото му е „хрумнало от само себе си“. Колко много неща в живота се случват по такъв начин. Как в нашия живот се намесват неща, които сме преживели и прочели, без човек да осъзнава връзката. Някой например не може да понася определен цвят; но изобщо не знае, че причината за това е, че учителят, който го е мъчил преди много години, е носил дреха в този цвят. Безброй илюзии почиват на такива връзки. Много неща се отпечатват в душата, без да бъдат приобщени и към съзнанието. Може да се случи следното. Някой чете във вестника за смъртта на една известна личност. И ето че той твърдо уверява, че още „вчера“ е предчувствал тази смърт, макар да не е чул, нито видял нещо, което би могло да го наведе на тази мисъл. И наистина „вчера“ в него сякаш „от само себе си“ е изплувала мисълта: въпросната личност ще умре. Само едно той не е взел предвид. Няколко часа преди „вчера“ да го осени мисълта, той е бил на гости у един познат. На масата лежал вестник. Той не го е чел. Но несъзнателно окото му все пак е паднало върху съобщението за тежкото заболяване на въпросната личност. Той не е осъзнал впечатлението. Но въздействието е било „предчувствието“. – Ако човек обмисли такива неща, той може да прецени какъв източник на илюзии и фантазьорства се крие в такива обстоятелства. И този източник трябва да запуши онзи, който иска да развие своя десетлистен лотосов цвят. Защото чрез този лотосов цвят могат да се възприемат дълбоко скрити свойства на душите. Но на тези възприятия може да се приписва истинност само тогава, когато човек се е освободил напълно от описаните заблуди.

За тази цел е необходимо човек да стане господар над онова, което въздейства върху него от външния свят. Трябва да стигне дотам, че наистина да не приема впечатленията, които не иска да приема. Такава способност може да се възпита само чрез силен вътрешен живот. Човек трябва да постигне с волята си да оставя да му въздействат само нещата, към които насочва вниманието си, и наистина да се изплъзва от впечатленията, към които не се обръща по своя воля. Онова, което вижда, човек трябва да иска да го види; а онова, към което не насочва внимание, действително трябва да не съществува за него. Колкото по-жива, по-енергична става вътрешната работа на душата, толкова повече човек ще постигне това. – Окултният ученик трябва да избягва всяко разсеяно оглеждане и ослушване наоколо. За него трябва да съществува само онова, към което насочва ухото или окото си. Той трябва да се упражнява така, че сред най-голямата суматоха да не му се налага да чува нищо, ако не иска да чува; той трябва да направи окото си невъзприемчиво за неща, към които не гледа нарочно. Той трябва да бъде обграден сякаш с душевна броня срещу всички несъзнавани впечатления. – В тази насока той трябва да полага грижа особено за самия мисловен живот. Той си поставя една мисъл и се опитва да продължи да мисли само онова, което може съвсем съзнателно, в пълна свобода, да свърже с тази мисъл. Произволни хрумвания той отхвърля. Ако иска да постави мисълта във връзка с някоя друга, той грижливо си припомня откъде му е дошла тази друга мисъл. – Той отива и още по-далеч. Ако например изпитва определена антипатия към нещо, той се бори с нея и се стреми да установи съзнателно отношение към въпросното нещо. По този начин в душевния му живот се примесват все по-малко несъзнавани елементи. Само чрез такава строга самодисциплина десетлистният лотосов цвят придобива формата, която трябва да има. Душевният живот на окултния ученик трябва да стане живот във внимание, а от онова, към което не иска или не бива да насочва внимание, човек трябва наистина да умее да се държи настрана. – Ако към такава самодисциплина се прибави медитация, която отговаря на указанията на духовната наука, тогава лотосовият цвят, който се намира в областта на стомашната ямка, узрява по правилния начин,

и онова, което чрез описаните по-рано духовни сетивни органи имаше само форма и топлина, получава духовно светлина и цвят. И така се разкриват например таланти и способности на душите, сили и скрити свойства в природата. Така става видима цветната аура на живите същества; така онова, което е около нас, възвестява своите душевни свойства. – Човек ще признае, че тъкмо при развитието в тази област е нужна най-голямата грижливост, защото играта на несъзнаваните спомени тук е неизмеримо оживена. Ако това не беше така, много хора биха имали тъкмо разглежданото тук сетиво, защото то се появява почти веднага, щом човек действително държи впечатленията на своите сетива така изцяло в своята власт, че те са подчинени вече само на неговото внимание или невнимание. Това душевно сетиво остава бездейно само докато мощта на външните сетива го държи заглушено и притъпено.

По-трудно от развитието на описания лотосов цвят е развитието на шестлистния, който се намира в средата на тялото. Защото за това развитие трябва да се търси пълното овладяване на целия човек чрез самосъзнанието, така че у него тяло, душа и дух да бъдат в пълна хармония. Функциите на тялото, склонностите и страстите на душата, мислите и идеите на духа трябва да бъдат приведени в пълно съзвучие помежду си. Тялото трябва да бъде така облагородено и пречистено, че органите му да не тласкат към нищо, което не се извършва в служба на душата и на духа. Душата не бива да бъде тласкана от тялото към влечения и страсти, които противоречат на едно чисто и благородно мислене. Духът пък не бива да е принуден да властва над душата като робовладелец със своите повели на дълга и закони; а тя трябва по собствена свободна склонност да следва дълга и повелите. Дългът трябва да витае над окултния ученик не като нещо, на което той неохотно се подчинява, а като нещо, което той изпълнява, защото го обича. Окултният ученик трябва да развие свободна душа, която стои в равновесие между сетивност и духовност. Той трябва да стигне дотам, че да може да се отдаде на своята сетивност, защото тя е така пречистена, че е загубила силата да го тегли надолу към себе си. Той вече не трябва да има нужда да обуздава страстите си, защото те от само себе си следват правилното.

Докато човек има нужда да се самоизтезава, той не може да бъде окултен ученик на определена степен. Добродетел, към която човек трябва тепърва да се принуждава, е все още без стойност за окултното ученичество. Докато човек още има някое влечение, то смущава ученичеството дори ако той се старае да не му угажда. И все едно е дали това влечение принадлежи повече на тялото, или повече на душата. Ако някой например избягва определено възбуждащо средство, за да се пречисти чрез лишаването от наслаждението, това му помага само тогава, когато тялото му не търпи никакви неразположения от това въздържание. Ако е налице последното, това показва, че тялото желае възбуждащото средство, и въздържанието е без стойност. В такъв случай е напълно възможно човек засега просто да трябва да се откаже от преследваната цел и да чака, докато за него настъпят по-благоприятни сетивни условия – може би едва в друг живот. В определено положение разумният отказ е много по-голямо постижение от стремежа към нещо, което при дадените обстоятелства просто не може да се постигне. Нещо повече, такъв разумен отказ подпомага развитието повече от противоположното.

Който е развил шестлистния лотосов цвят, той стига до общуване със същества, които принадлежат на висшите светове, но само тогава, когато тяхното съществуване се проявява в душевния свят. Окултното обучение обаче не препоръчва развиването на този лотосов цвят, преди ученикът да е напреднал много по пътя, по който може да издигне своя дух в един още по-висш свят. Защото това навлизане в същинския духовен свят трябва винаги да съпровожда развитието на лотосовите цветове. Иначе ученикът изпада в объркаността и несигурност. Той наистина би се научил да вижда, но би му липсвала способността да преценява видяното по правилния начин. – Още в онова, което се изисква за развитието на шестлистния лотосов цвят, се крие известна гаранция срещу обърканост и липса на опора. Защото онзи, който е постигнал пълното равновесие между сетивност (тяло), страст (душа) и идея (дух), трудно ще може да бъде доведен до такава обърканост. Все пак е нужно още повече от тази гаранция, когато чрез развитието на шестлистния лотосов цвят за човека станат възприемаеми същества с живот и самостоятелност,

които принадлежат на свят, толкова коренно различен от света на неговите физически сетива. За да има сигурност в тези светове, не му стига развитието на лотосовите цветове, а той трябва да има на свое разположение още по-висши органи. Сега ще се говори за развитието на тези още по-висши органи; след това може да стане дума и за другите лотосови цветове и за останалата организация на душевното тяло[10].

Развитието на душевното тяло, както току-що беше описано, дава на човека възможност да възприема свръхсетивни явления. Но който иска действително да се ориентира в този свят, той не бива да спира на тази степен на развитие. Само подвижността на лотосовите цветове не е достатъчна. Човек трябва да бъде в състояние самостоятелно, с пълно съзнание да регулира и да владее движението на своите духовни органи. Иначе той би станал играчка на външни сили и власти. Ако не иска да стане такава, той трябва да придобие способността да чува така наречението „вътрешно слово“. За да стигне дотам, трябва да бъде развито не само душевното тяло, но и етерното тяло. Това е онова фино тяло, което се показва на ясновидеца като един вид двойник на физическото тяло. То е, така да се каже, междинно стъпало между това тяло и душевното тяло.[11] – Ако човек е надарен с ясновидски способности, той може с пълно съзнание да заличи чрез самовнушение физическото тяло на човек, който стои пред него. На по-висша степен това не е нищо друго освен онова, което на по-нисша степен е упражнение на вниманието. Както човек може да отклони вниманието си от нещо, което е пред него, така че то да не съществува за него, така ясновидецът е в състояние напълно да заличи за своето възприятие едно физическо тяло, така че то да стане за него физически съвсем прозрачно. Ако направи това с човек, който стои пред него, тогава пред душевното му око остава още така наречението етерно тяло, а освен него и душевното тяло,

[10]Разбира се, по смисъла на думите изразът „душевно тяло“ (както някои подобни изрази на духовната наука) съдържа противоречие. Все пак този израз се употребява, защото ясновидското познаване възприема нещо, което в духовното се преживява така, както във физическото се възприема тялото.

[11]Да се сравни с това изложение описанието в „Теософия“ на автора.

което е по-голямо от двете и също ги прониква. Етерното тяло има приблизително големината и формата на физическото тяло, така че изпълва горе-долу същото пространство, което заема и физическото тяло. То е изключително нежно и фино организирано образувание.[12] Основният му цвят е различен от седемте цвята, съдържащи се в дъгата. Който може да го наблюдава, опознава един цвят, който за сетивното наблюдение всъщност изобщо не съществува. Той най-добре може да се сравни с цвета на младите прасковени цветчета. Ако човек иска да разглежда етерното тяло съвсем отделно, само по себе си, той трябва да заличи и явлението на душевното тяло за наблюдението чрез упражнение на вниманието, сходно по вид с описаното по-горе. Ако човек не направи това, тогава видът на етерното тяло се променя под влиянието на душевното тяло, което изцяло го прониква.

А при човека частиците на етерното тяло са в непрекъснато движение. Безброй течения го пронизват във всички посоки. Чрез тези течения животът се поддържа и регулира. Всяко тяло, което живее, има такова етерно тяло. Растенията и животните също го имат. Дори при минералите за внимателния наблюдател са доловими следи. – Споменатите течения и движения отначало са съвсем независими от волята и съзнанието на човека, както дейността на сърцето или на стомаха във физическото тяло не зависи от произвола. – И докато човек не вземе в свои ръце своето развитие в смисъл на придобиване на свръхсетивни способности, тази независимост си остава. Защото тъкмо в това се състои висшето развитие на определена степен: към независимите от съзнанието течения и движения на етерното тяло да се прибавят такива, които човек сам предизвиква по съзнателен начин.

Когато окултното обучение стигне дотам, че описаните в предходните раздели лотосови цветове започнат да се движат, тогава ученикът вече е извършил и някои неща от онова, което води до предизвикването на съвсем определени течения и движения в

[12]Моля физиците да не се спъват в израза „етерно тяло“. С думата „етер“ трябва само да се посочи фиността на въпросното образувание. Изложеното тук засега изобщо не е нужно да се свързва с „етера“ на физическите хипотези.

неговото етерно тяло. Целта на това развитие е в областта на физическото сърце да се образува един вид средоточие, от което излизат течения и движения в най-разнообразни духовни цветове и форми. Това средоточие в действителност не е просто точка, а твърде сложно образувание, един чудесен орган. Той свети и прелива духовно в най-различни цветове и показва много правилни форми, които могат бързо да се променят. И други форми и цветни течения се движат от този орган към частите на останалото тяло, а и отвъд него, като пронизват и просветляват цялото душевно тяло. Най-важните от тези течения обаче отиват към лотосовите цветове. Те пронизват отделните им листа и регулират тяхното въртене; после изтичат навън при върховете на листата, за да се изгубят във външното пространство. Колкото по-развит е един човек, толкова по-голям става кръгът, в който се разпространяват тези течения.

В особено близка връзка с описаното средоточие стои дванадесетлистният лотосов цвят. В него непосредствено се вливат теченията. И през него от едната страна минават течения към шестнадесетлистния и двулистния, а от другата (долната) страна – към осем-, шест- и четирилистния лотосов цвят. В това разположение се крие причината, поради която при окултното обучение трябва да се полага съвсем особена грижа за развитието на дванадесетлистния лотосов цвят. Ако тук нещо бъде сбъркано, цялото изграждане на апарата непременно би било безредно. – От казаното може да се прецени от какво нежно и интимно естество е окултното обучение и колко точно трябва да се процедира, ако всичко трябва да се развие по правилния начин. Оттук е съвсем ясно също, че за указания за развитието на свръхсетивни способности може да говори само онзи, който сам е изпитал върху себе си всичко, което трябва да развие у другиго, и който е напълно в състояние да познае дали указанията му наистина водят до съвсем правилния резултат.

Когато окултният ученик изпълнява онова, което му е предписано чрез указанията, той внася в етерното си тяло такива течения и движения, които са в хармония със законите и развитието на света, към който принадлежи човекът. Затова указанията винаги са отражение на великите закони на световното развитие. Те се състоят в

споменатите и подобни упражнения за медитация и концентрация, които, приложени правилно, имат описаните въздействия. Духовният ученик трябва в определени периоди изцяло да прониква душата си със съдържанието на упражненията, така да се каже, вътрешно изцяло да се изпълва с него. Започва се с нещо просто, което преди всичко е подходящо да задълбочи, да направи по-вътрешно разсъдъчното и разумно мислене на главата. Така това мислене става свободно и независимо от всички сетивни впечатления и опит. То, така да се каже, се събира в една точка, която човек държи изцяло в своята власт. Така се създава предварително средоточие за теченията на етерното тяло. Това средоточие отначало още не е в областта на сърцето, а в главата. На ясновидеца то се показва там като изходна точка на движения. – Пълен успех има само такова окултно обучение, което първо създава това средоточие. Ако още от самото начало средоточието бъде пренесено в областта на сърцето, начинаещият ясновидец би могъл наистина да хвърли известни погледи във висшите светове; но не би могъл да придобие правилно прозрение за връзката на тези висши светове с нашия сетивен свят. А за човека на сегашната степен на световното развитие това е безусловна необходимост. Ясновидецът не бива да става мечтател; той трябва да запази твърдата почва под краката си.

Средоточието в главата, когато е добре укрепено, се пренася след това по-надолу, а именно в областта на гръкляна. Това се постига при по-нататъшното прилагане на упражненията за концентрация. Тогава описаните движения на етерното тяло се излъчват от тази област. Те осветяват душевното пространство в обкръжението на човека.

По-нататъшното упражняване прави окултния ученик способен сам да определя положението на своето етерно тяло. Преди това положението зависи от силите, които идват отвън и излизат от физическото тяло. Чрез по-нататъшното развитие човек става в състояние да върти етерното тяло на всички страни. Тази способност се осъществява чрез течения, които протичат приблизително покрай двете ръце и които имат своето средоточие в двулистния лотосов цвят в областта на очите. Всичко това се дължи на това, че лъченията, които

излизат от гръкляна, се оформят в кръгли форми, от които известен брой отиват към двулистния лотосов цвят, за да продължат оттам като вълнообразни течения по пътя покрай ръцете. – По-нататъшна последица е, че тези потоци се разклоняват и разделят по най-фин начин и образуват един вид плетеница, която като мрежа (мрежница) се преобразува в граница на цялото етерно тяло. Докато преди то не беше затворено навън, така че жизнените потоци от всеобщото море на живота непосредствено изтичаха и се вливаха, сега въздействията отвън трябва да минават през тази ципица. Така човек става чувствителен към тези външни течения. Те му стават възприемаеми. – Сега е дошъл и моментът да се даде на цялата система от течения и движения средоточието в областта на сърцето. Това става отново чрез продължаването на упражнението за концентрация и медитация. И с това е достигната и степента, на която човек бива надарен с „вътрешното слово“. Сега всички неща получават за човека ново значение. Те стават в известен смисъл духовно чуваеми в своята най-вътрешна същност; те говорят на човека за своята истинска същност. Описаните течения го свързват с вътрешността на света, към който той принадлежи. Той започва да съпреживява живота на своето обкръжение и може да го остави да отеква в движението на своите лотосови цветове.

С това човек навлиза в духовния свят. Стигне ли дотам, той придобива ново разбиране за онова, което са казали великите учители на човечеството. Беседите на Буда и Евангелията например сега му въздействат по нов начин. Те го пронизват с блаженство, каквото преди не е подозирал. Защото тонът на техните слова следва движенията и ритмите, които той сега сам е изградил в себе си. Сега той може непосредствено да знае, че човек като Буда или евангелистите изрича не своите откровения, а онези, които са се вляли в него от най-вътрешната същност на нещата. – Тук трябва да се обърне внимание на един факт, който вероятно може да се разбере само от предходното. За хората от нашата сегашна степен на образованост многобройните повторения в беседите на Буда не са съвсем разбираеми. За окултния ученик те стават нещо, върху което той с удоволствие почива с вътрешното си сетиво. Защото те отговарят на определени ритмични

движения в етерното тяло. Отдадеността на тях в пълен вътрешен покой предизвиква и съзвучие с такива движения. И понеже тези движения са отражение на определени световни ритми, които в определени точки също представляват повторение и правилно връщане към предишното, човек, като се вслушва в напева на Буда, се вживява във връзката със световните тайни.

В духовната наука се говори за четири качества, които човек трябва да придобие на така наречения път на изпитанието, за да се издигне до висше познание. Първото от тях е способността в мислите да отделя истинното от явлението, истината от простото мнение. Второто качество е правилната оценка на истинното и действителното в сравнение с явлението. Третата способност се състои в упражняването – споменато вече в предишната глава – на шестте качества: контрол на мислите, контрол на действията, постоянство, търпимост, вяра и невъзмутимост. Четвъртото е любовта към вътрешната свобода.

Самото разсъдъчно разбиране на онова, което се крие в тези качества, изобщо не помага. Те трябва да бъдат така приобщени към душата, че да създадат вътрешни навици. Да вземем например първото качество: различаването на истинното от явлението. Човек трябва така да се възпита, че при всяко нещо, което застава пред него, съвсем като от само себе си да различава между онова, което е несъществено, и онова, което има значение. Човек може да се възпита така само ако в пълен покой и с търпение при своите наблюдения на външния свят отново и отново прави опити в тази насока. Накрая погледът по естествен начин се задържа върху истинното точно така, както по-рано се е задоволявал с несъщественото. „Всичко преходно е само подобие“: тази истина става за душата самоочевидно убеждение. И така ще трябва да се постъпва и с другите от споменатите четири качества.

Под влиянието на тези четири душевни навика действително се преобразява финото етерно тяло на човека. Чрез първия, „различаването на истинното от явлението“, се създава описаното средоточие в главата и се подготвя онова в гръкляна. За действителното изграждане обаче са необходими упражненията за концентрация, за които

беше говорено по-горе. Те изграждат, а четирите навика довеждат до зрялост. – Подготвено ли е средоточието в областта на гръкляна, тогава споменатото свободно владеене на етерното тяло и неговото обвиване и ограничаване с плетеницата на мрежницата се постига чрез правилната оценка на истинното в сравнение с несъществения явление. Ако човек стигне до такава оценка, тогава постепенно духовните факти му стават възприемаеми. Но той не бива да мисли, че трябва да извършва само действия, които изглеждат значими пред разсъдъчната оценка. Най-малкото действие, всяко дребно движение на ръката има нещо значимо в голямото стопанство на световното цяло, и всичко зависи само от това да имаш съзнание за това значение. Важно е не подценяването, а правилната оценка на всекидневните дейности на живота. – За шестте добродетели, от които се състои третото качество, вече беше говорено. Те са свързани с развитието на дванадесетлистния лотосов цвят в областта на сърцето. Натам наистина, както беше показано, трябва да бъде насочен жизненият поток на етерното тяло. Четвъртото качество, копнежът по освобождение, служи след това да доведе до зрялост етерния орган в близост до сърцето. Стане ли това качество душевен навик, човек се освобождава от всичко, което е свързано само със способностите на неговата лична природа. Той престава да разглежда нещата от своята отделна гледна точка. Границите на неговото тясно Себе, които го приковават към тази гледна точка, изчезват. Тайните на духовния свят получават достъп до неговата вътрешност. Това е освобождението. Защото онези окови принуждават човека да гледа нещата и същества така, както отговаря на неговия личен начин. От този личен начин на разглеждане на нещата окултният ученик трябва да стане независим, свободен.

От това се вижда, че предписанията, които произлизат от духовната наука, действат определящо дълбоко в най-вътрешната човешка природа. И предписанията за споменатите четири качества са такива предписания. Те се срещат в една или друга форма във всички светогледи, които държат сметка за духовния свят. Основателите на такива светогледи не са дали на хората такива предписания от някакво смътно чувство. Те са го направили по-скоро поради това, че са били

велики посветени. Те са оформили своите нравствени предписания въз основа на познанието. Знаели са как тези предписания действат върху по-фината природа на човека и са искали последователите им постепенно да развият тази по-фина природа. Да живееш в духа на такива светогледи, означава да работиш за своето собствено духовно усъвършенстване. И само когато човек прави това, той служи на световното цяло. Да се усъвършенстваш, в никакъв случай не е егоизъм. Защото несъвършеният човек е и несъвършен служител на човечеството и на света. Човек служи на цялото толкова по-добре, колкото по-съвършен е самият той. Тук важи: „Когато розата сама се украсява, тя украсява и градината."

Основателите на значимите светогледи са по този начин великите посветени. Това, което идва от тях, се влива в човешките души. И така заедно с човечеството напредва целият свят. Съвсем съзнателно посветените са работили върху този процес на развитие на човечеството. Съдържанието на техните указания се разбира само тогава, когато се има предвид, че те са почерпени от познанието на най-дълбоката вътрешна човешка природа. Велики познавачи са били посветените и от своето познание те са изковали идеалите на човечеството. Човек обаче се приближава до тези водачи, когато в собственото си развитие се издигне до техните висини. Когато у някой човек развитието на етерното тяло е започнало по начина, описан в предходното, пред него се разкрива един съвсем нов живот. И чрез окултното обучение той трябва да получи в правилния момент разясненията, които ще го направят способен да се ориентира в този нов живот. Например чрез шестнадесетлистния лотосов цвят той вижда духовно образи от един висш свят. Сега той трябва да си изясни колко различни са тези образи в зависимост от това дали са предизвикани от тези или онези предмети или същества. Първото, към което може да насочи вниманието си, е, че върху определен вид от тези образи той може чрез собствените си мисли и усещания да упражнява силно влияние, а върху други – никакво или във всеки случай само в малка степен. Един вид от фигурите се променя веднага, ако наблюдаващият при появата им има мисълта: „това е красиво", и после в хода на съзерцанието промени тази мисъл в

мисълта: „това е полезно“. – Особено образите, които произхождат от минерали или от изкуствено направени предмети, имат тази особеност, че се променят от всяка мисъл или всяко чувство, които наблюдаващият насочва към тях. В по-малка степен това вече е така при образите, които принадлежат на растенията, и още по-малко – при онези, които съответстват на животни. И тези образи са подвижни и пълни с живот. Но тази подвижност произтича само отчасти от влиянието на човешките мисли и усещания, а отчасти се предизвиква от причини, върху които човек няма влияние. Но ето че в целия този свят на образите се появява една разновидност от форми, които отначало са почти изцяло недостъпни за въздействие от страна на самия човек. Окултният ученик може да се убеди, че тези образи не произхождат нито от минерали, нито от изкуствени предмети, нито пък от растения или животни. За да си изясни напълно нещата, той трябва сега да разгледа образите, за които може да знае, че са предизвикани от чувствата, нагоните, страстите и т.н. на други хора. Но и по отношение на тези образи той може да установи, че неговите собствени мисли и усещания все още имат известно, макар и сравнително малко влияние. В света на образите винаги остава един остатък, върху който това влияние е изчезващо малко. – Нещо повече, този остатък в началото на попрището на окултния ученик съставлява дори много голяма част от онова, което той изобщо вижда. За природата на тази част той може да си изясни нещата само ако наблюдава самия себе си. Тогава той открива кои образи са предизвикани от самия него. Онова, което той самият прави, иска, желае и т.н., намира израз в тези образи. Един нагон, който живее в него, едно влечение, което има, едно намерение, което таи, и т.н.: всичко това се показва в такива образи. Дори целият му характер се отпечатва в такъв свят от образи. Така човек може чрез своите съзнателни мисли и чувства да упражнява влияние върху всички образи, които не излизат от самия него; но върху онези фигури, които предизвиква чрез собственото си същество във висшия свят, той вече няма никакво влияние, щом веднъж са създадени от него. От казаното следва също, че във висшето съзерцание вътрешното в човека, собственият свят на нагоните, влеченията и представите, се показва във външни фигури

точно така, както другите предмети и същества. За висшето познание вътрешният свят става част от външния свят. Както би било, ако човек във физическия свят беше обграден от всички страни с огледала и така можеше да съзерцава своя телесен образ, така във висшия свят душевната същност на човека застава пред него като огледален образ.

На тази степен на развитие за окултния ученик е настъпил моментът, в който той преодолява илюзията, произтичаща от личната ограниченост. Сега той може да наблюдава онова, което е вътре в неговата личност, като външен свят, както по-рано е разглеждал като външен свят онова, което въздействаше на сетивата му. Така чрез опита той постепенно се научава да се отнася към себе си така, както по-рано се е отнасял към съществата около себе си.

Ако погледът на човека се отвореше за тези духовни светове, преди той да е подготвен в достатъчна степен за тяхната същност, той отначало би стоял пред описаната картина на собствената си душа като пред загадка. Образите на собствените му нагони и страсти застават там пред него във форми, които той усеща като животински или – по-рядко – и като човешки. Наистина животинските образи на този свят никога не са съвсем еднакви с тези на физическия свят, но все пак имат далечна прилика. Неопитни наблюдатели вероятно ги смятат и за еднакви. – Когато навлиза в този свят, човек трябва да усвои съвсем нов начин на съждение. Защото, освен че нещата, които всъщност принадлежат на вътрешното в човека, се явяват като външен свят, те се появяват и като огледален образ на онова, което наистина са. Ако например човек види там едно число, той трябва да го прочете обърнато, като огледален образ. 265 например в действителност означава тук 562. Едно кълбо човек вижда така, като че ли се намира в неговия център. Тогава той трябва тепърва да преведе по правилния начин този изглед отвътре. Но и душевните свойства се явяват като огледален образ. Едно желание, което се отнася до нещо външно, се появява като образ, който се движи към самия желаещ. Страсти, които имат своето място в нисшата природа на човека, могат да приемат формата на животни или подобни образувания, които се нахвърлят върху човека. В действителност тези страсти, разбира се, се стремят навън; те търсят предмета на своето задоволяване във

външния свят. Но това търсене навън се представя в огледалния образ като нападение срещу носителя на страстта.

Ако окултният ученик, преди да се издигне до висше виждане, сам е опознал собствените си качества чрез спокойно, безпристрастно самонаблюдение, тогава и в мига, когато вътрешният му свят застане пред него във външен огледален образ, той ще намери смелост и сила, за да се държи по правилния начин. Хора, които чрез такава самопроверка не са се запознали достатъчно със собствения си вътрешен свят, няма да се разпознаят в своя огледален образ и тогава ще го смятат за чужда действителност. Освен това гледката ще ги изплаши и понеже не могат да понесат това, ще си внушат, че всичко е само плод на фантазията, който не може да доведе до нищо. И в двата случая човекът, като е стигнал незрял до определена степен на развитие, би се изпречил пагубно на пътя на собственото си висше изграждане.

Напълно необходимо е окултният ученик да премине през духовната гледка на собствената си душа, за да проникне до по-висшето. Защото в собственото си Себе той все пак има онова духовно-душевно, което най-добре може да прецени. Ако отначало си е придобил солидно познание за своята личност във физическия свят и ако пред него най-напред застане образът на тази личност във висшия свят, тогава той може да сравни двете. Той може да отнесе висшето към нещо, което му е познато, и така е в състояние да тръгне от здрава почва. Ако пък пред него застанат други духовни същества, колкото и много да са те, той все пак отначало не би могъл да си изясни тяхното своеобразие и тяхната същност. Скоро би почувствал как почвата изчезва под краката му. Затова никога не може да се подчертае достатъчно често, че сигурният достъп до висшия свят е онзи, който води през задълбоченото познание и преценка на собствената същност.

И така, духовни образи са онова, което човек среща отначало по своя път към висшия свят. Защото действителността, която съответства на тези образи, е в самия него. Следователно окултният ученик трябва да е зрял, за да не иска на тази първа степен груби реалности, а да смята образите за правилното. Но в този свят на образите той скоро опознава нещо ново. Неговото нисше Себе е налице пред него само

като огледална картина; но насред тази огледална картина се явява истинската действителност на висшето Себе. От образа на нисшата личност става видим обликът на духовния Аз. И едва от него се изпридат нишките към други, висши духовни действителности.

И сега е дошло времето да се използва двулистният лотосов цвят в областта на очите. Когато той започне да се движи, човекът намира възможността да свърже своя висш Аз с по-висши духовни същества. Потоците, които излизат от този лотосов цвят, се движат към висшите действителности така, че човекът напълно съзнава съответните движения. Както светлината прави физическите предмети видими за окото, така тези течения правят видими духовните същества на висшите светове. Чрез вглъбяване в представи, произхождащи от духовната наука, които съдържат основни истини, ученикът се научава да привежда в движение и да насочва теченията на лотосовия цвят при очите.

Какво значат здравата способност за преценка и ясното, логическо обучение, това проличава с особена сила на тази степен на развитието. Трябва само да се има предвид, че тук висшето Себе, което досега е дремело в човека в зародиш, несъзнавано, се ражда за съзнателно битие. Не само в образен, а в съвсем действителен смисъл тук става дума за раждане в духовния свят. И роденото същество, висшето Себе, трябва да дойде на света с всички необходими органи и заложби, ако трябва да бъде жизнеспособно. Както природата трябва да се погрижи детето да дойде на света с добре оформени уши и очи, така законите на собственото развитие на човека трябва да се погрижат неговото висше Себе да встъпи в битието с необходимите способности. А тези закони, които осигуряват изграждането на висшите органи на самия дух, не са други освен здравите закони на разума и морала във физическия свят. Както детето узрява в утробата на майката, така духовният човек узрява във физическото Себе. Здравето на детето зависи от нормалното действие на природните закони в майчината утроба. Здравето на духовния човек по същия начин е обусловено от законите на обикновения разсъдък и на действащия във физическия живот разум. Никой, който не живее и не мисли здраво във физическия свят, не може да роди здраво висше Себе. Животът в

съгласие с природата и разума е основата на всяко истинско духовно развитие. – Както детето още в утробата на майката живее според природните сили, които след раждането си възприема със сетивните си органи, така и висшето Себе на човека живее според законите на духовния свят още по време на физическото битие. И както детето, водено от смътно чувство за живот, си усвоява съответните сили, така може да постъпва човекът със силите на духовния свят, преди да се роди неговото висше Себе. Нещо повече, той трябва да прави това, ако то трябва да дойде на света като напълно развито същество. Не би било правилно, ако някой каже: не мога да приема ученията на духовната наука, преди сам да виждам. Защото без задълбочаване в духовното изследване той изобщо не може да стигне до истинско висше познание. Тогава той би бил в същото положение като дете в утробата на майката, което би отказало да използва силите, идващи до него чрез майката, и би искало да чака, докато може само да си ги набави. Както детският зародиш изпитва в жизненото чувство правилността на онова, което му се поднася, така и още невиждащият човек изпитва истинността на ученията на духовната наука. Има прозрение в тези учения, изградено върху чувството за истина и върху ясния, здрав, всестранно преценяващ разум, дори когато човек още не вижда духовните неща. Мистичните познания трябва първо да се научат и именно чрез това учене човек трябва да се подготви за виждането. Човек, който би стигнал до виждането, преди да е учил по този начин, би приличал на дете, родено наистина с очи и уши, но без мозък. Пред него би се разстилал целият свят на цветовете и звуците; но то не би знаело какво да прави с него.

И така, това, което преди е било ясно за човека чрез неговото чувство за истина, чрез разсъдък и разум, на описаната степен на окултното ученичество става собствено преживяване. Сега той има непосредствено знание за своето висше Себе. И той стига до познанието, че това висше Себе е свързано с духовни същества от по-висш вид и образува единство с тях. Така той вижда как нисшето Себе произхожда от един висш свят. И му се показва, че неговата висша природа надживява нисшата. Сега той сам може да различи преходното в себе си от трайното. Това не означава нищо друго,

освен че той се научава от собствено съзерцание да разбира учението за въплъщаването (инкарнацията) на висшето Себе в едно нисше. Сега му става ясно, че той се намира вътре в една висша духовна взаимовръзка, че неговите качества, неговите съдби са причинени от тази взаимовръзка. Той се научава да познава закона на своя живот, кармата. Той разбира, че неговото нисше Себе, такова, каквото понастоящем съставлява неговото битие, е само един от образите, които неговото висше същество може да приеме. И пред себе си той съзира възможността да работи върху себе си, изхождайки от своето висше Себе, за да става все по-съвършен и по-съвършен. Сега той може да разбере и големите различия между хората по отношение на степените на тяхното съвършенство. Той осъзнава, че има хора, които стоят над него и вече са достигнали степените, които за него тепърва предстоят. Той разбира, че ученията и делата на такива хора произтичат от вдъхновенията от един висш свят. Това той дължи на своя пръв собствен поглед в този висш свят. Онова, което се нарича „велики посветени на човечеството“, сега ще започне да става за него факт.

Това са даровете, които окултният ученик дължи на тази степен от своето развитие: прозрение във висшето Себе, в учението за въплъщаването или инкарнацията на това висше Себе в едно нисше, в закона, по който животът във физическия свят се урежда според духовни взаимовръзки – закона на кармата, – и накрая в съществуването на велики посветени.

Затова за ученик, който е достигнал тази степен, се казва също, че съмнението у него напълно е изчезнало. Ако преди е можел да си усвои вяра, изградена върху разумни основания и здраво мислене, сега на мястото на тази вяра застават пълното знание и прозрението, което нищо не може да разклати.

Религиите са дали в своите церемонии, тайнства и обреди външно видими отражения на висши духовни процеси и същества. Само който още не е прозрял дълбините на великите религии, може да не ги разбере правилно. Но който гледа в самата духовна действителност, той ще разбере и голямото значение на онези външно

видими действия. И за него тогава самото религиозно служение става отражение на неговото общуване с духовно по-висшия свят.

Вижда се по какъв начин окултният ученик, като е достигнал тази степен, действително е станал нов човек. Сега той може постепенно да узрее дотам, че чрез теченията на своето етерно тяло да насочва същинския висш жизнен елемент и с това да постигне голяма свобода от своето физическо тяло.

Промени в сънищата на окултния ученик

Предвестие за това, че окултният ученик е достигнал описаната в предишната глава степен на развитие или поне скоро ще я достигне, е промяната, която настъпва в неговия живот на сънищата. Преди това сънищата са били объркани и произволни. Сега те започват да приемат правилен характер. Техните образи стават смислено свързани, както представите на всекидневния живот. В тях могат да се разпознаят закон, причина и следствие. И съдържанието на сънищата също се променя. Докато преди човек е възприемал само отзвуци от всекидневния живот, преобразени впечатления от околната среда или от собствените телесни състояния, сега се появяват образи от един свят, който преди не е познавал. Отначало общият характер на живота на сънищата наистина се запазва, доколкото сънят се различава от будното представяне по това, че дава символично онова, което иска да изрази. Тази символичност не може да убегне на онзи, който внимателно преценява живота на сънищата. Човек сънува например, че е хванал грозно животно и изпитва неприятно чувство в ръката. Събужда се и забелязва, че държи стиснат в ръка ъгъла на завивката. Значи възприятието не се изразява неподправено, а чрез посочения символ. – Или човек сънува, че бяга от преследвач; при това изпитва страх. При събуждането се оказва, че по време на съня е бил обзет от сърцебиене. Стомахът, пълен с тежко смилаема храна, предизвиква тревожни образи в съня. Също и процеси в околността на спящия човек се отразяват в съня като символи. Биенето на часовник може да предизвика образа на отряд войници, който минава маршово под барабанен бой. Падащ стол може да стане повод за цяла драма в съня, в която ударът се отразява като изстрел и т.н. – Този символичен

начин на изразяване има и подреденият сън на човека, чието етерно тяло започва да се развива. Но той престава да отразява само факти от физическата среда или от собственото сетивно тяло. Както стават правилни онези сънища, които дължат произхода си на тези неща, така се примесват и такива образи на съня, които са израз на неща и отношения от един друг свят. Тук за първи път се придобива опит, който е недостъпен за обикновеното дневно съзнание. – Но в никакъв случай не бива да се мисли, че някой истински мистик вече превръща нещата, които преживява по такъв сънен начин, в основа на каквито и да е меродавни съобщения за един висш свят. Такива преживявания в съня трябва да се разглеждат само като първите признаци на едно висше развитие. – Скоро като по-нататъшна последица настъпва и фактът, че образите на сънуващия окултен ученик вече не убягват, както по-рано, от ръководството на трезвия разсъдък, а той ги урежда и подредено ги обхваща с поглед, както представите и усещанията на будното съзнание. Все повече и повече изчезва разликата между съзнанието в съня и това будно състояние. По време на сънищата сънуващият е буден в пълния смисъл на думата; това означава, че той се чувства господар и водач на своите образни представи.

По време на сънуването човек действително се намира в един свят, който е различен от света на неговите физически сетива. Само че човекът с неразвити духовни органи не е в състояние да си създаде за този свят други представи освен посочените обърканите. Този свят съществува за него само така, както сетивният свят би съществувал за същество, което има най-много първите зачатъци на очи. Затова човек и не може да види в този свят нищо друго освен подобията и отраженията на обикновения живот. А тях той може да вижда в съня поради това, че душата му сама рисува своите дневни възприятия като образи във веществото, от което се състои онзи друг свят. Трябва именно да е ясно, че освен своя обикновен съзнателен дневен живот човек води още един, втори, несъзнаван живот в посочения друг свят. Всичко, което възприема и мисли, той врязва като отпечатъци в този свят. Тези отпечатъци могат да се видят само когато лотосовите цветове са развити. У всеки човек обаче винаги има известни оскъдни

зачатъци на лотосовите цветове. По време на дневното съзнание той не може да възприеме нищо с тях, защото впечатленията върху него са съвсем слаби. Причината за това е подобна на онази, поради която през деня не се виждат звездите. За възприятието те не могат да се наложат пред мощно действащата слънчева светлина. Така и слабите духовни впечатления не стигат до изява пред могъщите впечатления на физическите сетива. Когато обаче в съня портите на външните сетива са затворени, тези впечатления проблясват объркано. И тогава сънуващият осъзнава опита, придобит в един друг свят. Но както беше казано, отначало този опит не е нищо друго освен онова, което самото представяне, обвързано с физическите сетива, е врязало в духовния свят. – Едва когато лотосовите цветове са развити, става възможно там да се вписват прояви, които не принадлежат на физическия свят. А чрез развитото етерно тяло тогава възниква пълно знание за тези вписвания, произхождащи от други светове. – С това е започнало общуването на човека в един нов свят. И сега човекът трябва – чрез напътствията на окултното обучение – да постигне отначало две неща. Първо трябва да му стане възможно да осъзнава напълно, както в будно състояние, наблюденията, направени в съня. Когато е постигнал това, той бива доведен дотам да прави същите наблюдения и по време на обикновеното будно състояние. Тогава вниманието му към духовните впечатления просто се урежда така, че тези впечатления вече да не е нужно да изчезват пред физическите, а той да може да ги има непрестанно наред с тях и заедно с тях.

Когато окултният ученик е придобил тази способност, тогава пред духовните му очи се появява нещо от картината, която беше описана в предишната глава. Сега той може да възприема онова, което е налице в духовния свят като причина за физическия. И преди всичко той може да познае своето висше Себе в този свят. – Неговата следваща задача сега е да врасне, така да се каже, в това висше Себе, тоест действително да го смята за своята истинска същност и също така да се държи съобразно с това. Сега той все повече получава представата и живото чувство, че неговото физическо тяло и онова, което преди е наричал свой „Аз“, вече са само оръдие на висшия Аз. Спрямо нисшето Себе той придобива усещане, каквото човекът, ограничен

до сетивния свят, има спрямо някое оръдие или превозно средство, с което си служи. Както този не причислява към своя „Аз“ колата, в която пътува, макар и да казва „Аз пътувам“ така, както казва „Аз вървя“, така и развитият човек, когато каже: „Аз влизам през вратата“, всъщност има представата: „Аз внасям тялото си през вратата.“ Само че това трябва да бъде за него толкова естествено понятие, че той нито за миг да не губи твърдата почва на физическия свят и поради това никога да не възниква чувство на отчуждение от сетивния свят. За да не стане окултният ученик мечтател или фантазьор, той трябва чрез висшето съзнание не да обеднява, а да обогатява своя живот във физическия свят, така както го обогатява онзи, който, за да измине някакъв път, си служи с влак вместо с краката си.

Когато окултният ученик е стигнал до такъв живот в своя висш Аз, тогава – или по-скоро още докато усвоява висшето съзнание – му става ясно как може да пробуди за съществуване духовната сила за възприятие в органа, създаден в областта на сърцето, и да я води чрез теченията, описани в предишните глави. Тази сила за възприятие е елемент от по-висша вещественост, който излиза от споменатия орган и тече в сияйна красота през движещите се лотосови цветове, а също и през другите канали на изграденото етерно тяло. Оттам той излъчва навън в заобикалящия духовен свят и го прави духовно видим, както слънчевата светлина, която пада отвън върху предметите, ги прави физически видими.

Как се създава тази сила за възприятие в сърдечния орган, това може да се разбере само постепенно, в самото изграждане.

Духовният свят става ясно възприемаем като предмети и същества всъщност едва за човек, който по такъв начин може да изпраща описания орган за възприятие през своето етерно тяло и към външния свят, за да осветява с него предметите. От това се вижда, че пълно съзнание за един предмет от духовния свят може да възникне само при условие, че самият човек хвърля върху него светлината на духа. В действителност обаче „Азът“, който създава този орган за възприятие, изобщо не живее във физическото човешко тяло, а както беше показано, извън него. Сърдечният орган е само мястото, където човек отвън разпалва този духовен светлинен орган. Ако той би го запалил

не тук, а на друго място, то духовните възприятия, постигнати чрез него, не биха имали връзка с физическия свят. Но човекът трябва именно да отнася всичко висше духовно към физическия свят и да го оставя чрез себе си да действа в него. Сърдечният орган е именно онзи, чрез който висшият Аз прави сетивното Себе свое оръдие и откъдето се управлява то.

Усещането, което развитият човек има към нещата от духовния свят, е различно от онова, което е присъщо на сетивния човек по отношение на физическия свят. Последният се чувства на определено място в сетивния свят и възприетите предмети са за него „извън“. Духовно развитият човек, напротив, се чувства като съединен с духовния предмет на своето възприятие, като „във вътрешността“ му. Той действително странства в духовното пространство от място на място. Затова на езика на тайната наука го наричат също „Странникът“. Отначало той никъде не е у дома си. – Ако би останал само при това странстване, той не би могъл действително да определи нито един предмет в духовното пространство. Както предмет или място във физическото пространство се определя, като се тръгне от определена точка, така трябва да бъде и в достигнатия друг свят. И там човек трябва да си потърси някъде място, което отначало да изследва съвсем точно и да завладее духовно за себе си. На това място той трябва да си основе духовна родина и после да постави всичко останало в отношение към тази родина. И човекът, който живее във физическия свят, вижда всичко така, както го налагат представите на неговата физическа родина. Берлинчанин неволно описва Лондон иначе, отколкото парижанин. Само че с духовната родина все пак е иначе, отколкото с физическата. В последната човек е роден без свое участие, в нея през младостта си е възприел инстинктивно редица представи, които оттам нататък неволно осветяват всичко. Духовната родина обаче човек сам си е изградил с пълно съзнание. Затова, изхождайки от нея, той съди и в пълна, светла свобода. – Това изграждане на духовна родина се нарича на езика на тайната наука „да построиш колиба“.

Духовното виждане на тази степен се простира отначало върху духовните противообрази на физическия свят, доколкото тези

противообрази се намират в така наречения астрален свят. В този свят се намира всичко онова, което по своята същност е еднакво с човешките нагони, чувства, влечения и страсти. Защото към всички сетивни неща, заобикалящи човека, спадат и сили, които са сродни с тези човешки сили. Кристалът например се отлива в своята форма от сили, които за висшето съзерцание изглеждат като нагон, действащ в човека. Подобни сили прекарват сока през съдовете на растението, карат цветовете да се разтварят, а семенните кутийки – да се пукат. Всички тези сили придобиват форма и цвят за развитите духовни органи за възприятие, както предметите на физическия свят имат форма и цвят за физическото око. На описаната степен на своето развитие окултният ученик вижда не само кристала, растението, но и посочените духовни сили. И той вижда животинските и човешките нагони не само чрез физическите жизнени прояви на техните носители, а също и непосредствено като предмети, както във физическия свят вижда маси и столове. Целият свят на инстинктите, нагоните, желанията, страстите на едно животно или на един човек се превръща в астралния облак, в който е обвито съществото, в аурата.

По-нататък ясновидецът на тази степен от своето развитие възприема и неща, които почти или напълно убягват на сетивното схващане. Той може например да забележи астралната разлика между едно помещение, изпълнено в по-голямата си част с хора с низки помисли, и такова, в което присъстват личности с възвишени помисли. В една болница не само физическата, но и духовната атмосфера е различна от тази в една танцова зала. Търговският град има различен астрален въздух от университетския град. Отначало способността за възприятие на човека, станал ясновиждащ, ще бъде развита само слабо за такива неща. Тя ще се отнася към първо споменатите предмети така, както съзнанието в съня на сетивния човек се отнася към неговото будно съзнание. Но постепенно той ще се пробуди напълно и на тази степен.

Най-висшето постижение на ясновидеца, който е достигнал описаната степен на виждане, е онова, при което пред него се показват астралните обратни въздействия на животинските и човешките нагони и страсти. Действие, изпълнено с любов, има различно астрално

съпътстващо явление от действие, което произтича от омразата. Безсмисленото влечение представя освен самото себе си още и грозен астрален противообраз, а усещането, насочено към възвишеното – красив. По време на физическия човешки живот тези противообрази се виждат само слабо. Защото тяхната сила бива намалявана от живота във физическия свят. Желанието за някакъв предмет например създава такъв огледален образ освен онова, като което самото това желание се явява в астралния свят. Но ако желанието бъде удовлетворено чрез придобиването на физическия предмет или ако поне е налице възможността за такова удовлетворение, противообразът ще бъде само много слабо сияние. До пълната си сила той стига едва след смъртта на човека, когато душата, по своята природа, все още трябва да храни такова желание, но вече не може да го удовлетвори, защото липсват предметът, а също и физическият орган за това. Сетивно настроеният човек например и след смъртта си ще изпитва жажда за наслада на небцето. Но сега му липсва възможността за удовлетворение, понеже той вече няма небце. Последицата е, че желанието създава особено силен противообраз, който тогава измъчва душата. Този опит, който човек има след смъртта чрез противообразите на нисшата душевна природа, се нарича преживявания в царството на душите, особено в мястото на влеченията. Те изчезват едва когато душата се е пречистила от всички влечения, насочени към физическия свят. Едва тогава тази душа се издига във висшата област (духовния свят). – Макар и тези противообрази да са слаби у човека, който още живее физически, те все пак са налице и го придружават като негова заложба на влеченията, както опашката придружава кометата. И ясновидецът може да ги вижда, когато е достигнал съответната степен на развитие.

В такъв опит и във всичко, което е сродно с него, живее окултният ученик в стадия, който беше описан. На тази степен на развитие той още не може да стигне до още по-висши духовни преживявания. Оттук нататък той трябва да се изкачва още по-нагоре.

Постигане на непрекъснатост на съзнанието

Животът на човека протича в смяна на три състояния. Те са: будност, изпълнен със сънища сън и дълбок сън без сънища. Може да се разбере как се стига до висшите познания за духовните светове, ако човек си състави представа какви промени по отношение на тези три състояния трябва да настъпят у онзи човек, който иска да търси такова познание. Преди човек да е преминал обучение за това познание, съзнанието му постоянно бива прекъсвано от паузите за почивка на съня. В тези паузи душата не знае нищо за външния свят, а също и нищо за самата себе си. Само в определени периоди от всеобщото море на безсъзнанието изплуват сънищата, които се свързват с процеси във външния свят или със състояния на собственото тяло. Отначало в сънищата се вижда само една особена проява на живота в съня и затова навярно изобщо се говори само за две състояния: сън и будност. За тайната наука обаче съществуването има самостоятелно значение наред с другите две състояния. В предишната глава беше описано каква промяна настъпва в живота в сънищата на човека, който предприема възхода към висше познание. Сънищата му губят безсмисления, неправилен и несвързан характер и все повече и повече се превръщат в изпълнен със закономерност, свързан свят. При по-нататъшно развитие този роден от света на сънищата нов свят не само не отстъпва по вътрешна истинност на външната сетивна действителност, но в него се разкриват факти, които в пълния смисъл на думата представляват висша действителност. Защото в сетивния свят навсякъде са скрити тайни и загадки. Този свят наистина показва въздействията на определени висши факти; но човекът, който ограничава своето възприятие само до сетивата си, не може да

проникне до причините. На окултния ученик тези причини отчасти се разкриват в описаното състояние, което се е образувало от живота в сънищата, но в никакъв случай не спира при него. – Наистина той не бива да смята тези откровения за действителни познания, докато същите неща още не му се показват по време на обикновения буден живот. Но той стига и дотам. Той се развива дотам, че пренася в будното съзнание състоянието, което най-напред си е създал от живота в сънищата. Тогава за него сетивният свят е обогатен с нещо съвсем ново. Както човек, който е роден сляп и е опериран, след като прогледне, познава нещата от обкръжението си обогатени с всички възприятия на окото, така човекът, станал ясновиждащ по горния начин, вижда целия обкръжаващ го свят с нови свойства, неща, същества и т.н. Сега вече той няма нужда да чака сънуването, за да живее в друг свят, а може винаги, когато това е уместно, да се пренася в описаното състояние за висше възприятие. У него тогава това състояние има значение, подобно на онова, което в обикновения живот има възприемането на нещата при действащи сетива в сравнение с възприемането при недействащи сетива. Именно в истинския смисъл може да се каже: окултният ученик отваря сетивата на своята душа и вижда нещата, които трябва да останат скрити за телесните сетива.

Това състояние обаче е само преход към още по-високи степени на познанието на окултния ученик. Ако той продължи упражненията, които му служат при неговото окултно обучение, след подходящо време ще открие, че описаната дълбока промяна настъпва не само в живота му в сънищата, но че превръщането се разпростира и върху дълбокия сън, дотогава лишен от сънища. Той забелязва, че пълното безсъзнание, в което по-рано се е намирал по време на този сън, бива прекъсвано от отделни съзнателни преживявания. От всеобщия мрак на съня изплуват възприятия от вид, какъвто дотогава не е познавал. Разбира се, не е лесно тези възприятия да се опишат, защото нашият език е създаден само за сетивния свят и затова могат само приблизително да се намерят думи за онова, което изобщо не принадлежи на този сетивен свят. И все пак за описанието на висшите светове отначало трябва да се използват думите. Това може да стане само

като много неща се казват чрез сравнения. Но тъй като всичко в света е сродно с нещо друго, това наистина е възможно. Нещата и съществата на висшите светове са сродни с тези на сетивния свят поне дотолкова, че при добра воля все пак може да се постигне представа за тези висши светове и чрез думите, употребявани за сетивния свят. Трябва само винаги да се съзнава, че при такива описания на свръхсетивни светове много неща трябва да бъдат сравнение и символ. – Затова самото окултно обучение се извършва само отчасти с думите на обикновения език; що се отнася до останалото, за своя възход ученикът научава и символичен начин на изразяване, който се получава като от само себе си. Човек трябва сам да си го усвои по време на окултното обучение. Това обаче не пречи човек да научи нещо за природата на висшите светове и чрез обикновени описания, каквито се дават тук.

Ако искаме да дадем представа за споменатите по-горе преживявания, които отначало изплуват от морето на безсъзнанието по време на дълбокия сън, най-добре можем да ги сравним с един вид слушане. Може да се говори за възприети звуци и думи. Както преживяванията на съня със сънища могат с основание да се обозначат като един вид виждане в сравнение с възприятията на сетивата, така фактите на дълбокия сън могат да се сравнят с впечатленията на ухото. (Само като странична бележка трябва да се отбележи, че и за духовните светове виждането е по-висшето. И в този свят цветовете са нещо по-висше от звуците и думите. Но онова, което окултният ученик при своето обучение най-напред възприема от този свят, все още не са по-висшите цветове, а по-низшите звуци. Само защото според общото си развитие човекът вече е по-пригоден за света, който се разкрива в съня със сънища, той веднага възприема там цветовете. За висшия свят, който се открива в дълбокия сън, той е още по-малко пригоден. Затова този свят му се разкрива отначало в звуци и думи; по-късно и тук той може да се издигне до цветове и форми.)

Когато окултният ученик забележи, че има такива преживявания в дълбокия сън, тогава негова задача е най-напред да си ги направи колкото е възможно по-отчетливи и ясни. Отначало това е много

трудно, защото възприятието на преживяното в това състояние отначало е извънредно слабо. След събуждането човек наистина знае, че е преживял нещо; но какво е било то, за това остава напълно в неизвестност. Най-важното през това начално състояние е да останеш спокоен и невъзмутим и нито за миг да не изпадаш в каквото и да е безпокойство и нетърпение. Те при всички обстоятелства биха действали само вредно. Преди всичко те никога не могат да ускорят по-нататъшното развитие, а неизбежно го забавят. Човек трябва, така да се каже, спокойно да се предаде на онова, което му се дава или дарява; всичко насилствено трябва да отпадне. Ако в даден момент човек не може да долови преживяванията в съня, нека чака търпеливо, докато това стане възможно. Защото този миг със сигурност ще дойде някой ден. И ако човек преди това е бил търпелив и невъзмутим, тогава способността за възприемане остава сигурно притежание, докато при насилствени действия тя наистина може да се появи веднъж, но после отново да се изгуби напълно за по-дълго време.

Щом способността за възприемане веднъж се е появила и преживяванията в съня стоят пред съзнанието напълно ясни и отчетливи, тогава вниманието трябва да се насочи към следното. Сред тези преживявания трябва съвсем точно да се различават два вида. Единият вид ще бъде съвсем чужд на всичко, което човек някога преди това е опознал. На тези преживявания човек може отначало да се радва; може да се въодушевява от тях; но иначе нека засега ги остави настрана. Те са първите предвестници на висшия духовен свят, в който човек ще се ориентира едва по-късно. Другият вид преживявания обаче ще покаже на внимателния наблюдател известно сродство с обикновения свят, в който той живее. За онова, върху което той размишлява през живота, което би искал да разбере в нещата от своето обкръжение, но не може да разбере с обикновения разсъдък, за това тези преживявания в съня му дават обяснение. През всекидневния живот човекът размишлява за онова, което го заобикаля. Той си създава представи, за да разбере връзката между нещата. Той се стреми да разбере чрез понятия онова, което възприемат сетивата му. Към такива представи и понятия се отнасят преживяванията в

съня. Онова, което по-рано е било смътно понятие, подобно на сянка, придобива нещо звучно, живо, което може да се сравни именно само със звуците и думите на сетивния свят. На човека все повече му се струва, сякаш решението на загадките, над които трябва да размишлява, му се нашепва от висш свят в звуци и думи. И тогава той е в състояние да свърже онова, което му идва от друг свят, с обикновения живот. Онова, което преди можеше да достигне само неговата мисъл, сега е за него преживяване, толкова живо и пълно със съдържание, колкото може да бъде само някое преживяване на сетивния свят. Нещата и съществата на този сетивен свят съвсем не са само такива, каквито се явяват пред сетивното възприятие. Те са израз и излъчване на един духовен свят. Този дотогава скрит духовен свят сега звучи за окултния ученик от цялото му обкръжение.

Лесно е да се проумее, че в тази висша способност за възприемане може да има благословия за човека само тогава, когато в душевните сетива, които са му се открили, всичко е в ред, както впрочем и обикновените си сетивни органи човек може да използва за истинско наблюдение на света само когато те са устроени закономерно. А тези висши сетива човекът изгражда сам у себе си чрез упражненията, които окултното обучение му посочва. – Към тези упражнения спада концентрацията, тоест насочването на вниманието към съвсем определени представи и понятия, свързани със световните тайни. И освен това към тях спада медитирането, тоест животът в такива идеи, пълното вглъбяване в тях по предписания начин. Чрез концентриране и медитиране човекът работи върху своята душа. Така той развива в нея душевните органи за възприятие. Докато той се отдава на задачите на концентрацията и медитацията, вътре в тялото му расте неговата душа, както зародишът на детето расте в тялото на майката. И когато после по време на съня настъпят описаните отделни преживявания, тогава наближава мигът на раждането за освободилата се душа, която по този начин буквално е станала друго същество, което човекът довежда в себе си до покълване и узряване. – Затова усилията за концентрирането и медитирането трябва да бъдат грижливи и трябва точно да се спазват, защото те са законите за покълването и узряването на описаното висше човешко душевно същество. А при

раждането си то трябва да бъде вътрешно хармоничен, правилно разчленен организъм. Ако обаче в предписанията се сбърка нещо, тогава не се получава такова закономерно живо същество, а помятане в духовната област, което не е жизнеспособно.

Че раждането на това висше душевно същество става отначало в дълбокия сън, ще изглежда разбираемо, ако се помисли, че нежният, още слабо устойчив организъм, ако евентуално би се появил по време на сетивния всекидневен живот, изобщо не би могъл да се прояви поради силните, сурови процеси на този живот. Неговата дейност не би имала значение в сравнение с дейността на тялото. В съня, когато тялото почива, доколкото дейността му зависи от сетивното възприятие, може да излезе наяве дейността на висшата душа, която в началото е толкова нежна и незабележима. – Но отново трябва да се има предвид, че окултният ученик не бива да смята преживяванията в съня за напълно валидни познания, докато не е в състояние да пренесе събудилата се висша душа и в дневното съзнание. Ако е в състояние да направи това, тогава той е способен и между дневните преживявания и вътре в тях да възприема духовния свят според неговия характер, тоест той може душевно да схваща тайните на своето обкръжение като звуци и думи.

Сега на тази степен на развитието човек трябва да си изясни, че отначало има работа с отделни, повече или по-малко несвързани духовни преживявания. Затова трябва да се пази от желанието да изгради от тях някаква завършена или дори само свързана сграда на познанието. Тогава в душевния свят неизбежно биха се примесили всевъзможни фантастични представи и идеи; и така човек много лесно би могъл да си построи свят, който няма нищо общо с действителния духовен свят. Окултният ученик впрочем трябва непрекъснато да упражнява най-строг самоконтрол. Най-правилното е все повече и повече да изясняваш отделните действителни преживявания, които имаш, и да чакаш, докато по съвсем непринуден начин се появят нови, които като от само себе си се свързват с вече наличните. – Защото чрез силата на духовния свят, в който той веднъж вече е влязъл, и при прилагане на съответните упражнения у окултния ученик настъпва разширяване на съзнанието в дълбокия

сън, което обхваща все повече. Все повече преживявания изплуват от безсъзнанието и все по-малки отрязъци от живота в съня ще бъдат без съзнание. Така отделните опитности в съня все повече се съединяват именно от само себе си, без това истинско съединяване да бъде нарушавано от всевъзможни комбинации и умозаключения, които все пак биха произлизали само от разсъдъка, привикнал към сетивния свят. Колкото по-малко обаче от мисловните навици на този сетивен свят се примесва неоправдано във висшите преживявания, толкова по-добре. Ако човек се държи така, тогава той се приближава все повече и повече до онази степен по пътя към висше познание, на която състояния, които преди са били налице само несъзнавано в живота на съня, се превръщат в напълно съзнателни. Тогава, когато тялото почива, човек живее в една действителност също така, както при будността. Излишно ще е да се отбелязва, че по време на самия сън човек отначало има работа с друга действителност, а не със сетивното обкръжение, в което се намира тялото. Човек се учи и трябва – за да остане здраво стъпил на почвата на сетивния свят и да не стане фантазьор – да се научи да свързва висшите преживявания в съня със сетивното обкръжение. Но отначало светът, преживян в съня, е именно напълно ново откровение. – В тайната наука наричат важната степен, която се състои в осъзнатостта на живота в съня, непрекъснатост (континуитет) на съзнанието.[13]

У човек, който е достигнал тази степен, преживяването и опитът не престават в онези периоди, в които физическото тяло почива и на душата не се доставят впечатления чрез сетивните органи.

[13]Онова, което е загатнато тук, е за определена степен на развитието един вид „идеал“, който лежи в края на един дълъг път. Онова, което окултният ученик опознава най-напред, са двете състояния: съзнание при едно душевно състояние, при което преди са били възможни само безредни сънища, и при такова, при което е бил възможен само несъзнателен сън без сънища.

Разцепване на личността по време на духовното обучение

По време на съня човешката душа не получава съобщенията от физическите сетивни органи. Възприятията на обикновения външен свят не се вливат в нея в това състояние. В действителност тя в известно отношение е извън онази част от човешката същност, т.нар. физическо тяло, която в будно състояние опосредства сетивните възприятия и мисленето. Тогава тя е свързана само с по-финитe тела (етерното тяло и астралното тяло), които убягват от наблюдението на физическите сетива. Но дейността на тези по-фини тела в съня в никакъв случай не престава. Както физическото тяло е свързано с нещата и съществата на физическия свят, както получава от тях въздействия и въздейства върху тях, така душата живее в един висш свят. И този живот продължава по време на съня. Действително душата по време на съня е в пълна активност. Само че човек не може да знае нищо за тази своя собствена дейност, докато няма духовни органи за възприятие, чрез които по време на съня да може също толкова добре да наблюдава какво става около него и какво върши сам, както може да прави това със своите обикновени сетива в дневния живот по отношение на своето физическо обкръжение. Окултното обучение се състои (както беше показано в предходните глави) в изграждането на такива духовни сетивни органи.

Ако сега чрез окултното обучение животът на човека в съня се преобрази така, както беше описано в предишната глава, тогава той може съзнателно да проследява всичко, което става около него в това състояние; той може по своя воля да се ориентира в своето обкръжение, както става с преживяванията му по време на будния

всекидневен живот чрез обикновените сетива. При това обаче трябва да се има предвид, че възприятието на обикновеното сетивно обкръжение вече предполага по-висока степен на ясновидство. (Това беше загатнато още в предишната глава.) В началото на развитието окултният ученик възприема само неща, които принадлежат на друг свят, без да може да забележи връзката им с предметите на своето всекидневно сетивно обкръжение.

Онова, което става нагледно в такива характерни примери от живота в сънищата и в съня, се извършва непрекъснато у човека. Душата живее без прекъсване във висши светове и е дейна в тях. От тези висши светове тя черпи импулсите, чрез които непрестанно въздейства върху физическото тяло. Само че за човека този негов висш живот остава несъзнаван. Окултният ученик обаче го довежда до съзнание. Така неговият живот изобщо става друг. Докато душата не е виждаща във висшия смисъл, тя бива водена от световни същества, които стоят над нея. И както животът на един сляп, който е прогледнал чрез операция, става различен от онзи преди, когато е трябвало да се осланя на своите водачи, така се променя животът на човека чрез окултното обучение. Той ще надрасне водачеството и оттук нататък трябва сам да поеме своето ръководство. Щом това настъпи, той, както е разбираемо, е подложен на заблуди, за които обикновеното съзнание нищо не подозира. Сега той действа от един свят, от който по-рано, без самият той да съзнава това, върху него влияеха висши сили. Тези висши сили са подредени от всеобщата световна хармония. От тази световна хармония окултният ученик излиза. Сега той сам трябва да върши неща, които преди са били извършвани за него без негово участие.

Тъкмо защото последното е така, в писанията, които се занимават с такива неща, много се говори за опасностите, свързани с възхода във висшите светове. Описанията, които понякога се правят там на такива опасности, са наистина способни да накарат боязливите сърца да гледат на този висш живот само с ужас. Все пак трябва да се каже, че тези опасности съществуват само тогава, когато се пренебрегнат необходимите предпазни мерки. Ако обаче наистина се спазва всичко, което истинското окултно обучение дава като

съвети, тогава възходът наистина минава през преживявания, които по сила и величие надхвърлят всичко, което най-дръзката фантазия на сетивния човек може да си представи; но за увреждане на здравето или на живота не може да става и дума. Човекът опознава ужасяващи сили, които застрашават живота от всички страни. Става му възможно сам да си служи с определени сили и същества, които са скрити от сетивното възприятие. И изкушението е голямо да завладее тези сили в служба на някакъв собствен непозволен интерес или поради недостатъчно познаване на висшите светове да използва такива сили по погрешен начин. Някои от такива особено значителни преживявания (напр. срещата с „Пазача на прага“) ще бъдат описани по-нататък в тези статии. – Но все пак трябва да се има предвид, че враждебните на живота сили съществуват и тогава, когато човек не ги познава. Вярно е наистина, че тогава тяхното отношение към човека се определя от висши сили и че това отношение също се променя, когато човекът със съзнание навлезе в този скрит преди за него свят. Но затова пък се засилва и собственото му съществуване, кръгът на живота му се обогатява с огромно поле. Действителна опасност има само тогава, когато окултният ученик поради нетърпение или нескромност твърде рано си приписва известна самостоятелност спрямо опита на висшия свят, когато не може да изчака, докато наистина му бъде дадено достатъчно прозрение в свръхсетивните закони. В тази област смирението и скромността са именно още много по-малко празни думи, отколкото в обикновения живот. Ако обаче те са присъщи на ученика в най-добрия смисъл, тогава той може да бъде сигурен, че неговият възход към висшия живот ще се извърши без опасност за всичко онова, което обикновено се нарича здраве и живот. – Преди всичко не бива да възниква дисхармония между висшите преживявания и процесите и изискванията на всекидневния живот. Задачата на човека трябва да се търси изцяло на тази земя. И който иска да избяга от задачите на тази земя и да се спаси в друг свят, той може да бъде сигурен, че няма да постигне целта си. – Но онова, което сетивата възприемат, е само една част от света. И в духовното се намират съществата, които се изразяват във фактите на сетивния свят. Човек трябва да се приобщи към духа, за да може да внесе

неговите откровения в сетивния свят. Човекът преобразява земята, като насажда в нея онова, което узнава от царството на духовете. В това се състои неговата задача. Само защото сетивната земя зависи от духовния свят, защото на земята човек може истински да действа само ако има дял в онези светове, в които са скрити творящите сили, само затова човек трябва да иска да се издигне до последните. Ако пристъпим към окултното обучение с тази нагласа и не се отклоняваме нито за миг от посоката, която тя начертава, тогава няма защо да се страхуваме дори от най-малките опасности. Никой не би трябвало да позволява предстоящите опасности да го възпрат от окултното обучение; за всекиго обаче тази перспектива би трябвало да бъде строг призив да придобие непременно онези качества, които трябва да има истинският окултен ученик.

След тези предпоставки, които наистина премахват всичко страшно, сега тук ще пристъпим към описанието на някои т.нар. „опасности“. С по-горе споменатите по-фини тела на окултния ученик наистина настъпват големи промени. Такива промени са свързани с определени процеси на развитие на трите основни сили на душата – с волята, чувстването и мисленето. Преди окултното обучение на човека тези три сили стоят в съвсем определена връзка, регулирана от висши световни закони. Човекът не мисли, не чувства и не иска по произволен начин. Когато напр. в съзнанието изплува определена представа, към нея по природни закони се присъединява известно чувство или след нея следва волево решение, закономерно свързано с нея. Човек влиза в една стая, намира я задушна и отваря прозорците. Чува, че викат името му, и се отзовава на повика. Питат го и отговаря. Вижда някое зловонно нещо и изпитва чувство на неудоволствие. Това са прости връзки между мисленето, чувстването и волята. Но ако се обхване с поглед човешкият живот, ще се открие, че всичко в този живот се гради върху такива връзки. Нещо повече, животът на един човек се нарича „нормален“ само тогава, когато в него се забелязва такава връзка между мисленето, чувстването и волята, която се основава на законите на човешката природа. Би се сметнало за противоречащо на тези закони, ако някой човек напр. при вида на зловонен предмет изпитва чувство на удоволствие или ако не отговаря на

въпроси. Успехите, които се очакват от правилното възпитание или от подходящото обучение, почиват на предположението, че у възпитаника може да се създаде съответстваща на човешката природа връзка между мисленето, чувстването и волята. Когато му се предават определени представи, това става с допускането, че по-късно те ще влязат в закономерни връзки с неговите чувства и волеви решения. – Всичко това произтича от факта, че в по-финитe душевни тела на човека средоточията на трите сили – на мисленето, чувстването и волята – са свързани помежду си по закономерен начин. И тази връзка в по-финия душевен организъм има своето отражение и в грубото физическо тяло. И в него органите на волята стоят в известна закономерна връзка с органите на мисленето и чувстването. Затова определена мисъл редовно предизвиква някое чувство или някаква волева дейност. – При висшето развитие на човека обаче нишките, които свързват трите основни сили една с друга, се прекъсват. Отначало това прекъсване става само в описания по-фин душевен организъм; но при още по-висок възход разделянето се разпростира и върху физическото тяло. (При висшето духовно развитие на човека например неговият мозък действително се разпада на три члена, отделени един от друг. Разделянето наистина е такова, че не е възприемаемо от обикновеното сетивно съзерцание и не може да се докаже дори с най-чувствителните уреди за сетивно наблюдение. Но то настъпва и ясновидецът има средства да го наблюдава. Мозъкът на висшия ясновидец се разпада на три самостоятелно действащи същности: мозък на мисленето, мозък на чувстването и мозък на волята.)

Тогава органите на мисленето, чувстването и волята стоят съвсем свободни, сами за себе си. И тяхната връзка вече не се създава от никакви закони, вложени в самите тях, а трябва да се осъществява от събуденото висше съзнание на самия човек. – Това е именно промяната, която окултният ученик забелязва у себе си: че между една представа и едно чувство или едно чувство и едно волево решение и т.н. не се установява никаква връзка, ако той сам не създаде такава. Никакъв подтик не го води от една мисъл към едно действие, ако той не предизвика свободно в себе си този подтик. Сега той може да стои

напълно безчувствен пред един факт, който преди обучението му е вдъхвал пламенна любов или най-люта омраза; той може да остане бездеен при една мисъл, която преди като от само себе си го е въодушевявала към действие. И той може да върши дела, произтичащи от волеви решения, за които у човек, който не е преминал през окултното обучение, няма и най-малък повод. Голямото завоевание, което се пада на окултния ученик, е, че той постига пълно господство над съвместното действие на трите душевни сили; но затова пък това съвместно действие се поставя изцяло под неговата собствена отговорност.

Едва чрез това преобразяване на своята същност човекът може да влезе в съзнателна връзка с определени свръхсетивни сили и същества. Защото неговите собствени душевни сили имат съответно сродство с определени основни сили на света. Например силата, която се намира във волята, може да действа върху определени неща и същества на висшия свят и също да ги възприема. Но тя може да прави това едва тогава, когато се е освободила от своята връзка с чувстването и мисленето вътре в душата. Щом тази връзка се развърже, действието на волята излиза навън. Също така е и със силите на мисленето и чувстването. Когато някой човек ми изпрати чувство на омраза, то е видимо за ясновидеца като фин светлинен облак с определено оцветяване. И такъв ясновидец може да отблъсне това чувство на омраза, както сетивният човек отблъсква физически удар, насочен срещу него. В свръхсетивния свят омразата става явление, което може да се съзерцава. Но ясновидецът може да я възприеме само ако е способен да изпраща навън силата, която се намира в неговото чувство, както сетивният човек насочва навън възприемчивостта на своето око. И както е с омразата, така е и с много по-значителни факти на сетивния свят. Човекът може да влезе в съзнателно общуване с тях чрез освобождаването на основните сили на своята душа.

Чрез описаното разделяне на силите на мисленето, чувстването и волята сега, при пренебрегване на тайнонаучните предписания, е възможно тройно заблуждение по пътя на развитието на човека. Такова заблуждение може да настъпи, когато свързващите пътища

бъдат разрушени, преди висшето съзнание с неговото познание да е стигнало дотам, че да може да води както трябва юздите, които създават свободно, хармонично взаимодействие на разделените сили. – Защото по правило в даден период от живота не всички три основни сили на човека са напреднали еднакво в своето развитие. При един човек мисленето е изпреварило чувстването и волята, при друг някоя друга сила има надмощие над своите събратя. А докато връзката на силите, създадена от висшите световни закони, остава запазена, от изпъкването на едната или на другата не може да настъпи никаква нередовност, която да смущава във висшия смисъл. При човека на волята например мисленето и чувството чрез онези закони все пак действат уравновесяващо и не позволяват преобладаващата воля да изпадне в особени израждания. Ако обаче такъв човек на волята встъпи в окултното обучение, закономерното влияние на чувството и мисълта върху волята, която непрестанно напира към огромни прояви на сила, напълно престава. Ако тогава човекът не е стигнал в пълното владеене на висшето съзнание дотам, че сам да може да предизвика хармонията, волята тръгва по свои собствени необуздани пътища. Тя непрекъснато надвива своя носител. Чувството и мисленето изпадат в пълно безсилие; човекът бива бичуван от силата на волята, която робски властва над него. Възникнала е насилническа натура, която крачи от едно необуздано действие към друго. – Второ отклонение възниква, когато чувството по безмерен начин се освободи от закономерните юзди. Една личност, склонна да почита други хора, може тогава да изпадне в безгранична зависимост, чак до загуба на всяка собствена воля и мисъл. Вместо висше познание, участ на такава личност тогава е най-жалкото опустошаване и безсилие. Или при такъв преобладаващ живот на чувствата една натура, склонна към благочестие и религиозна възвишеност, може да изпадне в религиозно опиянение, което напълно я завладява. – Третото зло се образува, когато преобладава мисленето. Тогава се появява враждебна на живота, затворена в себе си съзерцателност. За такива хора светът тогава, изглежда, има значение вече само дотолкова, доколкото им доставя предмети за задоволяване на тяхната безгранично засилена жажда за мъдрост. Никоя мисъл не ги

подтиква към действие или към чувство. Навсякъде те се явяват като безучастни, студени натури. Всяко допиране до неща от делничната действителност те избягват като нещо, което им вдъхва отвращение или което поне е загубило за тях всякакво значение. Това са трите отклонения, в които може да попадне окултният ученик: насилническата природа, опиянението от чувства, студеният, лишен от любов стремеж към мъдрост. За един външен начин на разглеждане – също и за материалистичния начин на официалната медицина – образът на такъв човек, който е поел по погрешни пътища, не се различава много, и то преди всичко по степен, от образа на един умопобъркан или поне на една тежко „нервноболна личност". – На тях окултният ученик, разбира се, не бива да прилича. При него е важно мисленето, чувстването, волята, трите основни сили на душата, да са преминали през хармонично развитие, преди да могат да бъдат освободени от вложената в тях връзка и подчинени на пробуденото висше съзнание. – Защото веднъж ли е станала грешката, изпаднала ли е една основна сила в необузданост, висшата душа отначало излиза наяве като пометнат плод. Необузданата сила тогава изпълва цялата личност на човека; и за дълго не може и да се мисли, че всичко отново ще се уравновеси. Онова, което изглежда като безобидна заложба на характера, докато човекът е без окултно обучение, а именно дали той е натура на волята, на чувството или на мисленето, при окултния ученик се засилва така, че общочовешкото, необходимо за живота, напълно се губи пред него. – Действително сериозна опасност това става обаче едва в мига, в който ученикът придобие способността да има пред себе си преживявания както в съзнанието на съня, така и в будно състояние. Докато се остава само при озаряването на паузите на съня, по време на будното състояние сетивният живот, уреждан от всеобщите световни закони, отново и отново действа уравновесяващо върху нарушеното равновесие на душата. Затова е толкова необходимо будният живот на окултния ученик да бъде във всяко отношение редовен и здрав. Колкото повече той отговаря на изискванията, които външният свят поставя към здравото, силно оформяне на тялото, душата и духа, толкова по-добре е за него. Лошо обаче може да стане за него, ако делничният буден живот действа

върху него възбуждащо или изтощително, тоест ако към по-големите промени, които стават в неговата вътрешност, се прибавят някакви разрушителни или спъващи влияния на външния живот. Той трябва да търси всичко, което съответства на неговите сили и способности и което го въвежда в необезпокоявано, хармонично съжителство с неговата среда. И трябва да избягва всичко, което накърнява тази хармония, което внася безпокойство и забързаност в живота му. При това е важно не толкова да отхвърли от себе си тези безпокойство и забързаност във външен смисъл, колкото да се погрижи настроението, намеренията и мислите, и здравето на тялото да не бъдат изложени заради тях на непрекъснати колебания. – Всичко това не е толкова лесно за човека по време на неговото окултно обучение, колкото преди. Защото висшите преживявания, които сега навлизат в живота му, действат непрекъснато върху цялото му съществуване. Ако вътре в тези висши преживявания нещо не е в ред, нередовността непрестанно го дебне и може при всеки удобен случай да го изхвърли от подредените коловози. Затова окултният ученик не бива да пропуска нищо, което винаги да му осигурява властта над цялото му същество. Никога не би трябвало да му липсват присъствие на духа или спокоен поглед върху всички житейски положения, които влизат в съображение. Но истинското окултно обучение по същество поражда от само себе си всички тези качества. И по време на такова обучение човек опознава опасностите само като едновременно с това придобива в правилните мигове пълната сила да ги отблъсне.

Пазачът на прага

Важни преживявания при издигането във висшите светове са срещите с „Пазача на прага“. Няма само един, а по същество два: един „малък“ и един „велик“ „Пазач на прага“. С първия човек се среща тогава, когато свързващите нишки между волята, мисленето и чувстването вътре във финитe тела (в астралното и етерното тяло) започнат да се развързват така, както това бе описано в предишната глава. Пред „Великия пазач на прага“ човек застава, когато разпадането на връзките се разпростре и върху физическите части на тялото (особено най-напред върху мозъка).

„Малкият пазач на прага“ е самостоятелно същество. То не съществува за човека, преди той да е достигнал съответната степен на развитие. Тук могат да бъдат отбелязани само някои от най-съществените му особености.

Най-напред ще бъде направен опит да се изобрази в повествователна форма срещата на окултния ученик с Пазача на прага. Едва чрез тази среща ученикът забелязва, че мисленето, чувстването и волята у него са се освободили от вложената в тях връзка.

Едно наистина страшно, призрачно същество стои пред ученика. Нужни са му цялото присъствие на духа и цялото доверие в сигурността на неговия път на познанието, които той обаче е могъл в достатъчна степен да си усвои през досегашното си окултно ученичество. „Пазачът“ известява своето значение приблизително със следните думи: „Над тебе досега властваха сили, които ти бяха невидими. Те правеха така, че през досегашните ти жизнени пътища всяко твое добро дело да получава своята награда и всяко твое лошо действие да има своите лоши последици. Чрез тяхното влияние

твоят характер се изграждаше от житейския ти опит и от твоите мисли. Те бяха причината за твоята съдба. Те определяха мярката от удоволствие и болка, която ти беше отредена в едно от твоите въплъщения, според твоето поведение в предишни въплъщения. Те властваха над тебе във формата на всеобхватния закон на кармата. Тези сили сега ще свалят от тебе част от своите юзди. И нещо от работата, която те вършеха върху тебе, сега трябва да вършиш сам. – Досега те сполетяваше не един тежък удар на съдбата. Ти не знаеше защо? Това беше последица от едно вредно дело в някой от предишните ти жизнени пътища. Ти намираше щастие и радост и ги приемаше. И те бяха следствие от предишни дела. Ти имаш в характера си някои красиви страни, някои грозни петна. И двете ти сам си причинил чрез предишни преживявания и мисли. Досега ти не познаваше последните; явни ти бяха само следствията. Но те, кармичните сили, виждаха всичките ти някогашни житейски дела, най-скритите ти мисли и чувства. И според това те определиха какъв си сега и как живееш сега.

Сега обаче на самия тебе трябва да станат явни всички добри и всички лоши страни на твоите минали жизнени пътища. Досега те бяха вплетени в собствената ти същност, те бяха в тебе и ти не можеше да ги видиш, както физически не можеш да видиш собствения си мозък. Сега обаче те се откъсват от тебе, излизат от твоята личност. Те приемат самостоятелен образ, който можеш да видиш, както виждаш камъните и растенията на външния свят. И – това съм аз самият, съществото, което си е изградило тяло от твоите благородни и от твоите лоши постъпки. Моят призрачен образ е изтъкан от счетоводната книга на собствения ти живот. Невидимо ти досега ме носеше в самия себе си. Но за тебе беше благотворно, че беше така. Защото мъдростта на скритата от тебе твоя съдба поради това досега работеше и за заличаването на грозните петна в моя образ в тебе. Сега, когато излязох от тебе, и тази скрита мъдрост се оттегли от тебе. Занапред тя вече няма да се грижи за тебе. Тя ще остави тогава работата само в твоите собствени ръце. Аз трябва да стана съвършено в самото себе си, великолепно същество, за да не стана жертва на гибелта. И ако се случеше последното, бих повлякъл

и самия тебе със себе си надолу в един тъмен, покварен свят. За да бъде предотвратено последното, твоята собствена мъдрост сега трябва да е толкова голяма, че да може да поеме задачата на онази скрита мъдрост, която се оттегли от тебе. – Когато прекрачиш моя праг, аз нито за миг вече няма да се отделя от тебе като видим за тебе образ. И ако занапред вършиш или мислиш нещо неправилно, ти веднага ще възприемеш своята вина като грозно, демонично изкривяване на този мой образ. Едва когато поправиш всичко неправилно от миналото си и се пречистиш така, че по-нататъшно зло да ти е съвсем невъзможно, тогава съществото ми ще се е превърнало в светла красота. И тогава ще мога отново да се съединя с тебе в едно същество за благото на по-нататъшната ти дейност.

Моят праг обаче е сглобен от всяко чувство на страх, което още е в тебе, и от всяка боязън пред силата сам да поемеш пълната отговорност за цялото си действане и мислене. Докато още имаш какъвто и да е страх пред самостоятелното ръководене на своята съдба, дотогава в този праг не е вградено всичко, което той трябва да получи. И докато му липсва още дори един-единствен градивен камък, дотогава ти би трябвало да останеш като омагьосан на този праг или да се препънеш. Не се опитвай да прекрачиш този праг, преди да се почувстваш съвсем свободен от страх и готов за най-висша отговорност.

Досега излизах от собствената ти личност само когато смъртта те отзоваваше от един земен жизнен път. Но и тогава моят образ ти беше забулен. Само силите на съдбата, които властваха над тебе, ме виждаха и можеха, според моя вид, в междинните паузи между смъртта и едно ново раждане да изградят у тебе сила и способност, за да можеш в един нов земен живот да работиш за разкрасяването на моя образ, за благото на своя напредък. Аз самият бях и онзи, чието несъвършенство отново и отново принуждаваше силите на съдбата да те връщат на Земята в ново въплъщение. Умреше ли ти, аз бях там; и заради мен ръководителите на кармата определяха новото ти раждане. Едва ако чрез отново и отново подновявани животи ти по този начин, несъзнателно, ме беше преобразил напълно до съвършенство, ти нямаше да станеш жертва на силите на смъртта,

а напълно би се съединил с мен и в единство с мен би преминал в безсмъртието. Така днес стоя видимо пред тебе, както винаги съм стоял невидимо до тебе в смъртния час. Когато прекрачиш моя праг, ще встъпиш в царствата, в които иначе встъпваше след физическата смърт. Ти встъпваш в тях с пълно знание и занапред, като вървиш по Земята външно видим, същевременно ще вървиш и в царството на смъртта, което обаче е царството на вечния живот. Аз наистина съм и ангелът на смъртта; но аз, аз съм в същото време носителят на един никога непресъхващ висш живот. Още приживе ти ще умреш чрез мен, за да преживееш новото раждане за неразрушимо битие.

Царството, в което сега встъпваш, ще те запознае със същества от свръхсетивен вид. Блаженството ще бъде твоят дял в това царство. Но първото запознанство с този свят трябва да бъда аз самият, аз, който съм твое собствено творение. По-рано живеех от твоя собствен живот; но сега чрез тебе се пробудих за собствено съществуване и стоя пред тебе като видимо мерило за бъдещите ти дела, може би и като твой постоянен укор. Ти можа да ме сътвориш; но с това ти същевременно пое и дълга да ме пресътвориш."

Онова, което е загатнато тук, облечено в разказ, не бива да си го представяме като нещо символично, а като в най-висока степен действително преживяване на окултния ученик.

Пазачът е там, за да го предупреди в никакъв случай да не върви по-нататък, ако не чувства в себе си силата да отговори на изискванията, които се съдържат в горното обръщение. Колкото и страшен да е образът на този пазач, той все пак е само следствие от собствения минал живот на ученика, той е само неговият собствен характер, пробуден за самостоятелен живот извън него. И това пробуждане става чрез разделянето на волята, мисленето и чувството. – Още самото това е преживяване от дълбоко значим род: че човек за първи път чувства, че сам е дал началото на едно духовно същество. – Подготовката на окултния ученик трябва сега да бъде насочена към това той без каквато и да е боязън да издържи страшната гледка и в мига на срещата наистина да почувства силата си толкова пораснала, че да може да се наеме да поеме с пълно знание върху себе си разкрасяването на „Пазача".

От горното е ясно, че описаният „Пазач на прага“ е такъв (астрален) образ, който се разкрива на пробуждащото се висше виждане на окултния ученик. И до тази свръхсетивна среща води тайната наука. Да се направи „Пазачът на прага“ видим и сетивно, е действие на нисшата магия. При това ставаше дума за създаването на облак от фино вещество, на благовоние, което се приготвя от редица вещества в определена смес. Развитата сила на мага тогава е в състояние да въздейства оформящо върху благовонието и да оживи неговата субстанция с още неизравнената карма на човека. – Който е достатъчно подготвен за висшето виждане, не се нуждае вече от подобно сетивно съзерцание; а онзи, пред чиито очи неговата още неизравнена карма би застанала като сетивно живо същество без достатъчна подготовка, би бил изложен на опасност да попадне на лоши погрешни пътища. Той не би трябвало да се стреми към това. В „Занони“ на Булуър е дадено изображение на този „Пазач на прага“ под формата на роман. Следствие от щастливо преодоляната среща с „Пазача на прага“ е, че следващата физическа смърт тогава е за окултния ученик съвсем друго събитие, отколкото бяха смъртите преди това. Той съзнателно преживява умирането, като сваля физическото тяло, както се сваля дреха, която е износена или може би е станала негодна от внезапно скъсване. Тази негова физическа смърт тогава е, така да се каже, значителен факт само за другите, които живеят с него и които със своите възприятия са още изцяло ограничени до сетивния свят. За тях окултният ученик „умира“. За самия него не се променя нищо значително в цялото му обкръжение. Целият свръхсетивен свят, в който той е влязъл, стоеше пред него по съответния начин още преди смъртта, и същият свят ще стои пред него и след смъртта.

Ала „Пазачът на прага“ е свързан и с нещо друго. Човекът принадлежи към едно семейство, един народ, една раса; неговото действане в този свят зависи от принадлежността му към такава цялост. И неговият особен характер е свързан с това. А съзнателното действане на отделните хора в никакъв случай не е всичко, с което трябва да се смята при едно семейство, едно племе, народ, една раса. Има семейна, народностна и т.н. съдба, както има семеен, расов и т.н. характер. За човека, който е ограничен до своите сетива, тези неща остават

общи понятия, и материалистичният мислител в своя предразсъдък ще гледа презрително отвисоко към познавача на тайната наука, когато чуе, че за последния семейният или народностният характер, племенната или расовата съдба принадлежат на също толкова действителни същества, колкото характерът и съдбата на отделния човек принадлежат на една действителна личност. Познавачът на тайната наука опознава именно висши светове, чиито членове са отделните личности, също както ръцете, краката и главата са членове на човека. И в живота на едно семейство, един народ, една раса освен отделните хора действат и съвсем действителните Души на рода, Души на народа, Духове на расата. Нещо повече, в известен смисъл отделните хора са само изпълнителните органи на тези Души на рода, Духове на расата и т.н. С пълна истина може да се говори за това, че например една Душа на народа си служи с отделния човек, принадлежащ към нейния народ, за да изпълни определени работи. Душата на народа не слиза до сетивната действителност. Тя се движи във висши светове. И за да действа във физическо-сетивния свят, тя си служи с физическите органи на отделния човек. Във висш смисъл това е точно така, както когато един строителен техник си служи с работниците за изпълнението на подробностите на постройката. – Всеки човек получава в най-истинския смисъл на думата своята работа, отредена му от Душата на рода, на народа или на расата. Ала сетивният човек в никакъв случай не е посветен във висшия план на своята работа. Той несъзнателно сътрудничи за целите на Душите на народа, на расата и т.н. От момента, в който окултният ученик срещне Пазача на прага, той трябва не само да познава собствените си задачи като личност, а трябва съзнателно да сътрудничи на задачите на своя народ, на своята раса. Всяко разширяване на неговия кръгозор непременно му налага и разширен дълг. – Действителният процес при това е, че окултният ученик прибавя към своето по-фино душевно тяло едно ново. Той облича още една дреха. Досега той вървеше през света с обвивките, които обличаха неговата личност. А за онова, което трябваше да върши за своята общност, за своя народ, своята раса и т.н., се грижеха висшите духове, които си служеха с неговата личност. – По-нататъшно разкритие, което сега му прави „Пазачът

на прага“, е, че занапред тези духове ще оттеглят ръката си от него. Той трябва напълно да излезе от общността. И той като отделен човек напълно би се втвърдил в себе си, би вървял към гибел, ако сега сам не си придобие силите, присъщи на Духовете на народа и на расата. – Наистина мнозина ще кажат: „О, аз се освободих напълно от всички племенни и расови връзки; искам да бъда само ‚човек‘ и ‚нищо друго освен човек‘.“ На тях обаче трябва да се каже: Кой те доведе до тази свобода? Не те ли постави твоето семейство в света така, както стоиш сега в него? Не те ли направиха твоето племе, твоят народ, твоята раса това, което си? Те те възпитаха; и ако, издигнат над всички предразсъдъци, ти си един от носителите на светлина и благодетелите на своето племе или дори на своята раса, ти дължиш това на тяхното възпитание. Дори когато казваш за себе си, че си „нищо друго освен човек“, дори това, че си станал такъв, го дължиш на духовете на твоите общности. – Едва окултният ученик се научава да разпознава какво значи да бъдеш напълно изоставен от Духовете на народа, на племето, на расата. Едва той изпитва върху самия себе си, че всяко такова възпитание е без значение за живота, който сега му предстои. Защото всичко, което е възпитано в него, напълно се разпада чрез разкъсването на нишките между волята, мисленето и чувството. Той поглежда назад към резултатите от цялото досегашно възпитание, както би трябвало да се гледа на къща, която се разпада на отделните си тухли и която сега трябва отново да бъде изградена в нова форма. Отново е повече от обикновен символ, когато се казва: след като „Пазачът на прага“ се е изказал относно първите си изисквания, тогава от мястото, на което стои, се издига вихрушка, която угасява всички духовни светила, осветявали досега житейския път. И пълна тъмнина се разстила пред окултния ученик. Тя е прекъсвана само от сиянието, което излъчва самият „Пазач на прага“. И от тъмнината прозвучават по-нататъшните му увещания: „Не прекрачвай моя праг, преди да ти е станало ясно, че ти сам ще осветиш тъмнината пред себе си; не прави дори една-единствена крачка напред, ако не си добил увереност, че имаш достатъчно гориво в собствената си лампа. Лампите на водачите, които имаше досега, в бъдеще ще ти липсват.“ След тези думи ученикът трябва да се обърне и да насочи поглед

назад. „Пазачът на прага“ сега дръпва една завеса, която досега е скривала дълбоки тайни на живота. Духовете на племето, на народа и на расата стават явни в пълното си действие; и ученикът вижда също толкова точно как е бил воден досега, колкото, от друга страна, му става ясно, че отсега нататък вече няма да има това водачество. Това е второ предупреждение, което човекът преживява на прага чрез неговия пазач.

Загатнатата тук гледка наистина никой не би могъл да я понесе неподготвен; но висшето обучение, което изобщо дава възможност на човека да проникне до прага, същевременно го прави способен да намери в съответния миг нужната сила. Нещо повече, това обучение може да бъде толкова хармонично, че от встъпването в новия живот да бъде отнет всеки възбуждащ или бурен характер. Тогава за окултния ученик преживяването на прага ще бъде съпроводено от предчувствие за онова блаженство, което ще бъде основният тон на неговия новопробуден живот. Усещането за новата свобода ще надделее над всички други чувства; и с това усещане новият дълг и новата отговорност ще му се явят като нещо, което човекът трябва да поеме на една степен от живота.

Живот и смърт

Великият пазач на прага

Беше описано колко важна е за човека срещата с така наречения Малък пазач на „прага“ поради това, че в него той създава едно свръхсетивно същество, което, така да се каже, сам е създал. Тялото на това същество е съставено от последиците от собствените му действия, чувства и мисли, които преди това са били невидими за него. Но тези невидими сили са станали причини за неговата съдба и за неговия характер. Сега на човека става ясно как в миналото сам е положил основите на своето настояще. Така неговото същество до известна степен стои разкрито пред него. В него има например определени склонности и навици. Сега той може да си изясни защо ги има. Сполетели са го определени удари на съдбата; сега той разпознава откъде идват те. Той създава защо обича едното, а мрази другото, защо е щастлив или нещастен поради това или онова. Видимият живот му става разбираем чрез невидимите причини. Пред погледа му се разбулват и съществените факти на живота: болест и здраве, смърт и раждане. Той забелязва, че преди своето раждане е изтъкал причините, които по необходимост е трябвало отново да го въведат в живота. Сега той познава същността в себе си, което е изградено по несъвършен начин в този видим свят и което също може да бъде доведено до своето съвършенство само в същия този видим свят. Защото в никой друг свят няма възможност да се работи над изграждането на това същество. И по-нататък той проумява, че смъртта засега не може да го откъсне завинаги от този свят. Защото той трябва да си каже: „Някога дойдох за първи път в този свят, защото тогава бях такова същество, на което беше нужен животът в

този свят, за да придобие качества, които не би могло да придобие в никой друг свят. И трябва да бъда свързан с този свят дотогава, докато развия в себе си всичко, което може да бъде спечелено в него. Някога ще стана годен сътрудник в един друг свят само като придобия в сетивно видимия свят всички способности за това." – Защото към най-важните преживявания на посветения спада това, че той се научава да познава и да цени сетивно видимата природа в нейната истинска стойност по-добре, отколкото е могъл преди своето духовно обучение. Това познание той получава именно чрез своя поглед в свръхсетивния свят. Който не е хвърлил такъв поглед и затова може би се отдава само на предчувствието, че свръхсетивните области са безкрайно по-ценните, той може да подцени сетивния свят. Но който е хвърлил този поглед, той знае, че без преживяванията във видимата действителност би бил напълно безсилен в невидимата. Ако трябва да живее в последната, той трябва да има способности и оръдия за този живот. А тях той може да придобие само във видимата. Той ще трябва да вижда духовно, ако невидимият свят трябва да навлезе в съзнанието му. Но тази зрителна сила за един „висш" свят се изгражда постепенно чрез преживяванията в „нисшия". Човек не може да се роди в духовния свят с духовни очи, ако не си ги е изградил в сетивния, също както детето не би могло да се роди с физически очи, ако те не са се изградили в утробата на майката.

От тази гледна точка ще стане разбираемо и защо „прагът" към свръхсетивния свят се охранява от един „пазач". Защото на човека в никакъв случай не бива да бъде позволен действителен поглед в онези области, преди той да е придобил нужните за това способности. Затова всеки път при смъртта, когато човекът, още неспособен за работа в един друг свят, пристъпва в него, пред преживяванията на този свят се спуска було. Той трябва да ги съзре едва когато е узрял напълно за това.

Пристъпи ли окултният ученик в свръхсетивния свят, тогава животът придобива за него съвсем нов смисъл; той вижда в сетивния свят зародишната почва за един по-висш свят. И в известен смисъл този „висш" свят без „нисшия" ще му се яви като непълноценен. Пред него се откриват две перспективи. Едната към миналото, другата към

бъдещето. Той гледа в едно минало, в което този сетивен свят още не е съществувал. Защото той отдавна е надмогнал предразсъдъка, че свръхсетивният свят се е развил от сетивния. Той знае, че свръхсетивното е било първо и че всичко сетивно се е развило от него. Той вижда, че самият той, преди да дойде за първи път в този сетивен свят, е принадлежал на един свръхсетивен свят. Но този някогашен свръхсетивен свят се нуждаеше от преминаването през сетивния. Неговото по-нататъшно развитие не би било възможно без това преминаване. Едва когато в сетивното царство се развият същества със съответни способности, свръхсетивният свят ще може отново да продължи своя ход. И тези същества са хората. Така те, такива, каквито живеят сега, са произлезли от една несъвършена степен на духовното битие и вътре в нея самите те ще бъдат доведени до онова съвършенство, чрез което после ще станат годни за по-нататъшна работа над висшия свят. – И тук се присъединява перспективата към бъдещето. Тя сочи към една по-висша степен на свръхсетивния свят. В нея ще бъдат плодовете, които се изграждат в сетивния. Последният като такъв ще бъде преодолян; а неговите резултати ще бъдат включени в един по-висш свят.

С това става възможно да се разберат болестта и смъртта в сетивния свят. Смъртта не е нищо друго освен израз на това, че някогашният свръхсетивен свят беше стигнал до една точка, от която не можеше да продължи по-нататък сам от себе си. За него би била неизбежна всеобща смърт, ако не беше получил нов жизнен тласък. И така този нов живот се превърна в борба срещу всеобщата смърт. От остатъците на един отмиращ, вкочаняващ се в себе си свят разцъфнаха зародишите на един нов. Затова в света има умиране и живот. И нещата бавно преминават едно в друго. Отмиращите части на стария свят още са прилепнали към новите жизнени зародиши, които всъщност са произлезли от тях. Най-ясния си израз това намира именно в човека. Той носи на себе си като своя обвивка онова, което се е запазило от онзи стар свят; а вътре в тази обвивка се изгражда зародишът на онова същество, което ще живее в бъдеще. Така той е двойно същество, смъртно и безсмъртно. Смъртното е в своето крайно, безсмъртното в своето начално състояние. Но едва вътре в

този двоен свят, който намира своя израз в сетивно-физическото, той усвоява способностите да доведе света до безсмъртието. Нещо повече, неговата задача е да извлече от самото смъртно плодовете за безсмъртното. Следователно, ако погледне своето същество такова, каквото сам го е изградил в миналото, той трябва да си каже: Имам в себе си елементите на един отмиращ свят. Те работят в мен и само постепенно мога да сломя тяхната власт чрез безсмъртните елементи, които оживяват наново. Така пътят на човека води от смъртта към живота. Ако в смъртния си час той би могъл да говори на себе си с пълно съзнание, би трябвало да си каже: „Умиращото беше мой учител. Това, че умирам, е следствие от цялото минало, в което съм вплетен. Но полето на смъртното доведе до зрялост за мен зародишите на безсмъртното. Тях отнасям със себе си в един друг свят. Ако зависеше само от миналото, тогава изобщо никога не бих могъл да се родя. Животът на миналото е завършен с раждането. Животът в сетивното е изтръгнат от всеобщата смърт чрез новия жизнен зародиш. Времето между раждането и смъртта е само израз на това колко новият живот е могъл да изтръгне от отмиращото минало. А болестта не е нищо друго освен продължаващото действие на отмиращите части на това минало."

От всичко това намира своя отговор въпросът защо човекът едва постепенно си пробива път от заблудата и несъвършенството към истината и доброто. Неговите действия, чувства и мисли са отначало под властта на преходното и отмиращото. От него са изградени неговите сетивно-физически органи. Затова самите тези органи и всичко, което отначало ги задвижва, са обречени на преходност. Не инстинктите, нагоните, страстите и т.н. и принадлежащите към тях органи представляват нещо непреходно, а непреходно ще бъде едва онова, което се явява като дело на тези органи. Едва когато човекът изработи от преходното всичко, което може да се изработи, той ще може да отхвърли основата, от която е израснал и която намира своя израз във физическо-сетивния свят.

Така първият „Пазач на прага" представя точния образ на човека в неговата двойна природа, смесена от преходно и непреходно. И в

него ясно проличава какво още липсва, за да бъде достигнат величавият светъл образ, който отново може да обитава чистия духовен свят.

Степента на оплетеност във физическо-сетивната природа става нагледна за човека чрез „Пазача на прага“. Тази оплетеност се изразява отначало в наличието на инстинктите, нагоните, влеченията, егоистичните желания, във всички форми на користолюбието и т.н. После тя намира израз в принадлежността към една раса, един народ и т.н. Защото народите и расите са само различните степени на развитие към чистото човечество. Една раса, един народ стоят толкова по-високо, колкото по-съвършено техните представители изразяват чистия, идеален тип на човечеството, колкото повече те са си проправили път от физически преходното към свръхсетивно непреходното. Затова развитието на човека чрез прераждания във все по-високи народностни и расови форми е процес на освобождение. Накрая човекът трябва да се яви в своето хармонично съвършенство. – По подобен начин преминаването през все по-чисти нравствени и религиозни форми на възгледите е усъвършенстване. Защото всяка нравствена степен съдържа още и жаждата за преходното наред с идеалистичните зародиши на бъдещето. А в описания „Пазач на прага“ се явява само резултатът от изминалото време. И от зародишите на бъдещето в него има само онова, което е било вплетено в това изминало време. Но човекът трябва да донесе в бъдещия свръхсетивен свят всичко, което може да извлече от сетивния свят. Ако искаше да донесе само онова, което е вплетено в неговия противообраз единствено от миналото, той би изпълнил земната си задача само отчасти. Затова сега след известно време към „Малкия пазач на прага“ се присъединява Великият. Отново нека бъде изложено в разказна форма онова, което се разиграва като среща с този втори „Пазач на прага“. След като човекът е разпознал от какво трябва да се освободи, на пътя му застава един възвишен светъл образ. Неговата красота е трудно да се опише с думите на нашия език. – Тази среща настъпва, когато органите на мисленето, чувстването и волята са се отделили един от друг и по отношение на физическото тяло дотолкова, че уреждането на взаимните им отношения става вече не чрез самите тях, а чрез висшето съзнание, което сега се е

отделило напълно от физическите условия. Органите на мисленето, чувстването и волята са станали тогава оръдия във властта на човешката душа, която упражнява господството си над тях от свръхсетивни области. Пред душата, освободена така от всички сетивни окови, сега застава вторият „Пазач на прага“ и казва приблизително следното:

„Ти се откъсна от сетивния свят. Правото ти да си у дома в свръхсетивния свят е придобито. Оттук можеш вече да действаш. Заради самия себе си ти вече не се нуждаеш от своята физическа телесност в сегашния ѝ облик. Ако искаше само да придобиеш способността да обитаваш този свръхсетивен свят, не би трябвало вече да се връщаш в сетивния. Но сега погледни мен. Виж колко неизмеримо възвишено стоя аз над всичко онова, което ти днес вече си направил от себе си. Ти стигна до сегашната степен на своето съвършенство чрез способностите, които можа да развиеш в сетивния свят, докато още зависеше от него. Но сега за теб трябва да започне време, в което твоите освободени сили продължават да работят над този сетивен свят. Досега ти избави само себе си, сега като освободен можеш да освободиш заедно със себе си всичките си събратя в сетивния свят. До днес се стремеше като отделен човек; сега се включи в цялото, за да внесеш в свръхсетивния свят не само себе си, а и всичко друго, което е налице в сетивния. С моя образ ще можеш някога да се съединиш, но аз не мога да бъда блажен, докато все още има злочести! Като отделен освободен ти би искал все пак още днес да влезеш в царството на свръхсетивното. Но тогава би трябвало да гледаш надолу към още неизбавените същества на сетивния свят. И би отделил своята съдба от тяхната. Но всички вие сте свързани помежду си. Всички вие трябваше да слезете в сетивния свят, за да изнесете нагоре от него силите за един по-висш свят. Ако би се отделил от тях, ти би злоупотребил със силите, които все пак можа да развиеш само в общност с тях. Ако те не бяха слезли, не би могъл и ти; без тях биха ти липсвали силите за твоето свръхсетивно битие. Ти трябва и да споделиш с тях тези сили, които си извоювал заедно с тях. Затова аз ти преграждам достъпа до най-висшите области на свръхсетивния свят, докато не си употребил всичките си придобити сили за избавлението на своите ближни. С вече постигнатото можеш да пребиваваш в долните

области на свръхсетивния свят; но пред портата към по-висшите стоя аз ‚като Херувима с огнения меч пред Рая' и ти преграждам влизането дотогава, докато имаш още сили, които са останали неупотребени в сетивния свят. И ако не искаш да употребиш своите, ще дойдат други, които ще ги употребят; тогава един висок свръхсетивен свят ще приеме всички плодове на сетивния; а на теб ще ти бъде отнета почвата, с която беше сраснал. Пречистеният свят ще се развие отвъд теб. Ти ще бъдеш изключен от него. Така твоят път е черният, а онези, от които си се отделил, вървят по белия път."

Така „Великият пазач" на прага се възвестява скоро след като е настъпила срещата с първия страж. Но посветеният знае съвсем точно какво му предстои, ако последва изкушенията на едно преждевременно пребиваване в свръхсетивния свят. Неописуем блясък излиза от втория Пазач на прага; съединяването с него стои като далечна цел пред виждащата душа. Но също така там стои и увереността, че това съединяване става възможно едва когато посветеният е и употребил всички сили, които са се влели в него от този свят, в служба на освобождението и избавлението на този свят. Ако той реши да последва изискванията на висшия светъл образ, тогава ще може да допринесе за освобождението на човешкия род. Той принася своите дарове на жертвения олтар на човечеството. Ако предпочете своето собствено преждевременно издигане в свръхсетивния свят, тогава потокът на човечеството минава над него. За себе си след своето освобождение от сетивния свят той не може да спечели вече нови сили. Ако той все пак предостави своята работа на него, това става с отказа да вземе още нещо за самия себе си от мястото на своята понататъшна дейност. Не може обаче да се каже, че се разбира от само себе си, че човекът ще избере белия път, когато бъде поставен така пред решението. Това зависи именно изцяло от това дали при това решение той вече е толкова пречистен, че никаква себичност да не му представя изкушенията на блаженството като желани. Защото тези изкушения са най-големите възможни. А от другата страна всъщност изобщо няма особени изкушения. Тук изобщо нищо не говори на егоизма. Онова, което човекът ще получи в по-висшите области на свръхсетивното, не е нещо, което идва към него, а единствено

нещо, което излиза от него: любовта към неговите ближни. Защото по черния път човек съвсем не се лишава от нищо от онова, което егоизмът изисква. Напротив: плодовете на този път са именно най-пълното удовлетворение на егоизма. И ако някой иска блаженството само за себе си, той съвсем сигурно ще върви по този черен път, защото той е подходящият за него. – Затова никой не бива да очаква от окултистите на белия път, че ще му дадат напътствие за развитието на собствения егоистичен Аз. За блаженството на отделния човек те нямат и най-малкия интерес. Него нека всеки да го постигне сам за себе си. Да го ускоряват, не е задача на белите окултисти. За тях е важно единствено развитието и освобождението на всички същества, които са хора и събратя на човека. Затова те дават само напътствия как човек може да изгради силите си за сътрудничество в това дело. Затова те поставят безкористната отдаденост и готовността за жертва пред всички други способности. Те не отблъскват направо никого, защото и най-големият егоист може да се пречисти. Но който търси нещо само за себе си, няма да намери нищо при окултистите, докато прави това. Дори ако те не му отнемат своята помощ, той, търсещият, сам се лишава от плодовете на оказаната помощ. Затова, който действително следва напътствията на добрите окултни учители, ще разбере след прекрачването на прага изискванията на Великия пазач; а който не следва тези напътствия, той изобщо не може да се надява, че някога ще стигне до прага чрез тях. Техните напътствия водят към доброто или пък към нищо. Защото воденето към егоистично блаженство и към просто живеене в свръхсетивния свят е извън границите на тяхната задача. Тя е устроена от самото начало така, че държи ученика далеч от неземния свят, докато той не пристъпи в него с волята за отдадено сътрудничество.

Послеслов към осмата до единадесетата хиляда

Пътят към свръхсетивно познание, който се описва в това съчинение, води до едно душевно преживяване, по отношение на което е от съвсем особена важност онзи, който се стреми към него, да не изпада в никакви заблуди и недоразумения относно него. А за човека е лесно да се заблуди относно онова, за което тук става дума. Една от заблудите, и то особено тежка, възниква, когато цялата област на душевното преживяване, за която става дума в истинската духовна наука, се измести така, че да изглежда наредена в съседство със суеверието, с визионерското сънуване, с медиумизма и с някои други изражданията на човешкия стремеж. Това изместване често произтича от това, че хора, които по своя начин, далечен от истинския стремеж към познание, биха искали да си търсят път към свръхсетивната действителност и които при това изпадат в споменатите изражданията, биват смесвани с такива, които искат да вървят по пътя, очертан в това съчинение. Онова, което човешката душа преживява по пътя, който се има предвид тук, протича изцяло в полето на чисто духовно-душевния опит. Такова нещо може да се преживее само при условие, че човекът може да стане и при друг вътрешен опит толкова свободен и независим от телесния живот, колкото е при преживяванията на обикновеното съзнание единствено когато за възприетото отвън или за желаното, чувстваното, исканото във вътрешността си създава мисли, които не произтичат от самото възприето, чувствано, искано. Има хора, които изобщо не вярват в съществуването на такива мисли. Те смятат, че човекът не можел да мисли нищо, което не извлича от възприятието или от телесно обусловения вътрешен живот. И че всички мисли били, така да се каже, само сенки на възприятия или на

вътрешни преживявания. Който твърди това, прави го само защото никога не е достигнал до способността да преживее със своята душа чистия, почиващ в себе си мисловен живот. Но който е преживял такова нещо, той е узнал от опит, че навсякъде, където в душевния живот властва мислене, в онази мяра, в която това мислене прониква други душевни функции, човекът е зает с една дейност, в чието осъществяване неговото тяло не участва. В обикновения душевен живот мисленето всъщност почти винаги е смесено с други душевни функции: възприемане, чувстване, воля и т.н. Тези други функции се осъществяват чрез тялото. Но в тях се намесва мисленето. И в онази мяра, в която то се намесва, в човека и чрез човека става нещо, в което тялото не участва. Хората, които отричат това, не могат да се освободят от заблудата, която възниква от това, че те винаги наблюдават проявата на мисловна дейност, съединена с други функции. Но във вътрешното преживяване човек може да се напрегне душевно дотам, че да изпита мисловната част на вътрешния живот и отделена от всичко друго, сама за себе си. Човек може да извлече от обхвата на душевния живот нещо, което се състои само от чисти мисли. От мисли, които съществуват в себе си, от които е изключено всичко, което дават възприятието или телесно обусловеният вътрешен живот. Такива мисли се откриват чрез самите себе си, чрез онова, което са, като нещо духовно, като нещо свръхсетивно същностно. И душата, която се съединява с такива мисли, като по време на това съединяване изключва всяко възприемане, всяко спомняне, всеки друг вътрешен живот, знае, че със самото мислене е в една свръхсетивна област, и се преживява извън тялото. За онзи, който прозира цялото това положение на нещата, въпросът изобщо вече не може да стои: има ли преживяване на душата в един свръхсетивен елемент извън тялото? Защото за него това би означавало да отрича онова, което знае от опит. За него съществува само въпросът: какво пречи на хората да признаят такъв сигурен факт? И на този въпрос той намира отговора, че въпросният факт е такъв, който не се открива, ако човекът предварително не се постави в такова душевно състояние, че да може да приеме откровението. Хората обаче отначало стават недоверчиви, когато самите те трябва най-напред да направят нещо

чисто душевно, за да им се открие нещо, което само по себе си е независимо от тях. Тогава те си мислят, че понеже трябва да се подготвят, за да приемат откровението, те самите създават съдържанието на откровението. Те искат опит, за който човекът не прави нищо, спрямо който той остава напълно пасивен. Ако такива хора освен това не познават и най-простите изисквания към научното обхващане на едно фактическо положение, тогава те виждат в душевни съдържания или душевни произведения, при които душата е снижена под степента на съзнателна проява на собствена дейност, която е налице при сетивното възприемане и при волевото действие, едно обективно откровение на нещо несетивно същностно. Такива душевни съдържания са визионерските преживявания, медиумичните откровения. – Но онова, което излиза наяве чрез такива откровения, не е свръхсетивен, то е подсетивен свят. Човешкият съзнателен буден живот не протича изцяло в тялото; преди всичко най-съзнателната част от този живот протича на границата между тялото и физическия външен свят; такъв е животът на възприятията, при който онова, което става в сетивните органи, е толкова навлизане на един извънтелесен процес в тялото, колкото и проникване на този процес откъм тялото; и такъв е волевият живот, който почива на едно поставяне на човешкото същество в световното същество, така че онова, което става в човека чрез неговата воля, е същевременно звено в световните събития. В това душевно преживяване, протичащо на границата на тялото, човекът е във висока степен зависим от своята телесна организация; но в това преживяване се намесва проявата на мисловна дейност и в онази мяра, в която това е така, човекът става независим от тялото в сетивното възприятие и във волята. При визионерското преживяване и при медиумичното произвеждане човекът изпада изцяло в зависимост от тялото. Той изключва от своя душевен живот онова, което го прави независим от тялото във възприятието и във волята. И поради това душевните съдържания и душевните произведения стават просто откровения на телесния живот. Визионерското преживяване и медиумичното произвеждане са резултатите от обстоятелството, че при това преживяване и произвеждане човекът със своята душа е по-малко независим от тялото,

отколкото в обикновения живот на възприятията и на волята. При преживяването на свръхсетивното, което се има предвид в това съчинение, развитието на душевното преживяване върви тъкмо в противоположна посока спрямо визионерското или медиумичното. Душата става постепенно по-независима от тялото, отколкото е в живота на възприятията и на волята. Тя постига онази независимост, която може да се схване в преживяването на чисти мисли, за една много по-широка проява на душевна дейност.

За проявата на свръхсетивна душевна дейност, която се има предвид тук, е изключително важно да се прозре в пълна яснота преживяването на чистото мислене. Защото в основата си това преживяване само по себе си вече е проява на свръхсетивна душевна дейност. Само такава, чрез която човек още не вижда нищо свръхсетивно. С чистото мислене човек живее в свръхсетивното; но преживява само него по свръхсетивен начин; той още не преживява нищо друго свръхсетивно. А свръхсетивното преживяване трябва да бъде продължение на онова душевно преживяване, което може да бъде постигнато още при съединяването с чистото мислене. Затова е толкова важно човек да може да изпита правилно това съединяване. Защото от разбирането на това съединяване свети светлината, която може да донесе и правилно прозрение в същността на свръхсетивното познание. Ако душевното преживяване би потънало под яснотата на съзнанието, която се изживява в мисленето, душата би била на погрешен път по отношение на истинското познание на свръхсетивния свят. Тя би била обхваната от телесните функции; онова, което тя преживява и произвежда, тогава не е откровение на свръхсетивното чрез нея, а телесно откровение в областта на подсетивния свят.

Щом душата прониква със своите преживявания в полето на свръхсетивното, тези преживявания са от такъв вид, че езиковите изрази за тях не се намират така лесно, както за преживяванията в областта на сетивния свят. При описания на свръхсетивното преживяване човек често трябва да съзнава, че в известен смисъл отстоянието на езиковия израз от изразеното действително фактическо положение е по-голямо, отколкото при физическото преживяване. Човек трябва да си придобие разбиране за това, че някой израз само

загатва по деликатен начин, като образно изображение, онова, към което се отнася. Така на с. 30 от това съчинение е казано: „Първоначално всички правила и учения на духовната наука се дават в един символичен знаков език.“ А на с. 78 и сл. трябваше да се говори за една „определена писмена система“. Тук на някого лесно може да му хрумне да поиска да научи такова писмо по подобен начин, както се учат звуковите знаци и техните съчетания за писмото на един обикновен физически език. Тук наистина трябва да се каже: имало е и има духовнонаучни школи и сдружения, които притежават символични знаци, чрез които изразяват свръхсетивни фактически положения. И който бъде посветен в значението на тези символи, той разполага по този начин със средство да насочи своето душевно преживяване към съответните свръхсетивни действителности. Но нещо съществено за свръхсетивното преживяване е по-скоро това, че в хода на едно такова свръхсетивно преживяване, каквото може да бъде постигнато от душата чрез осъществяването на съдържанието на това съчинение, тази душа в съзерцанието на свръхсетивното придобива чрез собствения си опит откровението на такова писмо. Свръхсетивното казва на душата нещо, което тя трябва да преведе в образни знаци, за да може да го обхване с поглед в пълно съзнание. Може да се каже: онова, което е съобщено в това съчинение, може да бъде осъществено от всяка душа. И в хода на осъществяването, който душата сама може да си определи според дадените указания, настъпват резултатите, които са описани. Нека човек все пак приеме книга като тази като разговор, който авторът води с читателя. Когато е казано, че окултният ученик се нуждаел от лично напътствие, нека това все пак се разбира така, че самата книга е едно такова лично напътствие. В по-ранни времена е имало причини такива лични напътствия да се запазват за устното тайно обучение; днес сме стигнали до такава степен на развитие на човечеството, на която духовнонаучното познание трябва да получи много по-голямо разпространение, отколкото по-рано. То трябва да бъде достъпно за всеки в съвсем друга мяра, отколкото в старо време. Тук именно книгата застава на мястото на някогашното устно наставление. Вярата, че непременно е нужно още и лично наставление отвъд казаното в книгата, е вярна

само условно. Един или друг може наистина да се нуждае от лична помощ и тя може да бъде важна за него. Но би довело до заблуда, ако човек мислеше, че има главни неща, които не се намират в книгата. Човек ги намира, ако чете правилно и особено ако чете изцяло.

Описанията в тази книга изглеждат така, сякаш са напътствия как целият човек да стане съвсем друг. Но който ги чете правилно, ще намери, че те не искат да кажат нищо друго освен в какво вътрешно душевно състояние трябва да бъде човекът в онези мигове от своя живот, в които иска да застане лице в лице със свръхсетивния свят. Това душевно състояние той развива като второ същество в себе си; а другото, здравото същество продължава своя ход по стария начин. Той умее да държи двете същества разделени в пълно съзнание; умее да ги поставя по правилен начин във взаимодействие. Той не става негоден и неспособен за живота поради това, че губи интерес към него и умение за него и „по цял ден е духовен изследовател“. Наистина трябва да се каже, че начинът на преживяване в свръхсетивния свят ще излъчва своята светлина върху цялото същество на човека; но това не може да става по начин, който отвлича от живота, а по начин, който прави този живот по-дееспособен, по-плодотворен. Това, че въпреки това описанието е трябвало да бъде издържано така, както е, произтича от това, че наистина всеки процес на познание, насочен към свръхсетивното, ангажира целия човек, така че в мига, в който човекът е отдаден на такъв процес на познание, той трябва да бъде такъв с цялото си същество. Както процесът на възприемане на цветовете ангажира само отделното око с неговото нервно продължение, така един свръхсетивен процес на познание ангажира целия човек. Той се превръща „изцяло в око“ или „изцяло в ухо“. Понеже това е така, изглежда, сякаш, когато се съобщава за изграждането на свръхсетивни процеси на познание, се говори за преобразяване на човека; сякаш се смята, че обикновеният човек не е нищо свястно, че трябва да стане нещо съвсем друго.

Към казаното на с. 115 и сл. в „За някои въздействия на посвещението“ бих искал да добавя още нещо, което – с известно изменение – може да важи и за други изложения в тази книга. – Някой би могъл да стигне до мисълта: защо е нужно такова описание на образни форми

на свръхсетивното преживяване; не би ли могло това преживяване да се опише в идеи без такова сетивно представяне? На това трябва да се отговори: За преживяването на свръхсетивната действителност е важно човекът да знае самия себе си в свръхсетивното като нещо свръхсетивно. Без поглед към своето собствено свръхсетивно същество, чиято действителност в даденото тук описание на „лотосовите цветове“ и на „етерното тяло“ се разкрива напълно по своя начин, човекът би се преживявал в свръхсетивното така, както би било, ако в сетивното стоеше само по такъв начин, че нещата и процесите около него да му се откриват, а той да не знае нищо за собственото си тяло. Онова, което той вижда в „душевното тяло“ и в „етерното тяло“ като своя свръхсетивна оформеност, прави така, че той стои в свръхсетивното, съзнавайки самия себе си, както чрез възприятието на своето сетивно тяло стои в сетивния свят, съзнавайки самия себе си.